

BUURTDRAGERS IN DE COUPERUSBUURT

EEN RUIMTELIJK-PROGRAMMATISCHE VERKENNING VAN EEN ONTWIKKELBUURT

IVAN NIO
ANNEKE TREFFERS
FRANK SUURENBROEK

**X Gemeente
X Amsterdam
X**

Hogeschool van Amsterdam

INHOUD

DEEL 1 EEN ONDERZOEK IN DE COUPERUSBUURT	
1.1 Inleiding van het onderzoek	5
1.2 Onderzoek buurtdrager	6
LEESWIJZER	11
1.3 Het belang van buurtdragers	12
1.4 Buurtdragers en buurtbinding	14
1.5 Fysieke Buurtdragers	16
DEEL 2 ANALYSE VAN DE COUPERUSBUURT	
2.1 Inleiding analyse	19
2.2 Ruimtelijk historisch perspectief	20
2.3 Ruimtelijk analyse	26
2.4 Sociale analyse van de Couperusbuurt	32
2.5 Couperusbuurt in cijfers	34
INTERVIEWS BEWONERS	40
DEEL 3 BEVINDINGEN UIT DE COUPERUSBUURT	
3.1 Vier buurtdragers	53
3.2 Bevindingen uit de kaarten	54
3.3 Hoven	58
3.4 Voorzieningen	68
3.5 Routes en gebruik netwerk	82
3.6 Verblijfsplekken in de openbare ruimte	88
3.7 Buurtdragers van ouderen	106
DEEL 4 CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	
4.1 Inleiding	111
4.2 Conclusies	112
4.3 Aanbevelingen	114
4.4 Kansenkaart	120
Colofon	122
Bronnen	124

EEN ONDERZOEK IN DE COUPERUSBUURT

1

1.1 INLEIDING EN CONTEXT

De Hogeschool van Amsterdam is in overleg met de gebiedsmanager Nieuw-West en het stedelijk team Ontwikkelbuurten in het voorjaar van 2020 een onderzoek gestart naar ouderen in de Couperusbuurt. De Couperusbuurt is een van de 19 ontwikkelbuurten in Nieuw-West en een van de drie Röellbuurten. Het onderzoek is benaderd vanuit het thema buurtdragers. Buurtdragers zijn de ruimtelijke structuren, plekken en programma's die de binding van bewoners met hun buurt duurzaam kunnen versterken. Buurtdragers kunnen samenhang en herkenbaarheid bieden, de leefbaarheid versterken en de buurtbetrokkenheid van bewoners vergroten. Met buurtdragers als insteek is een verbinding te leggen tussen verschillende schaalniveaus (blokniveau-buurt-stadsdeel), tussen fysieke en sociale opgaven en tussen verbeterplannen op korte termijn (in het kader van het leefbaarheidsoverleg) en de langere termijn van de stedelijke vernieuwingsplannen.

1.2 ONDERZOEK BUURTRAGERS

AANLEIDING ONDERZOEK

In de Couperusbuurt staan in totaal 906 woningen (gerekend tot aan de Burgemeester van de Pollstraat), waarvan 86 procent in corporatiebezit. Van de woningen is 26 procent kleiner dan 40 m² en 71 procent is tussen de 60-80 m².

De Couperusbuurt kenmerkt zich door hardnekkige sociale problemen, waaronder een combinatie van een laag opleidingsniveau, een laag inkomen en een hoge werkloosheid. De omgang met verschillende groepen wordt in de Dichtersbuurt en Couperusbuurt tezamen gewaardeerd met een 5,9, wat het laagst is van alle ontwikkelbuurten in Nieuw-West (gemiddeld cijfer is een 6,6). (Uitvoeringsagenda Sociaal Röellbuurten, dec. 2020).

Eind 2020 is er door gemeente en corporaties voor de drie Röellbuurten een plan van aanpak opgesteld met voorstellen voor vernieuwing, de verdichtingsopgave en differentiatie van de woningvoorraad (Verbeteraanpak Röellbuurten, dec. 2020). De plannen voor de Couperusbuurt bestaan uit een combinatie van renovatie en nieuwbouw. Er vindt sloop-nieuwbouw plaats van vier

hoven aan de zuidkant (langs de Burg. Röellstraat die getransformeerd wordt tot stadslaan) en renovatie van hoven in het noordelijk deel. Stadgenoot gaat verkennen of in twee hoven duplexwoningen samengevoegd en uitgepand kunnen worden. Er is beperkte nieuwbouw in het noordwestelijk deel voorzien. Ten oosten van de Burgemeester Cramergracht is een basketbalveld aangewezen als bouwlocatie voor een woontoren. De plannen voor de Couperusbuurt worden besproken met bewoners. Het participatietraject en de uitwerking van het stedenbouwkundige plan zullen in 2021 plaatsvinden.

Naast het opstarten van het vernieuwingstraject is er sinds voorjaar 2020 ook een leefbaarheidsoverleg met vertegenwoordigers van gemeente, wijk-agent, Stadgenoot en !WOON en met de bewonerscommissie. Doel van dit overleg is om in aanloop naar de vernieuwing de leefbaarheid op korte termijn te verbeteren en het vertrouwen te winnen van bewoners. Belangrijke punten in dit overleg zijn verbetering aanpak van vervuiling en afval en handhaving bij overlast.

DEELONTWIKKELINGEN COUPERUSBUURT

- Renovatie/behoud
- Nieuwbouw zonder sloop
- Sloop-nieuwbouw
- Ontwikkellocatie in hoge dichtheid

Bron:
Verbeteraanpak Röellbuurten,
analyse en afspraken.
December 2020

ONDERZOEK BUURTRAGERS

In dit onderzoek besteden we aandacht aan buurttragers, aan de ruimtelijke structuren, plekken en programma's (openbare ruimten en voorzieningen) die sterk bepalend zijn of verschillende groepen bewoners zich er nu en in de toekomst thuis zullen voelen. Voorbeelden van buurttragers zijn hoven, parkjes, straten, loop- en fietsroutes en bebouwing voor maatschappelijke en commerciële voorzieningen, alsmede hun onderlinge relaties. Deze plekken, routes en voorzieningen zijn medebepalend voor de leefbaarheid en de buurtbetrokkenheid. Buurttragers zijn in onderzoek en beleid nog onvoldoende in beeld. De HvA heeft daarom naar deze buurttragers een vooronderzoek verricht (Treffers, Nio, Suurenbroek, 2020). Van belang is mede hoe (toekomstige) buurttragers zich verhouden tot de oorspronkelijke, nog altijd ongeschonden opzet van de Couperusbuurt die stedenbouwkundig een hoge waardering krijgt. De Couperusbuurt heeft een grote variëteit aan verkavelingen en openbare ruimten. Wat zijn kansrijke interventies?

Aan de HvA is in eerste instantie gevraagd een onderzoek te doen naar ouderen (65+) in de Couperusbuurt. Veel ouderen hebben de overgang naar een sociaal diverse buurt meegemaakt en hebben tien jaar geleden al plannen voor de stedelijke vernieuwing langs zien komen waar de bewonerscommissie zich destijds fel tegen heeft verzet. Wat zijn op dit moment de zorgen en de wensen van deze oudere groep bewoners?

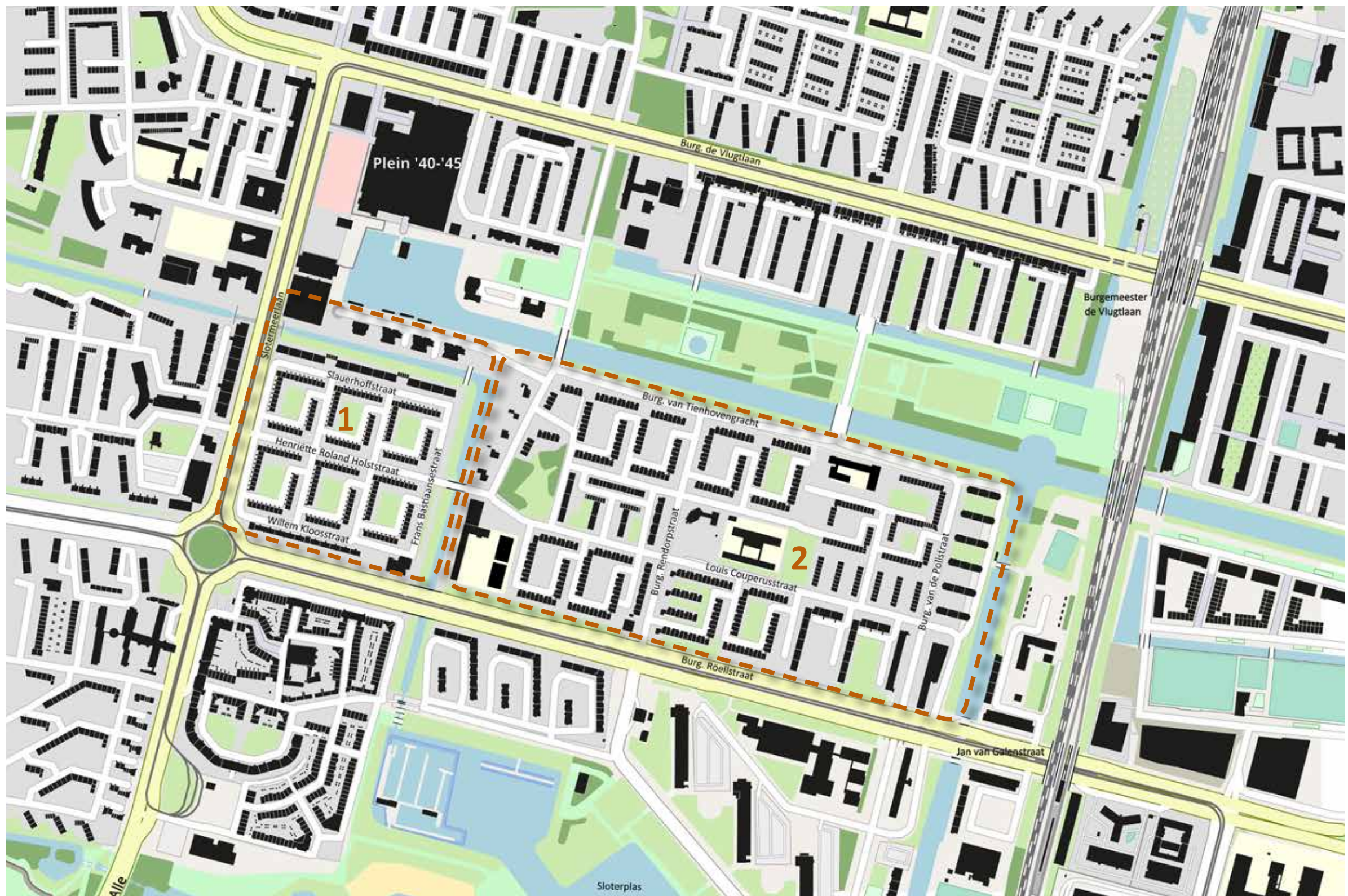
Na eerste gesprekken met professionals en vanwege de moeilijke onderzoeksomstandigheden als gevolg van Covid-19 (workshops waren niet mogelijk) is besloten om het onderzoek te verbreden. Speciale aandacht in het onderzoek gaat nog steeds uit naar ouderen, maar de doelgroep is verbreed met jongere huishoudens (dertigers, veertigers en vijftigers).

PROBLEEMSTELLING

De probleemstelling van het onderzoek bestaat uit twee vragen:

1. Wat zijn in de Couperusbuurt de buurttragers, d.w.z. de ruimtelijke structuren, plekken en programma's die de binding van (oudere) bewoners met hun buurt duurzaam kunnen versterken.
2. In welk opzicht functioneert de oorspronkelijke opzet en bebouwing van de Couperusbuurt in de huidige tijd nog als buurttragers en welke kleinere en grotere kansrijke aanpassingen vraagt dit op de middellange en langere termijn?

De insteek van dit onderzoek is in de eerste plaats fysiek. Veronderstelling is dat fysieke vernieuwing kan bijdragen aan de sociale agenda in ontwikkelbuurten. Buurttragers kunnen verbindend werken tussen de fysieke en sociale dimensie van stedelijke vernieuwing. Fysieke maatregelen alleen zijn natuurlijk niet voldoende en sociale problemen vragen ook om een sociale aanpak. Maar de leefbaarheid in een buurt is wel mede afhankelijk van de kwaliteit van fysieke en programmatische buurttragers. Het concept buurttragers biedt de kans om plekken en routes duurzaam te versterken en om kleine ingrepen te verbinden aan de structuurversterking van de Couperusbuurt.

1.Dichtersbuurt 2.Couperusbuurt

0 150m

ONDERZOEKSMETHODE

Het empirisch onderzoek bestaat uit de volgende delen.

- **Desk research.**

Relevante artikelen, gemeentelijke beleidsnota's en statistische gegevens zijn geraadpleegd om historie, ontwikkeling en actualiteit van de Couperusbuurt te duiden.

- **Ruimtelijke analyse.**

De Couperusbuurt is ruimtelijk geanalyseerd, waarbij is gekeken naar hoe de buurt ontworpen is en door de tijd heen veranderd.

- **Interviews met bewoners.**

Er zijn zeventien bewoners individueel geïnterviewd. Met enkele bewoners zijn er wandelingen (walk-along interviews) gemaakt, waarbij onder andere is gevraagd om op een kaart aan te geven hoe zij de buurt gebruiken en welke plekken zij positief en negatief ervaren. Aan elke bewoner is ook gevraagd om aan te geven wat voor hen hun buurt is. Door de beperkingen die de Corona-situatie met zich meebracht zijn er enkele interviews telefonisch afgenomen en zijn er minder walk-along interviews afgenomen dan gepland.

- **Interviews met professionals.**

Er zijn twaalf professionals en sleutelfiguren (uit het ruimtelijke en sociale domein) geïnterviewd (zie bijlage).

- **Observaties.**

Op verschillende momenten in een week is geobserveerd hoe openbare ruimten in de Couperusbuurt (straten, hoven, plantsoenen) worden gebruikt.

- **Deelname overleg.**

De onderzoekers hebben deel genomen aan het leefbaarheids-overleg.

PERSPECTIEVEN

In het traceren van buurtdragers bundelen we verschillende perspectieven: de geplande en gebouwde buurt als ruimtelijk-programmatische structuur en de geleefde (gebruikte en beleefde) stad. Het concept buurtdragers is een combinatie van de blik van de professional en de zienswijze van de bewoners. We zoeken naar de betekenissen die bewoners eraan geven, de (potentiële) gedeelde buurtdragers en een agenda om buurtdragers te versterken.

In dit verslag wordt af en toe de vergelijking gemaakt met de ernaast gelegen Dichtersbuurt. Deze wordt eveneens vernieuwd. De Couperus- en Dichtersbuurt vertonen gelijkenissen, o.a. in hun ligging, de opzet met groene hoven en duplexwoningen, de sociale veranderingen en de zorgen van de oorspronkelijke oudere bewoners. Sommige bewoners zien beide buurten ook als een geheel. In de statistieken (CBS/OIS) worden beide buurten ook als één buurt gedefinieerd.

De vernieuwing van de Couperusbuurt komt in een stroomversnelling en er zijn veel professionals uit het ruimtelijke en sociale domein bij betrokken. Behalve gemeente en woningcorporatie Stadgenoot zijn de bewoners een belangrijke partij. We hebben dit onderzoek gepositioneerd ten opzichte van het leefbaarheidsoverleg dat gericht is op verbeteringen op de korte termijn en het vernieuwingsproces dat zeker tien jaar gaat duren. We hebben ervoor gekozen om vooral te kijken naar mogelijke verbeteringen op de middellange termijn, zodat het onderzoek ook bruikbaar is als input voor het vernieuwingsplan.

De bevindingen van het onderzoek bieden handvatten voor de keuzes die gemeente en corporatie samen met bewoners en andere partijen gaan maken in de Couperusbuurt.

LEESWIJZER

De rapportage bestaat uit vier delen.

DEEL 1

Het eerste deel schetst de context en de nadere aanpak van het onderzoek en het concept buurtdragers.

Een deel van deze teksten zijn eerder gepubliceerd in ons vooronderzoek: Buurtdragers, een ruimtelijk programmatische verkenning van ontwikkelbuurten. Dit vooronderzoek is als PDF terug te vinden op de website hva.nl/urban-governance.

DEEL 2

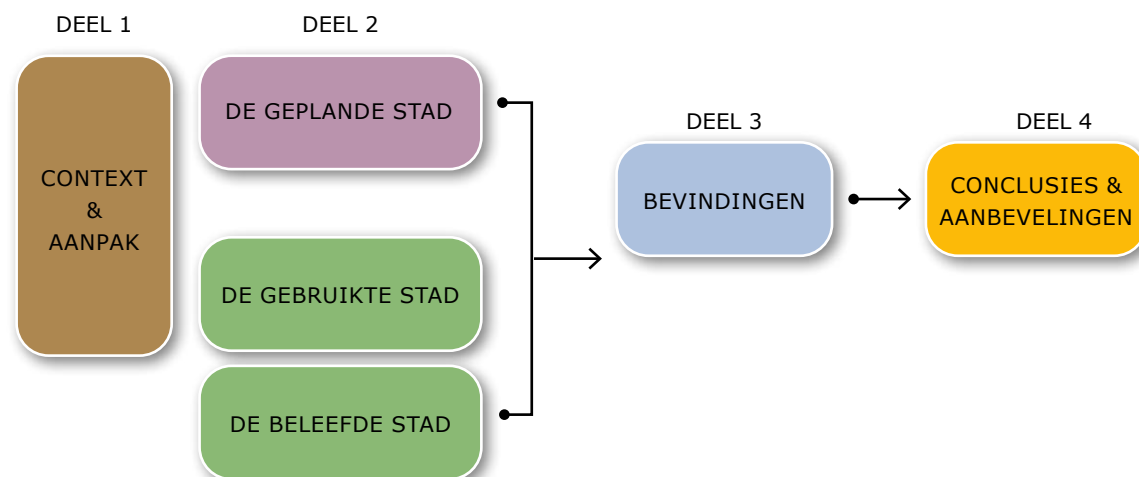
In het tweede deel wordt de Couperusbuurt geanalyseerd: ruimtelijk, sociaal-maatschappelijk en vanuit het perspectief van bewoners. (gebouwde-gebruikte-beleefde stad)

DEEL 3

In het derde deel zoomen we nader in op vier mogelijke buurtdragers: de hoven, voorzieningen, verblijfsplekken in de openbare ruimte en het netwerk en routes.

DEEL 4

In dit deel formuleren we conclusies en aanbevelingen voor de verdere planontwikkeling in de Couperusbuurt.

1.3 HET BELANG VAN BUURTRAGERS

WAT IS EEN BUURT?

Buurtragers kunnen bijdragen aan de structurele versterking van een buurt. Enerzijds is de buurt de ruimtelijke eenheid zoals die in het oorspronkelijke plan – of door ingrijpende transitie nadien – door professionals van een structuur en omtrek is voorzien. De buurt is voor bewoners echter geen vaststaande eenheid. Een vuistregel is dat de beleefde grens van een buurt op ongeveer tien minuten loopafstand van een woning ligt. Maar de grenzen van een buurt kunnen diffuus en veranderlijk zijn. De buurt kan voor een bewoner een groter gebied omvatten met een park, een winkelcentrum, een geloofsgebouw, maatschappelijke functies en sportgelegenheden. De buurt strekt zich verder uit als we een fietstocht van tien minuten als uitgangspunt nemen. Dan hebben we het al gauw over een wijk. De buurt zoals die gebruikt en beleefd wordt door bewoners hoeft niet samen te vallen met de buurt zoals die is gepland en gebouwd. Delen van een buurt kent men wellicht niet eens of vermijdt men zelfs. Wat mensen onder hun buurt verstaan kan ook verschillen tussen verschillende groepen bewoners.

Er zijn diverse ontwikkelingen die het gebruik van en het samenleven in de buurt sinds de jaren vijftig en zestig hebben doen veranderen. De binding met de buurt is in het algemeen minder vanzelfsprekend door toegenomen mobiliteit, technologische ontwikkelingen en andere manieren van winkelen en recreëren, maar ook door individualisering en een grotere diversiteit aan bewoners in met name de vroeg-naoorlogse wijken. Dat heeft veel effect gehad op het samenleven in deze wijken die vaak zijn opgezet rond het thema van gemeenschappelijkheid. De buurt is niet langer een gemeenschappelijk kader voor alle bewoners. Maar dat betekent niet dat de

buurt irrelevant is geworden. Zo stellen diverse onderzoekers dat buurten nog steeds belangrijk zijn in het alledaagse leven. Het is vaak ook het schaalniveau waar mensen zich mee identificeren en ook controle over willen hebben.

De vraag is welke ruimtelijke structuren, plekken en programma's in de huidige tijd functioneren als buurtragers en hoe die kunnen worden versterkt en verrijkt waardoor verschillende groepen bewoners zich in een buurt thuis voelen en zich ermee verbonden voelen. Buurtragers zijn minder eenduidig dan vroeger, gelaagder en veelvormiger, en kunnen ook meerdere of lichtere betekenissen hebben dan vroeger. Oorspronkelijke buurtragers zoals winkelstrips hebben in veel buurten hun functie verloren. Hofjes kunnen voor jonge gezinnen die zich er vestigen daarentegen weer een nieuwe betekenis krijgen.

Hoe kan fysieke vernieuwing bijdragen aan de stedelijke sociale agenda in ontwikkelbuurten? We denken dat fysieke en programmatische buurtragers belangrijk zijn in ontwikkelbuurten en we willen onderzoeken op welke manier.

NIEUWE COLLECTIVITEIT EN VERSTEDELIJING

Buurten uit de jaren vijftig en zestig zijn opgezet volgens het principe van de 'neighbourhood unit'. In dit model is de buurt opgebouwd rondom een buurtcentrum. Wat deze buurten verder gemeen hebben is hun collectieve ruimtelijke opzet. Ze hebben veel collectieve woonvormen en -ruimten waarbij de afbakening tussen gebouw en straat minder scherp is dan in de vooroorlogse stad. Ook de groenstroken en hoven hebben een collectief karakter. Collectieve ruimtes waren van iedereen. De geplande buurtragers vormden een hiërarchisch geordend

systeem, met onderaan het gezamenlijke trappenhuis en culminerend in de maatschappelijke en commerciële voorzieningen van een wijk.

Door allerlei maatschappelijke ontwikkelingen werkt deze collectiviteit niet meer zoals bedacht. En dat komt vooral door individualisering en grotere verschillen tussen bewoners. Maar ook doordat het concept van collectiviteit dat ten grondslag lag aan de naoorlogse stedenbouw sterk tijdgebonden was en top-down als een blauwdruk was bedacht. Het ontbreekt op bepaalde vlakken aan adaptiviteit ten aanzien van een veranderende samenleving. De oude ruimtelijke en programmatische opzet heeft geen vanzelfsprekende betekenis meer voor alle bewoners. Overigens hebben ze soms wel een nieuwe betekenis gekregen en worden ze opnieuw gebruikt door nieuwe groepen bewoners en ondernemers.

In de hedendaagse praktijk van stedelijke vernieuwing zoekt men naar een nieuwe verbinding tussen ruimtelijke ingrepen en sociaal beleid. Beleidsdoelen als het versterken van sociale cohesie en het bestrijden van eenzaamheid leggen de lat hoog voor de stedenbouwer. Niet alle maatschappelijke problemen zijn met fysieke middelen op te lossen. In een eerder onderzoek stelden we daarom dat het doel van goede overgangszones tussen woning en straat niet gezocht moet worden in een sterke sociale cohesie, maar in een lichte publieke familiariteit. Een zorgvuldige inrichting van de directe woonomgeving kan ervoor zorgen dat mensen zich betrokken voelen bij hun woonplek en dat ze elkaar een beetje kennen. Het is al heel wat als mensen een gevoel van verbondenheid hebben en elkaar groeten (Treffers, Nio & Suurenbroek, 2018). Alledaagse stedenbouw is vooral het scheppen van de ruimtelijke en daarmee samenhangende sociale voorwaarden om het stedelijk wonen mogelijk te maken, dat wil zeggen: samen te wonen in een hoge dichtheid te midden van mensen die verschillen naar herkomst, afkomst en perspectief (Reijn-

dorp, 2004). Het schaalniveau van de wijk heeft ook een comeback gemaakt als oplossingskader voor allerlei vraagstukken (Suurenbroek, 2015; Majoor & Smit, 2019; Hajer, 2020). Toch zijn veel sociale problemen die in een buurt spelen niet op dit schaalniveau op te lossen. Ze vereisen een aanpak op het individuele of gezinsniveau en soms ligt de oplossing buiten de wijk (zoals werkgelegenheid).

Om te bepalen wat overheid en corporaties kunnen doen om te investeren moeten we eerst onderzoeken wat (nieuwe) buurtragers (kunnen) zijn in deze wijken. Wat zijn nu de plekken waar verschillende groepen zich in kunnen herkennen (of ontmoeten)? En waar moeten die structuren, plekken en programma's dan aan voldoen? De collectieve ruimte volgens het oorspronkelijke plan vraagt om een herinterpretatie en een nieuw ontwerp. Het is een opgave waar men in de vorige fase van stedelijke vernieuwing ook tegen aan liep en waar in andere buurten in Nieuw-West verschillende oplossingen voor zijn bedacht vanuit de toen geldende context.

NIEUWE RONDE WIJKVERNIEUWING

Veel projecten uit de vorige stedelijke vernieuwingsperiode waren gericht op een herinterpretatie en een herontwerp van collectieve ruimten in naoorlogse wijken. Dat gebeurde met de herinrichting en het afsluiten van collectieve hoven, het opnieuw inrichten van parken en straten, de bouw van brede scholen, huizen van de wijk en nieuwe bibliotheken. We moeten nu opnieuw met een frisse blik naar huidige opgaven kijken. De maatschappelijke en institutionele context is veranderd. De rol van bewoners is belangrijker geworden. Het inzicht is doorgedrongen dat voor fysieke ingrepen het van groot belang is om eerst inzicht te verkrijgen in de sociale structuur in de buurt en vormen van betrokkenheid op elkaar en op de ruimte. Wat we beogen is het verkennen welke ingrepen, op welke schaalniveaus nu mogelijk zijn om aan de structurele versterking van de Coupébusbuurt te werken.

TYPEN BUURTBINDING

Het belang van buurttragers (ruimtelijke structuren, plekken, programma's) is vanuit het perspectief van bewoners nader te verkennen door het concept buurtbinding centraal te stellen. Het verbindt de ruimtelijke en sociale dimensie van buurttragers. Buurttragers zijn belangrijk omdat ze diverse vormen van betrokkenheid met de buurt mogelijk maken. Er zijn vier dimensies van buurtbinding te onderscheiden: sociaal, functioneel, emotioneel/esthetisch en politiek (Lupi, 2005).

1.Sociale binding:

contacten met buurtbewoners. Het gaat om binding op basis van sociale contacten in de omgeving. De buurt is de plaats voor sociale relaties en onderlinge hulp, hier ontstaat het sociaal weefsel. Buurtcontacten zijn een bron van sociale steun, sociale samenhang en organiserend vermogen. Sociale binding wordt versterkt door de beschikbaarheid van plekken in een buurt waar mensen elkaar makkelijk, zonder te veel verplichtingen kunnen ontmoeten (van een openbare ruimte tot een buurtkamer, buurtwinkel of school). Het kan gaan om feitelijke contacten (van hulp tot een praatje), maar ook om publieke vertrouwdheid (elkaar regelmatig zien). Een goede fysieke inrichting van een buurt is voor een gevoel van vertrouwen in anderen van groot belang.

2.Functionele binding:

voorzieningen. Dit is een binding op basis van functionaliteit, de buurt en zijn tragers komen overeen met een bepaald behoeft patroon. De wijk voldoet (voor een deel) wat betreft voorzieningen aan de wensen. Deze functionele binding gaat over het gebruik van voorzieningen in de buurt, zoals winkels, school en maatschappelijke voorzieningen. Het gaat over het faciliteren van de organi-

satie van het dagelijks leven. Daar horen ook prettige en veilige wandel- en fietsroutes naar deze alledaagse voorzieningen bij.

3.Emotionele en esthetische binding.

De emotionele binding betreft identificatie, trots en vertrouwdheid. Bewoners voelen zich er thuis of leven al zo lang in een bepaalde omgeving dat ze eraan gewend zijn. Bij esthetische binding waarderen bewoners aspecten als de architectonische vormgeving, de opzet van een buurt en het groen. Dit kan individueel beleefd worden. Sociologen hanteren in dit verband het begrip 'place attachment' dat naast een sociale hechting met een buurt ook een emotionele binding impliceert met bepaalde plekken in een buurt (Van der Graaf & Duyvendak (2009).

4.Politieke binding.

Dit is een binding op basis van zeggenschap en controle, inzet en betrokkenheid. Het gaat over een gevoel van eigenaarschap van de collectieve en openbare ruimte. Het gaat ook over actiebereidheid en over organisatiegraad van bewoners. Het heeft ook betrekking op het gezamenlijk schoonhouden van de directe woonomgeving.

BUURTBINDING IN ONTWIKKELBUURTEN

In achterstandswijken spelen allerlei ontwikkelingen waarmee rekening gehouden moet worden bij het versterken van het woon- en leefklimaat door middel van fysieke ingrepen. Goed beheer, onderhoud en handhaving vormen basiscondities voor de leefbaarheid. Van belang is de aanwezigheid van buurt- en wijkbeheerders of een wijkagent die regelmatig langskomt. In deze buurten zijn buurtcontacten ook vaak een bron van sociale steun en bij het zoeken van

werk. Daarvoor zijn laagdrempelige ontmoetingsplekken nodig. Maar ook fysieke buurtbinding in achterstandswijken is een schaars goed waar stedelijke vernieuwers zuinig op moeten zijn.

Verskillende onderzoeken wijzen uit dat buurtbinding in arme wijken verschilt per type bewoner. Zo is er een hoge binding van (kans)arme bewoners in arme wijken (zie o.a. Pinkster, 2008). Er is echter meestal een lagere sociale en functionele binding van middenklasse bewoners in vernieuwde wijken. In wijken waar vernieuwd is en waar sociale huurwoningen en koopwoningen staan, kan het ook gebeuren dat verschillende inkomensgroepen langs elkaar heen leven. Bij nieuwe middenklasse bewoners die niet afkomstig zijn uit de buurt kan sprake zijn 'ruimtelijke disaffiliatie'. Ze wonen in een koopwoning of vrije sector huurwoning, maar de buurt is voor hen een 'ijle zone' en ze doen boodschappen en besteden hun vrije tijd in andere wijken. Die binding is veel sterker bij sociale stijgers die in hun buurt doorstromen naar een betere huur of koopwoning.

Een andere ontwikkeling is de residualisering van de sociale woningvoorraad. Sociale huurwoningen worden passend toegewezen aan mensen met weinig bestaanszekerheid en aan bijzondere doelgroepen met veel ondersteuningsvragen, zoals woningzoekenden met een achtergrond in de GGZ. Minimahuishoudens, maar ook huishoudens met een problematische achtergrond concentreren zich steeds meer in buurten met concentraties aan sociale huurwoningen. Dit geldt ook voor de Couperusbuurt. Er ontstaat een toenemende sociale problematiek als gevolg van deze uitsortingsprocessen op de woningmarkt (Welschen & Veldboer, 2019; Leidelmeijer et al, 2020).

Er zijn grote verschillen tussen groepen bewoners in de mate waarin zij in hun sociale leven op de buurt zijn gericht. Buurtbinding en dus buurttragers zijn vooral belangrijk voor mensen met een kleine actie radius (ouderen, kinderen,

mensen met weinig geld, huishoudens met een problematische achtergrond). Maar binding is ook belangrijk voor middeninkomens. Ook op hen heeft een lage binding een negatief effect, waaronder een hogere kans op verhuizen.

PROGRAMMATISCHE EN RUIMTELIJKE BUURTRAGERS

Er zijn in de stedelijke vernieuwing al veel plannen gerealiseerd om voorzieningen te vernieuwen. Er is zowel aandacht geweest voor nieuwe programma's (nieuwe brede scholen, gezondheidscentra, huizen van de wijk, buurtkamers) en voor ruimtelijke vernieuwingen (nieuwe collectieve ruimten en vernieuwde parken, pleinen en straten). Naast een vernieuwing van maatschappelijke voorzieningen gaat het ook om commerciële voorzieningen die eveneens een belangrijke rol kunnen spelen als ontmoetingsplek (zoals een café of het restaurant van de HEMA).

De vraag is welke buurttragers om welke redenen van belang kunnen zijn. We weten dat fysieke vernieuwing alleen niet voldoende is om de leefbaarheid in een buurt te verbeteren. Toch liggen er met ruimtelijke en programmatische buurttragers kansen om een ontwikkelbuurt als de Couperusbuurt voor te bereiden op een toekomst als sociaal diverse buurt waar bewoners op uiteenlopende dimensies een binding mee kunnen hebben. Er is dan wel meer nodig dan alleen nieuwe woningen willen bewoners betrokken zijn bij hun leefomgeving. En het gaat ook om het ontwikkelen van een inclusieve buurt, waar bewoners vreedzaam naast elkaar kunnen leven en waar informele contacten niet uitgesloten worden zodat er meer vertrouwen in elkaar kan ontstaan.

1.5 FYSIEKE BUURTRAGERS

FYSIEKE BUURTRAGERS

Ons vooronderzoek naar buurttragers in drie buurten in Amsterdam (Treffers, Nio & Suurenbroek 2020) leverde de bouwstenen voor de samenstelling van meerdere mogelijke buurttragers.

Buurttragers zijn de ruimtelijke structuren, plekken en programma's die de binding van bewoners met hun buurt duurzaam kunnen versterken. Buurttragers zijn verbeeld in het schema op pagina 17. Het is een conceptuele weergave van mogelijke buurttragers op verschillende schaalniveaus.

De cirkels op de tekening geven een afstand van tien minuten lopen en tien minuten fietsen aan. We trekken daarbij de grens bij tien minuten buiten de buurt. Het concept combineert het perspectief van de ruimtelijk professional (van groot naar klein) en het perspectief van de bewoner (van de eigen woning naar de hele buurt).

VIJF THEMA'S

De buurttragers zijn geordend in vijf thema's en uitgesplitst in deelonderwerpen.

Gebouw & blok

- Het portiek
- De overgangszone
- Het hof

Netwerk & routes

- De straat
- Informele routes
- Openbaar vervoer

Voorzieningen & plekken

- Maatschappelijke voorzieningen
- Commerciële voorzieningen

Speelplekken

- Buurttragers voor het kind

Weefsel van de buurt

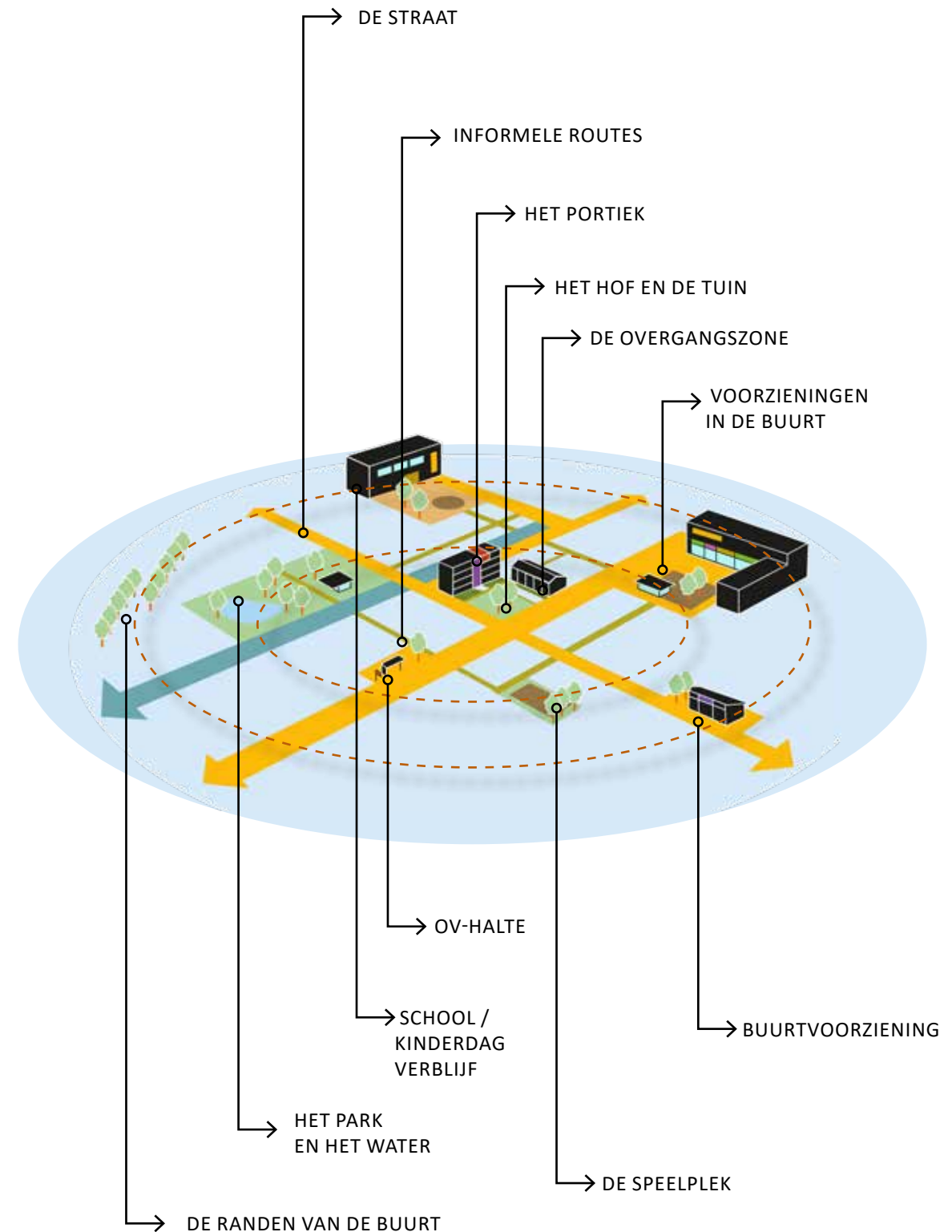
- Buurt-groen en water
- De stedelijke structuur
- De randen van de wijk

COUPERUSBUURT

Net als in ons vooronderzoek zijn voor dit onderzoek in de Couperusbuurt bovenstaande vijf thema's als uitgangspunt genomen.

Op basis van onze observaties, analyses en gesprekken met professionals en bewoners focussen wij in de Couperusbuurt op onderstaande vier buurttragers:

- Hoven
- Voorzieningen
- Netwerk en routes
- Verblijfsplekken in de openbare ruimte

ANALYSE

VAN DE COUPERUSBUURT

2

2.1 INLEIDING

De analyse van de situatie en van mogelijke buurt dragers in de Couperusbuurt is in twee stappen opgedeeld. Eerst wordt de geplande en gebouwde buurt als ruimtelijk-programmatische structuur geanalyseerd. Hiervoor is gebruik gemaakt van kaartmateriaal van de gemeente Amsterdam en het Stadsarchief. Daarnaast is ontwerpend en observerend onderzoek verricht naar de beleving van de buurt op straatniveau.

Vervolgens wordt de geleefde (gebruikte en beleefde) stad geanalyseerd. Hierbij is gebruik gemaakt van statistische gegevens, observaties en interviews met professionals en bewoners.

2.2 RUIMTELIJK HISTORISCH PERSPECTIEF

STEDELIJK WEEFSEL

In het oorspronkelijke plan uit 1939 wordt de Couperusbuurt in noord-zuid richting ontsloten door de Burg. Rendorpstraat. De straat wordt in dit plan begeleid door hogere (etage) bouwblokken. Op de kaart van het uitbreidingsplan uit 1939 is te zien hoe de Burg. Rendorpstraat als een formele as naar de Sloterplas doorloopt en de Couperusbuurt in twee delen scheidt. De verkaveling van de buurt is voornamelijk stroken en er is geen sprake van een hovenstructuur.

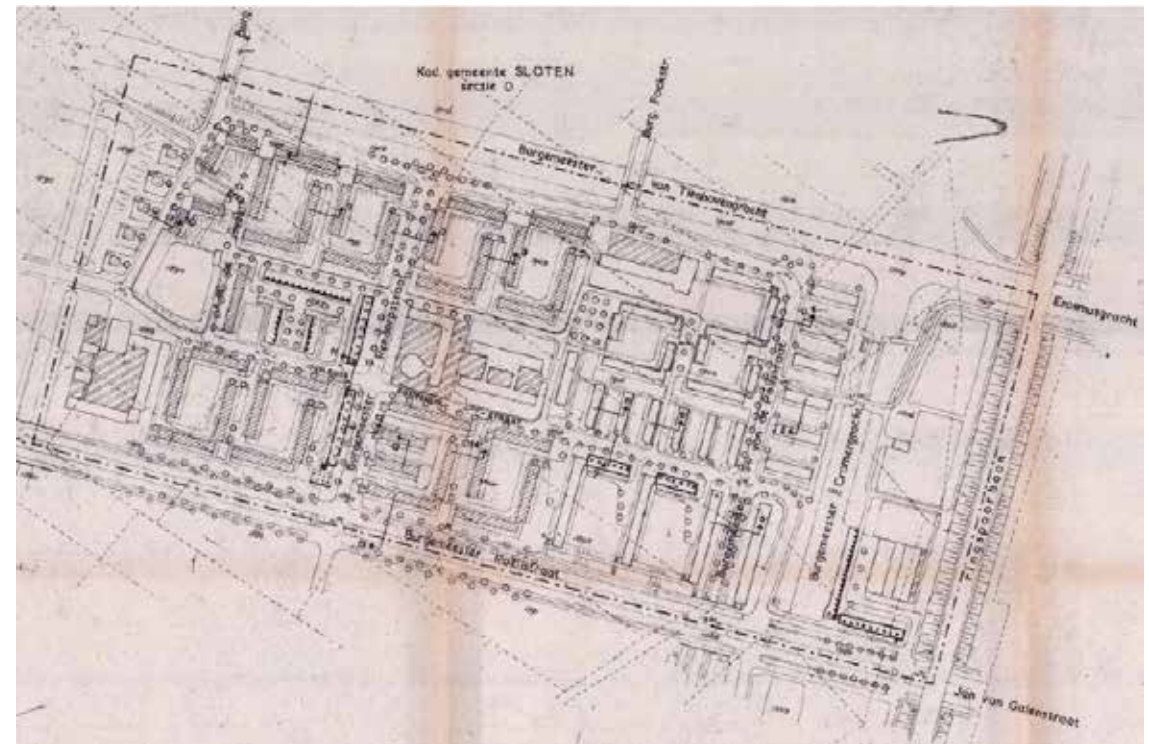
In het herziene plan uit 1952 is de Burg. Rendorpstraat minder prominent aanwezig en deelt niet meer de buurt in twee delen. Ook is er in dit plan een wijziging in de verkaveling ten opzichte van het plan uit 1939. Er is gekozen voor een hovenstructuur, echter niet op alle plekken

in de Couperusbuurt. Aan de oostzijde staan 6 stroken haaks op de Burg van de Pollstraat en aan het eind wordt deze straat begeleid door twee hoge etageflats met westelijk daarvan twee haakvormige woonblokken.

Het plan uit 1952 is in hoofdopzet gelijk aan de huidige situatie, met als uitzondering dat het centrale plein aan de Burg. Rendorpstraat, met de kerk (nu moskee), anders is ingericht.

Uitbreidingsplan 1939 (fragment)

Herziene plan 1952

Zicht vanuit een hof op de stalen klokkentoren 1963
De stalen klokkentoren is rond 1980 gesloopt.

Bron: Beeldbank Stadsarchief

Bron kaarten, foto en informatie:
Drie buurten in Sloterveer
De cultuurhistorische betekenis
van de Dichtersbuurt, de Cou-
perusbuurt en de Lodewijk van
Deysselbuurt
Gemeente Amsterdam okt 2019

GROENSTRUCTUUR

De Couperusbuurt is opgenomen in de doorlopende groenstructuur die start bij de Burg. Vening Meineszlaan en doorloopt over de Burg. Eliasstraat tot aan de Sloterplas. Dwars daarop ligt de groenstrook van de Burg. Van Tienhovengracht en aan de oostzijde de Burg. Cramergracht. Aan deze hoofdstructuur haken het Gerbrandypark aan en op buurniveau het parkje aan de A.M. de Jongstraat. Binnen de buurt zijn zichtlijnen tussen de verschillende delen van de buurten gelegd die de woonbebouwing koppelen aan de groenstructuur. De hovenstructuur draagt daaraan bij. Het groen in de Couperusbuurt is dan ook een goed voorbeeld van de doorkoppeling van de groenstructuur in Nieuw-West: park, groen op buurniveau, de hoven en de tuinen, zoals deze door landschapsarchitect Yttje Feddes is beschreven in het boek 'De Groene kracht' (2011).

Op de analyse tekening van de foto's, is te zien hoe in het hof het achterliggende groen zichtbaar is. Daarnaast hebben veel woonstraten asymmetrische profielen zodat één zijde altijd groen is. Door de jaren heen zijn langs de tuinen aan deze groenstroken diverse schuttingen geplaatst en is de eenheid van aaneengesloten groenstroken verloren gegaan.

Op de luchtfoto is te zien hoe groen de buurt is. In de plannen van Van Eesteren geven de bomen in de straten vaak de hiërarchie binnen het netwerk aan. Zo ook in de Couperusbuurt. Met name in de Couperusstraat en Burg. Eliasstraat, is dit het geval. Opvallend is dat dit in de Burg. Rendorpstraat niet het geval is. Op de luchtfoto is te zien hoe weinig bomen in deze straat aanwezig zijn. Uit gesprekken met bewoners kwam naar voren dat het groen in de buurt hoog wordt gewaardeerd en gezien wordt als één van de belangrijkste buurt dragers. Bewoners blijven in de buurt wonen of hebben ooit gekozen voor deze buurt onder andere vanwege het groene karakter.

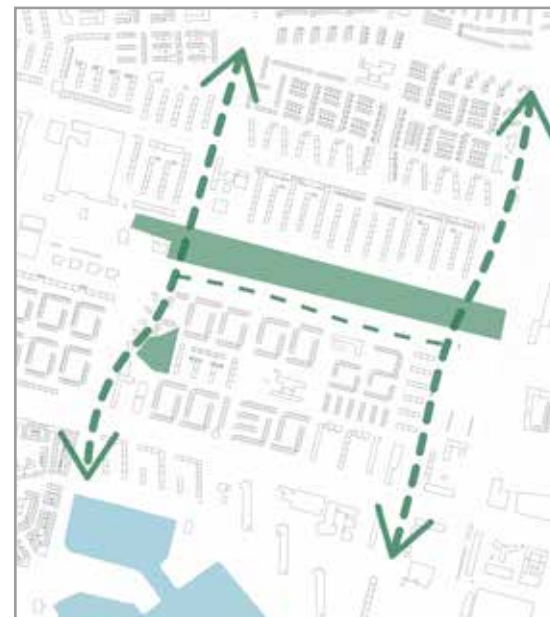

De foto-analyses laten zien hoe er zichtlijnen door de buurt lopen die het groen met elkaar verbinden (tek.1) en hoe elk hof ingebed is in het groen. (tek.2)

Luchtfoto Couperusbuurt.

Bron: Bing Kaarten

Schema van de groenstructuur.

Gesloten erfafscheidingen i.p.v. groen.

AUP WAARDERING

Op de waarderingskaart architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit AUP (bron: maps.amsterdam) is te zien dat met name de scholen en kerken in de Couperusbuurt een hoge cultuurhistorische waardering hebben. De verkaveling met de hovenstructuur wordt met het hoogst aantal punten van 5 gewaardeerd. Ook uit onze gesprekken met bewoners bleek dat de hovenstructuur door hen wordt gewaardeerd. Men benoemde dit niet letterlijk maar verwoordde het met woorden als: een dorpje in de stad.

Bouwperiode woningen

1945-1966

1967-1975

geen woongebouw

Ordekaart : cultuurhistorische waardering gebouwen

orde 1
orde 2
orde 3
basisorde

Zicht op de kerk van architect Piet Zanstra aan de Louis Couperusstraat 1963

De stalen klokkentoren is rond 1980 gesloopt.

Bron: Beeldbank Stadsarchief

Waardering verkaveling

5 punten
4 punten
3 punten
1 of 2 punten

Bron: maps.amsterdam.nl/ordekaart_aup

2.3 RUIMTELIJKE ANALYSE

Couperusbuurt in het stedelijk netwerk

LIGGING IN STEDELIJK NETWERK

De Couperusbuurt ligt in het stedelijk netwerk gunstig ten opzichte van het OV-netwerk en ten opzichte van de doorgaande routes naar het centrum, zoals de Burg. Röellstraat. Door de bewoners

werden naast het openbaarvervoersnetwerk, de ligging op loopafstand van de Sloterpas, Plein 40-45 en het Gerbrandypark vaak als positieve punten van de buurt benoemd.

DEELGEBIEDEN

De Couperusbuurt kan worden verdeeld in vier clusters van voorzieningen (de oranje vlakken op de kaart), één park en zeventien clusters van woningen. De verdeling van de clusters woningen hebben we gemaakt op basis van verkaveling en woningtypologie.

In hoofdstuk 3 gaan we dieper in op de vorm, organisatie en maat van de hoven. Ook uit de gesprekken met de bewoners bleek dat zij de buurt niet als één geheel zien maar als een buurt opgebouwd uit aparte delen.

Deelgebieden

Randen van de buurt

RANDEN VAN DE BUURT

De Couperusbuurt is aan drie zijden begrensd door groen en water. Aan de noordzijde is dit het Gerbrandypark en de Burg. van Tienhovengracht. Aan de westzijde door het groen van de Burg. Eliasstraat en aan de oostzijde ligt de Burg. Cramergracht met het sluisje. Dit is in de buurt ook voelbaar. Op veel punten in de wijk ervaart men het groen van de randen. Dit is minder het geval aan de zuidzijde waar de Burg. Röellstraat een veel hardere rand is. Niet alleen door de drukte van het verkeer maar ook door het hoogteverschil naar de straat toe en door de oriëntatie van de woningen die hier met de achtertuinen naar de Burg. Röellstraat staan. Veel achtertuinen hebben een schutting als erfafscheiding.

Op de kaart is met een oranje vlak de dichtstbijzijnde locatie met dagelijkse voorzieningen aangegeven: Plein 40-45 en de Slotermeerlaan. We komen hier in hoofdstuk over voorzieningen op terug. Tot slot is op het kaartje te zien dat de aan de westzijde gelegen Dichtersbuurt geen deel uit maakt van de buurt door de scheiding van het groen aan de Burg. Eliasstraat.

Hoofdstructuur

HOOFDSTRUCTUUR

In dit kaartje is ingezoomd op de Couperusbuurt en is met stippellijnen de hoofdstructuur van de buurt getekend. De buurt is door het netwerk van wegen verdeeld in 4 delen. De Burg. Rendorpstraat verdeelt de buurt in een westelijk en oostelijk deel en haaks daarop vormt de Louis Couperusstraat de verbinding tussen west en oost. Aan de zuidzijde is de Burg. Röellstraat een harde grens, maar aan de noordzijde is er bij Van Tienhovengracht tot aan de brug meer contact met het Gerbrandypark. (op de kaart aangegeven met pijlen) Bewoners benoemden dit als een belangrijke kwaliteit van deze plek in de buurt.

GRENZEN EN BARRIÈRES

Voor de leefbaarheid is de stad op ooghoogte van belang. Hoe wordt de buurt ervaren als men door de straten loopt en hoe zijn de plinten georganiseerd? Ten eerste hebben wij dit op een kaart aangegeven, om daarna de buurt in te gaan om de plinten te fotograferen. Op de kaart zijn aangegeven: plinten met voorzieningen, oriëntatie openbare gebouwen, barrières in de vorm van hoogteverschillen en tot slot waar groene erfafscheidingen zijn. Deze kaart toont oa. dat de Arthur van Schendelstraat voor een groot deel aan één zijde begrensd wordt door achterkanten van gebouwen of dichte plinten.

Buurtkamer de Cactus.

Door deze kaart te vergelijken met wat wij op straat zagen, concludeerden we dat veel puien in de winkelstrip aan de Louis Couperusstraat niet alleen na sluitingstijd afgesloten zijn met schaarhekken maar ook overdag, terwijl de voorziening wel geopend is. Een voorbeeld hiervan is de buurtkamer de Cactus. Waardoor deze minder opvalt. Het vermindert de kwaliteit van de actieve plint. Ook de drie scholen zijn naar binnen toe georiënteerd. Met name de H-school in het hart van de buurt is voor de veiligheid van de kinderen met hekken omgeven en ligt daarmee als een gesloten enclave in de buurt.

Erfafscheiding H-school.

Uit de gesprekken met bewoners bleek dat hun routes door de buurt worden bepaald door het vermijden van hoogteverschillen. Met name ouderen die met een boodschappentas op wieljes terugkomen van Plein 40-45 vermijden de trappen. Met het gevolg dat zij altijd dezelfde route door de buurt nemen, wat hun vertrouwdheid met andere plekken in de Couperusbuurt belemmert.

Tuinen van de villa's.

Langs de tuinen van de villa's aan de Burg. Eliasstraat staan hoge groene gesloten erfafscheidingen. Op de kaart lijken de villa's het doorzicht naar het achtergelegen water en groen niet te blokkeren, maar door de erfafscheidingen is het aan het oog onttrokken.

Grenzen en barrières.

- Barrière door hoogteverschil
- Groene erfafscheiding
- Plinten met voorzieningen
- Oriëntatie gebouw

Hoogteverschil aan de zuidzijde.

Gesloten gevel aan het Van Oordthof.

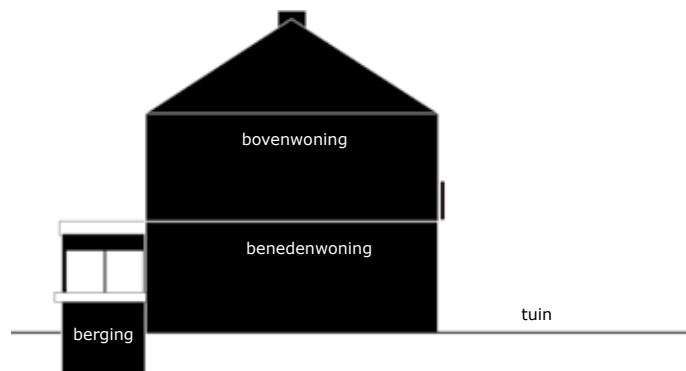
HET PORTIEK ALS BUURTRDRAGER

Het portiek en de galerij zijn veelvoorkomende ontsluitingsprincipes in naoorlogse wijken. Het portiek werd gebruikt voor woonblokken tot 4 lagen. Was er een lift nodig dan werd gekozen voor een galerij. Bij veel woningen op één ontsluiting (wat vaak het geval is bij galerijen) groeit de anonimiteit, waardoor het verantwoordelijkheidsgevoel voor de gemeenschappelijke ruimten afneemt. Daarnaast is het bij een galerij lastig te achterhalen wie er precies de directe boven- of onderburen zijn. Bij een portiek kan gemakkelijker sprake zijn van publieke familiariteit dan bij een galerij, omdat men elkaar herkent en er meer bekendheid kan zijn met elkaars situatie en levenswijzen.

De Couperusbuurt heeft een veelvoorkomende en beeldbepalende ontsluitingstypologie in de hoven met duplexwoningen (beneden-bovenwoningen). Een klein open portiek ontsluit zowel de 4 woningen als de bergingen die half verdiept voor de woningen liggen. (zie tekening) Door het volume van de bergingen ontstaat er een afstand van bijna 2 meter tot aan de straat. Dit volume is op borstweringshoogte. Het geeft privacy naar de straat toe omdat voorbijgangers niet naar

binnen kunnen kijken, anderzijds verliest de straat daarmee levendigheid. Op het dak van de bergingen en van het portiek worden op sommige plekken bloempotten neergezet, maar dat is sporadisch. Het merendeel van de daken zijn niet op die manier toegeëigend. Wel zagen we meer toe-eigening van het portiek in de vorm van planten, deurmatten en vitrage voor het glas van de bergingen.

Uit onze gesprekken met bewoners die in dit woningtype woonden, leerden we dat deze kleinschalige ontsluitingstypologie niet garant staat voor een warm burenccontact. Sommige bewoners hadden geluk met hun buren, anderen hadden door de jaren meer pech gehad en regelmatig conflicten ervaren.

Principe van de ontsluiting beneden-bovenwoningen.

Toe-eigening van de daken.

Woningtypologieën.

- Boven-benedenwoning voordeur aan de straat
- Grond-gebonden eengezinswoning
- Boven-benedenwoning portiek-ontsluiting
- Appartement boven voorzieningen 2-laags
- Appartement portiek-ontsluiting
- Appartement boven voorzieningen
- Appartement galerij-ontsluiting
- Woning in voormalige winkelruimte
- Vrijstaande villa
- Garages voor woningen
- Geen woonfunctie

De ontsluiting van de boven-benedenwoningen die beeldbepalend is in de buurt.

2.4 SOCIALE ANALYSE VAN DE COUPERUSBUURT

Vijfentwintig jaar geleden woonden in de Couperusbuurt nog overwegend autochtone bewoners, het was toen net een klein en gezellig dorpje, zeggen geïnterviewden die er al lange tijd wonen. De onderlinge contacten en sociale samenhang in de hofjes met laagbouwoningen waren toen nog goed. De afgelopen twintig jaar is er in sociaal opzicht veel veranderd. Oudere bewoners verhuisden of kwamen te overlijden. Er kwamen nieuwe bewoners wonen, vaak van niet-westerse afkomst. Er kwamen steeds meer klachten over gebrekkig onderhoud en toewijzingsbeleid, en er waren problemen zoals prostitutie aan huis, inbraken, geluidsoverlast en burenruzies (Mepschen, 2012).

Veel ouderen hebben de overgang naar een sociaal gemengde buurt meegemaakt evenals de vorige vernieuwingsplannen die vanaf 2005 startten. Rond 2010 is er door Far West een sloop-nieuwbouw plan gemaakt. Tegen deze plannen was bij bewoners veel weerstand. De autochtone bewoners streden voor behoud van de betaalbare woningen. Door de economische crisis stokte de stedelijke vernieuwing en mede door toedoen van de actieve bewonerscommissie zijn de sloopplannen stil gelegd. Gemeente en corporatie besloten dat de vernieuwing tien jaar van de baan zou zijn.

In de beleving van bewoners is sinds 2010 het verval en het afkalven van de sociale samenhang doorgegaan. Er is weinig onderhoud verricht aan woningen en openbare ruimte (de hoven hebben wel een kleine opknappbeurt gehad en vijf jaar geleden zijn ook de twee haakvormige blokken aan de Röellstraat gerenoveerd). Ingrijpend was het nieuwe toewijzingsbeleid van Stadgenoot. Alle vrijkomende duplexwoningen werden verhuurd aan jongeren, eerst als campus

contract en daarna via 5-jaars contracten. De reden om alle (duplex)woningen aan jongeren (studenten, starters en alleenstaande statushouders) tijdelijk te verhuren was voor Stadgenoot driedig: namelijk het ombuigen van de zwakke instroom van bewoners, voorkomen van overbewoning door gezinnen met kinderen en het aanbieden van jongerenhuisvesting. Er werden alleen nog 5-jaarscontracten gesloten. De helft van de 700 duplexwoningen wordt nu door jongeren bewoond. Volgens Stadgenoot hebben studenten en starters voor meer rust in de buurt gezorgd. De sociale samenhang en de leefbaarheid zouden niet leiden onder het hoge aantal jongeren. Het aantal gemelde klachten is ook gestabiliseerd wat zou betekenen dat niet de jongeren de problemen veroorzaken, aldus Stadgenoot. Andere professionals brengen daartegen in dat jongeren minder zullen melden. Studerende en werkende jongeren met een tijdelijk contract zijn ook minder betrokken bij hun buurt.

Wij bemerkten bij bewoners ongeduld over de traagheid van de vernieuwing en zelfs gelatenheid over de situatie in de buurt. Er zijn veel klachten over onderhoud aan de woningen, vervuiling van de openbare ruimte en leefbaarheid. Sommigen lijken het te hebben opgegeven. Ze geven klachten niet meer door. 'Ik bel niet meer'. 'De post van Stadgenoot maak ik niet meer open'. Bewoners hebben ook niet het gevoel dat de buurt stabiel is. Er zijn wrijvingen tussen bewoners en men maakt zich zorgen over het samenleven, onder andere door de komst van mensen met problemen. Want naast de studenten en starters worden ook 15 tot 18 woningen verhuurd door Spirit & Philadelphia Zorg aan verslaafden, daklozen en jongeren in de problemen. Daarnaast zijn verspreid over de Couperusbuurt mensen met een urgentie geplaatst zoals

statushouders, sociaal medisch urgenten en ex-psychiatrische patiënten. Zij krijgen een omklapcontract. De eerste twee jaar wonen ze begeleid. Daarna komt het huurcontract op hun naam te staan. Bewoners maken zich grote zorgen over de sociale leefbaarheid: 'Je moet het niet afwentelen op de gewone mensen'. 'Bewoners in de buurt zijn elke keer weer bang wie er boven, onder of naast hen komen wonen'. 'Iedereen schrikt als er een woning vrij komt'. 'Na 40 jaar is het geen buurt meer'.

Familie Verduyn-Lunel, Louis Couperusstraat, 1996

Fotograaf: Annie van Gemert.

De foto maakt onderdeel uit van de serie 'Grote gezinnen in de stad' uit 1996. Gemaakt in opdracht van het Amsterdams Fonds voor de Kunst. Collectie Stadsarchief Amsterdam: documentaire foto-opdrachten.

2.5 COUPERUSBUURT IN CIJFERS

STATISTIEKEN EN SOCIAAL-CULTURELE ONTWIKKELINGEN

Wie er wonen in de Couperusbuurt is niet zo makkelijk te bepalen. De Couperusbuurt heeft namelijk geen statistische status (het is geen CBS/OIS buurt). Bij OIS worden Dichtersbuurt en Couperusbuurt en een klein gebied ten oosten van de Cramergracht als één buurt gemeten (buurt F77a). In de Principenota (januari 2019) en in de Factsheet Pilot BuurtBalans (16 sept. 2020) is een opsplitsing gemaakt op basis van statistische gegevens uit 2018. De Couperusbuurt is in beide documenten echter begrensd bij de Burgemeester van de Pollstraat waardoor zes portiekflats van Ymere + een galerijflat aan de Burgemeester Cramergracht niet meetellen. Omdat de Couperusbuurt en de Dichtersbuurt gelijkenissen vertonen geven we hieronder de gegevens van beide buurten weer.

LEEFTIJDVERDELING

Omdat in de statistische overzichten de Couperusbuurt aan de oostzijde is begrensd bij de Burgemeester van de Pollstraat nemen we een kleiner gebied dan de hele Couperusbuurt als uitgangspunt. De Couperusbuurt (tot aan de Burg. Van de Pollstraat) heeft in totaal 1646 inwoners, de Dichtersbuurt 884 inwoners.

TABEL 1

In de Dichtersbuurt wonen relatief meer ouderen dan in de Couperusbuurt. In de Couperusbuurt en de Dichtersbuurt tezamen woonden er in 2018 relatief iets meer ouderen dan in Slotmeer-Geuzenveld als geheel. We hebben het niet over de afgelopen tien jaar bekeken, maar net als in heel Nieuw-West zal de groep oudere autochtone oorspronkelijke stedelingen kleiner zijn geworden. In 2018 woonden in de Couperusbuurt 198 personen van 65+, in de Dichtersbuurt gaat het om 168 personen. Dat

zijn vooral autochtone ouderen, maar er is ook een toename van ouderen met een niet-westerse migratie-achtergrond. De groep 0-17 jaar is in de Couperusbuurt groter dan in de Dichtersbuurt (In Slotmeer-Geuzenveld is dat 23,2%).

TABEL 2

Uit deze tabel blijkt dat er in beide buurten relatief veel eenpersoonshuishoudens wonen. Iets meer in de Dichtersbuurt.

TABEL 3

Deze tabel geeft aan dat er in de Dichtersbuurt relatief meer mensen wonen met een niet-westerse migratieachtergrond. In de Couperusbuurt wonen er relatief meer mensen met een autochtone achtergrond.

De Factsheet Pilot BuurtBalans (sept. 2020) geeft nog de volgende zaken aan. Er is een relatief lage waardering van de leefbaarheid in Slotmeer-Zuid. Er is relatief veel armoede. Er is sprake is van een toenemende residualisering (concentratie van kwetsbare groepen). Er is veel sociaal (-psychische) problematiek, een vijfde behoort tot de groep meest kwetsbaren. Ook veel ouderen en jongeren verkeren in een achterstandspositie. Beide buurten kennen kortom een grote sociale en leefbaarheidsopgave.

TABEL 1

Leeftijdscategorieën (bron: Principenota, 2019, peildatum 2018)

	Couperusbuurt	Dichtersbuurt	Amsterdam
0-17 jaar	19%	14%	17%
18-64 jaar	69%	68%	68%
65-79 jaar	9%	15%	12%
80+ jarigen	3%	4%	3%

TABEL 2

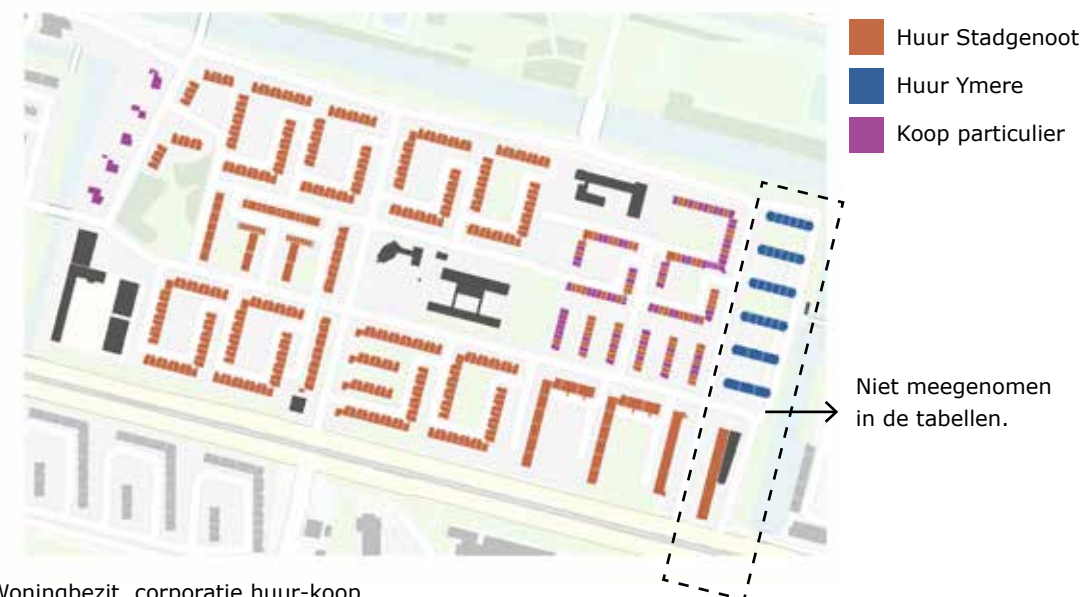
Huishoudens (bron: Principenota, 2019, peildatum 2018)

	Couperusbuurt	Dichtersbuurt	Amsterdam
Eenpersoons	65%	70%	53%
Eenoudergezin	7%	5%	9%
Stel met kinderen	13%	13%	16%
Stel zonder kinderen	14%	10%	21%

TABEL 3

Migratie-achtergrond (bron: Principenota, 2019, peildatum 2018)

	Couperusbuurt	Dichtersbuurt	Amsterdam
Niet-westers	57%	71%	35%
Westers	12%	11%	18%
Nederlands	31%	17%	47%

Woningbezit, corporatie huur-koop

GROEPEN BEWONERS IN DE COUPERUSBUURT

De Couperusbuurt kenmerkt zich door een grote sociale diversiteit. Volgens professionals is er een indeling in drie hoofdgroepen te maken tussen oudere autochtone bewoners die er langer dan twintig jaar wonen (de oorspronkelijke stedelingen), bewoners met een migratieachtergrond (die er vaak ook al lange tijd wonen) en de studenten/starters van onder de 28 jaar. Oudere bewoners willen de buurt nog wel eens definiëren in termen van wij-zij. De anderen zijn dan de studenten en starters en bewoners met een migratie-achtergrond (waaronder ook tweede en derde generatie). Toch blijkt uit de gesprekken met bewoners een indeling op basis van een combinatie van leeftijd en migratie-achtergrond alleen niet voldoende. Verschillen hebben ook te maken met huishoudens-samenstelling, opleiding, inkomen en leefstijl. Er is ook diversiteit in de drie hoofdgroepen. En al die verschillende mensen wonen naast elkaar, boven en onder elkaar.

Er zijn in de Couperusbuurt ook eigenaar-bewoners. De Burgemeester Eliasstraat is het gouden randje van de buurt. In het oostelijk deel van de buurt heeft zich een nieuwe middenklasse gevestigd die uitgeponte eengezinswoningen heeft gekocht. Dat lijkt een gemengde groep te zijn (zowel tweede generatie migranten als nieuwe stedelingen).

De verschillende groepen kijken anders tegen de stedelijke vernieuwing aan. Veel oudere autochtone bewoners willen er blijven wonen en hebben een voorkeur voor renovatie. Huishoudens met een Turkse en Marokkaanse migratie-achtergrond (die soms met een gezin in een kleine woning wonen) hebben een voorkeur voor sloop-nieuwbouw en willen graag een nieuwe, grotere woning. Studenten en starters wonen er tijdelijk en hebben vermoedelijk minder moeite met verhuizen. De kleine groep nieuwe stedelingen kan niet wachten op een stevige vernieuwing van de buurt.

Vrijstaande villa aan de Burg. Eliasstraat.

A.M. DE JONGSTRAAT

Tijdens het onderzoek kregen we de gelegenheid om van één specifiek klein woonblok met 14 woningen aan de A.M. de Jongstraat 6 bewoners te interviewen. Achteraf bleken deze gesprekken symbool te staan voor de grote diversiteit aan bewoners in de Couperusbuurt en voor de verschillende manieren waarop door hen naar de buurt werd gekeken. Het laat daarnaast ook iets zien van hoe burens met elkaar samenleven in een sociaal diverse buurt in Nieuw West.

HET WOONBLOK

Het blokje ligt tegenover een klein parkje en bestaat uit 14 woningen verdeeld over 2 lagen: 7 begane grond woningen en 7 woningen op de 1e verdieping. Er zijn 3 portieken met elk 4 woningen en op de hoek een portiek met 2 woningen. De begane grond woningen worden in het portiek ontsloten en hebben daarmee geen voordeur aan de straat. Het is het enige blokje in de Couperusbuurt met deze ontsluiting en met deze typologie aan woningen. Het blokje heeft geen gemeenschappelijk hof; het trappenhuis is de enige collectieve ruimte. De woningen zijn ongeveer 50m² en hebben oorspronkelijk 3 slaapkamers en een woonkamer, maar bij sommige woningen

zijn één slaapkamer en de woonkamer bij elkaar getrokken. De begane grond woningen hebben een tuin, de etagewoningen een klein balkon.

Tijdens ons onderzoek stond één woning leeg en konden we van één woning niet achterhalen wie er woonden. De overige informatie over de samenstelling van de huishoudens, verkregen we uit de gesprekken met de 6 bewoners en ook informatie over de onderlinge relaties (wie kent wie en wie gaat met wie om) verkregen we uit deze gesprekken. Het was voor ons een boeiende inkijk in een kleine veelzijdige gemeenschap.

Er wonen in dit blokje bewoners met zeker 6 verschillende culturele achtergronden: Nederlands, Thais, Pakistaans, Turks, Antilliaans, Marokkaans. En ten aanzien van leeftijd is de samenstelling ook divers. Er wonen 5 bewoners met een leeftijd boven de 70, 2 gezinnen met kleine kinderen, 4 alleenwonenden van rond de 50 en er wonen twee moeders met een volwassen zoon. De woonduur van de mensen die wij hebben gesproken liepen uiteen van 9 tot 44 jaar. Een gemiddelde van zo'n 20 jaar, wat een groot contrast is met de 5-jaars contracten van studenten en starters op andere plekken in de Couperusbuurt.

Woonblok aan de A.M. de Jongstraat.

BETROKKENHEID

Het eerste gesprek was met een bewoner van 79 die als een buurtvader van het blokje gezien kan worden. Hij woont al 40 jaar in dezelfde woning en kent veel mensen. Hij doet soms klusjes bij een oudere buurvrouw en spreekt medebewoners aan op hun gedrag, bijvoorbeeld over het plaatsen van vuil bij de container en haakt soms aan als een groep mannen in het parkje zit. Zoals uit dit voorbeeld blijkt verlenen sommige (oudere) bewoners onderlinge hulp en zijn er enkele amicale relaties.

Het lijkt op een hecht blokje te duiden, maar uit de andere gesprekken blijkt dat de overige bewoners erg op zichzelf zijn en elkaar amper kennen. Ze weten wie waar wonen en met hoeveel. Soms beschikten zij over wat extra informatie, bijvoorbeeld over of de burens werk hebben of werkloos zijn. En men klaagde tegen ons over elkaar. Doordat we zes gesprekken hebben gevoerd kruiste informatie elkaar en kregen we een steeds completer beeld van dit blokje. Van alle bewoners komen maar twee burens regelmatig bij elkaar over de vloer. Twee andere burens vertelden beiden over één bijzondere uitnodiging. Een paar jaar terug was een oudere bewoonster door haar directe burens uitgenodigd voor een barbecue in de tuin.

De betrokkenheid tussen de bewoners is fragiel. Als de buurtvader weg valt, is de vraag wie zijn rol overneemt. Ook is de betrokkenheid erg verschillend en blijkt

een lange woontijd van gemiddeld 20 jaar niet perse te leiden tot meer betrokkenheid bij iedereen in een zeer diverse buurt.

SPANNINGEN

In het blokje woont één huishouden met 4 kinderen en één huishouden met 2 kinderen. Deze wonen op de 1e verdieping in twee verschillende portieken. Dit gaf overlast op de trap vertelden verschillende burens. De kinderen rennen heen en weer naar het parkje, laten dan de deur openstaan en maken lawaai. Ook werd er geklaagd over niet schoon houden van het portiek. De normen hiervoor verschillen per bewoner. Met name de oudere bewoners hebben de lat wat hoger liggen.

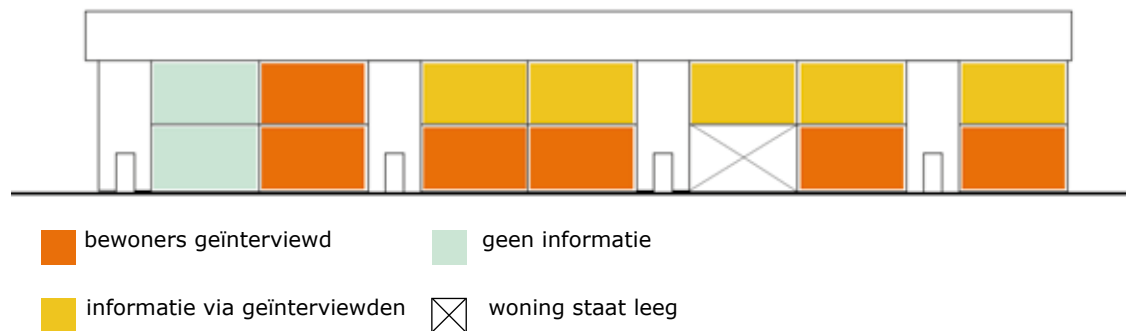
Dit alles geeft uiteraard spanningen, maar echt grote conflicten spelen niet in dit blokje. Alle geïnterviewden wonen er al geruime tijd, dus waarschijnlijk is er ook gewenning (of gelatenheid) en een afstandelijke vertrouwdheid met de burens ontstaan.

Wij vermoeden ook dat het onder andere komt doordat de portieken niet te groot zijn en daarmee niet te anoniem zijn (je weet wie waar woont), maar ook weer niet zo klein en nabij dat men op elkaars lip zit, zoals bij de andere duplex woningen in de Couperusbuurt waar vaker conflicten lijken te zijn.

NIEUWBOUW

Alle bewoners uit dit blok die wij spraken zijn erg tevreden over de ligging van hun woning: op loopafstand van de winkels,

groen voor de deur en het openbaar vervoer ook dichtbij. Minder tevreden waren zij over de staat van onderhoud van hun woning. Ook vroegen wij hen hoe zij dachten over de stedelijke vernieuwing. Alle geïnterviewden reageerden op dezelfde wijze: "Prima, als ze ons blokje maar laten staan en de nieuwbouw moet er wel bij passen." Of woorden van gelijke strekking. Als wij doorvroegen op wat zij bedoelden met *er bij passen*, dan kwam dat neer op: het groen behouden en niet te hoog want de Couperusbuurt is net een dorpje.

A.M. de Jongstraat in de sneeuw 2010

Bron: Stadsarchief

DE BEWONERS

Om inzicht te krijgen in de geleefde stad, zijn er zeventien bewoners individueel geïnterviewd. Het waren gesprekken van ruim een uur bij de bewoner thuis en met enkele bewoners zijn er wandelingen door de buurt gemaakt (walk-along interviews). Door de beperkingen die de Corona-situatie met zich meebracht zijn er ook enkele interviews telefonisch afgenomen en zijn er minder walk-along interviews afgenomen dan gepland.

Voor deze interviews hebben we ook een oproep geplaatst in het bewonerskrantje van Stadsgeenoot, daar hebben we 4 reacties op gekregen.

METHODE

Het interview was geen enquête, maar had de vorm van een open gesprek over hoe de geïnterviewde de Couperusbuurt ervoer. Als leidraad voor het gesprek vroegen wij hen op een kaart verschillende zaken aan te geven. Deze kaarten zijn verwerkt tot verzamelkaarten en worden bij de bevindingen in hoofdstuk 3 toegelicht. Op de volgende pagina's hebben wij 5 gesprekken uitgelicht. De selectie staat symbool voor de diversiteit van de buurt niet alleen ten aanzien van leeftijd, levensfase en leefwijze, maar ook ten aanzien van de woonduur in het huis waar men op dit moment woont. Deze varieerde bij de groep van zeventien geïnterviewden van 42 jaar tot 3 maanden.

DE ERVAREN STAD

Speciale dank gaat uit naar de bewoners van de Couperusbuurt die ons hielpen de buurt echt te begrijpen met hun levensverhalen, openheid en persoonlijke kijk op de buurt. Zij waren de ervaringsdeskundigen in dit onderzoek.

Onderwerpen die op de kaart werden aangegeven:

Positieve plekken

Waar komt u graag; wat vindt u mooi in de wijk; waar bent u trots op?

Negatieve plekken

Welke plekken geven overlast; wat vindt u lelijk in de wijk; waar ergert u zich aan?

Dagelijkse voorzieningen

Waar gaat u heen voor uw dagelijkse boodschappen en hoe vaak?

Horeca, sport, recreatie, geloof

Hoe en waar besteedt u uw vrije tijd?

Familie en vrienden

Waar wonen mensen waar u regelmatig op bezoek komt?

Dagelijkse routes

Wat zijn uw routes vanuit uw huis?

Naar de winkels, een ommetje maken, de hond uitlaten etc.

Wat is voor u uw buurt?

We vroegen de bewoners de grootte van hun buurtgevoel aan te geven.

Vanaf welk punt denkt u, nu ben ik bijna thuis.

BIJVANGST

Tijdens de gesprekken vertelden bewoners ook over zaken die buiten ons onderzoek liggen maar niet onbelangrijk zijn: een bijvangst. Dit betrof zaken als eenzaamheid en andere sociale problematieken. Maar vaak ging het ook over de gebrekkige communicatie vanuit gemeentelijk instanties en Stadsgeenoot. Dit betrof niet alleen de sloop/nieuwbouwplannen, maar ook het onderhoud van de woningen en de overlast van vuil op straat en bij de containers. Wij hebben deze opmerkingen niet verwerkt in deze rapportage.

BUURTDRAGERS

COUPERUSBUURT

Het project **Buurtdragers** van de Hogeschool van Amsterdam betreft een onderzoek naar wat bewoners bindt aan hun buurt.

Kleine zaken zoals het bankje op de hoek van de straat of de fijne wandelroute door het park naar de winkels, maken het dagelijks leven aangenaam en zijn daarom wellicht belangrijk voor u.

Daarnaast is het contact met de burens uiteraard ook van belang om ergens fijn te wonen. Wie kent u in de buurt, met wie maakt u wel eens een praatje? En wat wenst u voor de toekomst van uw buurt?

Door met u in gesprek te gaan en met u samen door de buurt te wandelen kunnen we een rapport maken over wat bewoners bindt aan de Couperusbuurt.

Dit is een onafhankelijk onderzoek en wordt eind van het jaar gepresenteerd aan zowel Stadsgeenoot als aan de Gemeente.

MEE DOEN?

Wilt u geïnterviewd worden, uw verhaal vertellen of een wandeling door de buurt maken met ons, dan kunt u contact opnemen met:

Anneke Treffers

docent-onderzoeker Stedenbouw
j.a.treffers@hva.nl
0620634908

INTERVIEW

- Man 79 jaar
- Woonduur: 40 jaar
- Huishouden: 2 personen
- Gepensioneerd
- Bijzonderheden: slecht ter been, fietst niet, rijdt wel auto

Deze bewoner van 79 woont al 40 jaar samen met zijn Antilliaanse vrouw in hetzelfde huis in de Couperusbuurt en als het aan hem ligt gaat hij er nooit meer weg. Hij is slecht ter been en om die reden heeft hij een invalide-parkeerkaart wat zijn actieradius vergroot. Zo gaat hij regelmatig naar de Jan Evertsenlaan om boodschappen te doen en naar de markt op het Sierplein voor de visboer en de Surinaamse stal. Als meest positieve punt van de buurt vindt hij het groen. Hij geniet van de tuinen als hij een ommeetje maakt in de buurt en van het parkje tegenover zijn huis. Soms zitten daar buurtgenoten te kletsen en dan gaat hij er even bij zitten. Hij is betrokken bij zijn directe woonomgeving. Hij spreekt buren aan op hun gedrag, zoals het plaatsen van afval naast de container of het achterlaten van rommel na een barbecue in het parkje. Voor zijn huis op de begane grond staan bloempotten. Dit zien we zelden in de Couperusbuurt, dat de stoep op deze wijze wordt toegeëigend. Hij

heeft met een paar burens in zijn straat regelmatig contact en doet wat klusjes voor een oudere buurvrouw. Een jonge Turkse buurvrouw van verderop in de straat wipt regelmatig even aan. Hij gaf ons ook veel informatie over andere bewoners in het blok. Hij kan gezien worden als de sociale drager van dit blokje.

Als we naar zijn kaart kijken zien we dat hij een klein gebied aangeeft als "zijn buurt", het is minder dan de helft van de Couperusbuurt. Dit komt waarschijnlijk door twee zaken. Ten eerste omdat hij niet fietst (maar wel een auto heeft). En ten tweede omdat hij in het westelijk deel woont, op loopafstand van de voorzieningen. Er is geen noodzaak om in het oostelijke deel te komen. Hij gebruikt de buurt in feite heel praktisch. Zijn vrije tijd besteedt hij buiten de wijk. Uit eten gaan doet hij niet aan de Slotermeerlaan of Burg. van der Vlugtlaan, omdat "het te duur is voor wat je er krijgt".

Planten voor de gevel.

Door zijn lange woonduur heeft hij de buurt zien veranderen (verkleuren noemt hij het) met de komst van nieuwe bewoners die zich volgens hem niet aanpassen. Ook heeft hij het voorzieningenaanbod zien veranderen. Hij mist een gewone bakker, slager of groenteman, waarbij met *gewoon* (en meerdere bewoners noemden het zo) een Nederlandse winkel wordt bedoeld. Deze zaten voorheen in de winkelstrip aan de Louis Couperusstraat. In dit specifieke geval is een frappant detail dat deze bewoner wel éénmaal per week naar de Tanger gaat op Plein 40-45 voor een kilo goedkope kip.

- Locatie woning
- Buurtgevoel
- Dagelijkse voorzieningen
- Horeca-recreatie-geloof-school
- Route naar voorzieningen te voet
- Route naar voorzieningen met fiets
- Wandelroute met hond
- Route de buurt uit/in
- Route naar OV
- Positieve plekken
- Negatieve plekken
- Mensen die men kent

INTERVIEW

- Vrouw 75 jaar
- Woonduur: 23 jaar
- Huishouden: 2 ouders en dochter (35)
- Gepensioneerd
- Bijzonderheden: walk-along interview

Al 23 jaar woont deze bewoner (75) in de Couperusbuurt. Ze heeft toentertijd heel bewust gekozen voor Nieuw-West. Ze wilde wonen in een groene omgeving en vond dat in Nieuw-West. Ze is nog steeds blij dat ze er woont, maar er zijn wel veel zaken veranderd. Ze heeft als betrokken bewoner veel klachten.

De overlast van afval stoort haar. Ze klaagt ook over het feit dat haar buurt een blauwe zone is qua parkeren en dat daar niet op wordt gehandhaafd. Ook heeft zij door de jaren heen de samenstelling van de bewoners zien veranderen. Toen ze er kwam wonen waren het voornamelijk "Hollandse oudjes", nu is het diverser. Haar burens zijn bijvoorbeeld Marokkaans en die hebben 4 kinderen. Er zijn geen problemen, maar ze komen niet bij elkaar over de vloer of op verjaardagen. Wel brengen ze zo nu en dan iets lekkers. Ze vindt het aantal buurtgenoten met een migratieachtergrond wel doorgeslagen en daarmee doelt zij ook

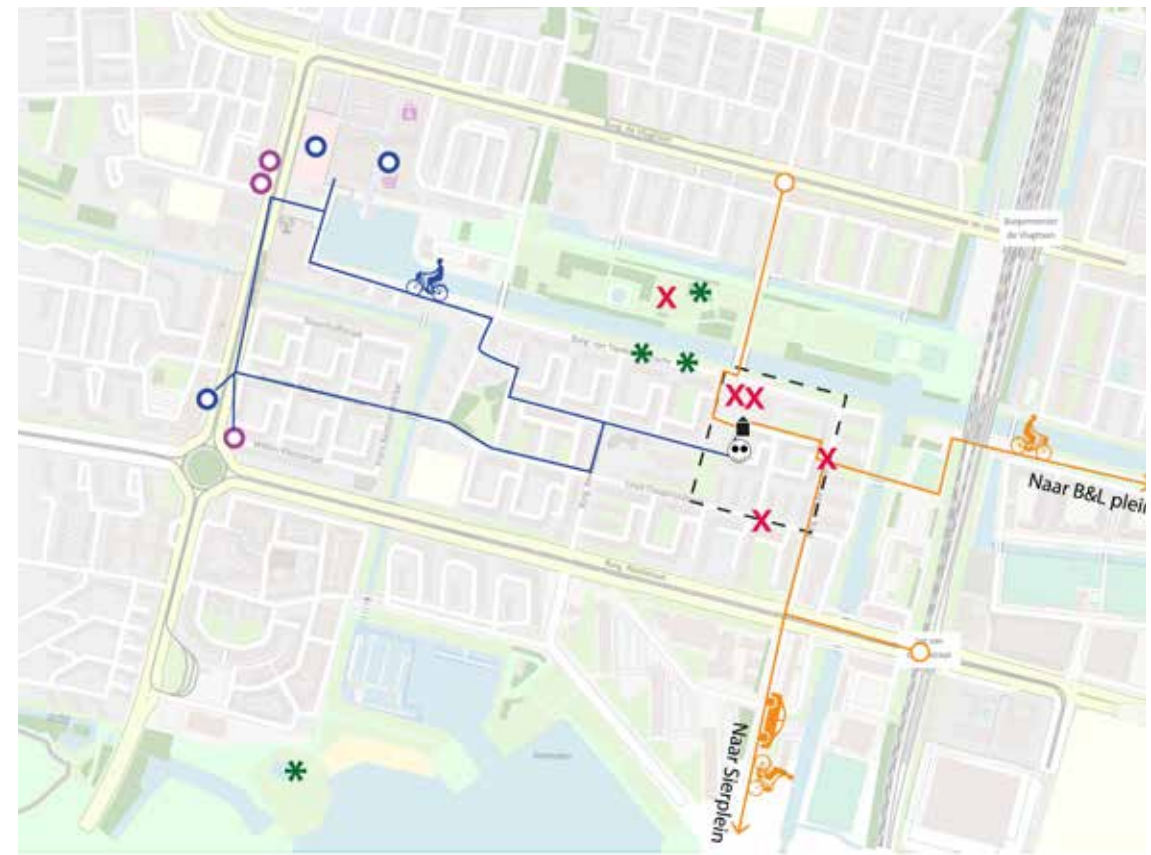
op de moskee die in de buurt te dominerend is en die veel bezoekers aantrekt

Ze gebruikt de buurt op verschillende wijzen. Voor haar gezondheid moet zij elke dag 20 minuten lopen. Ze geniet daarbij vooral van het groen aan de Burg. van Tienhovengracht en het Gerbrandypark. Op dinsdag drinkt zij koffie in de Dichter en ze komt graag bij Coffeemania aan de Slotermeerlaan en bij Hotel Buiten aan de Sloterplas. Voor haar boodschappen gaat ze naar Plein 40-45 en de Slotermeerlaan. Elke woensdag gaan ze met de auto naar de markt op het Sierplein. Echter nu met Corona gebruikt ze de bezorgservice Picnic om boodschappen te bestellen en gaat ze regelmatig met de auto naar de Fruittuin van West, waar je goed afstand kunt houden en ze hebben lekkere dingen.

Alhoewel zij haar buurtgevoel een klein gebied bestrijkt op de kaart, is haar betrokkenheid bij de buurt groot. Ze weet precies wie in haar straat wonen en ze meldt zaken bij de wijkagent. Ze verwoordt het met "ik houd het in de gaten". Ze woont vlak bij de school Spring High en heeft last van het zwerfvuil bestaande uit zakjes en blikjes, weggegooid met name door de scholieren die in de pauze een broodje gaan kopen bij de bakker in de Louis Couperusstraat. Zij heeft aan de bakker gevraagd om een grote prullenbak neer te zetten, dat is gebeurd. Helemaal zonder veel resultaat.

Groen aan de Burg. van Tienhovengracht.

Deze bewoner is ambivalent over de buurt. Enerzijds is zij positief over het groen en het dorpse karakter. Daar is ze meer dan tevreden over en ze geniet er elke dag van. Anderzijds heeft zij naast de dagelijkse ergernissen zoals afval op straat en fout geparkeerde auto's veel moeite met de veranderingen in de buurt door nieuwkomers. En met nieuwkomers bedoelt ze niet de studenten en starters met een 5-jaren contract maar bewoners met een migratieachtergrond die er al jarenlang wonen. Uit het gesprek blijkt dat deze vrouw actief strijdt voor een betere buurt. Dit viel ons extra op omdat uit onze gesprekken met andere bewoners op leeftijd vaak juist een gelatenheid sprak en soms zelfs een toon van dat men het heeft opgegeven met de Couperusbuurt. Deze bewoner heeft het zeker nog niet opgegeven.

- Locatie woning
- Buurtgevoel
- Dagelijkse voorzieningen
- Horeca-recreatie-geloof-school
- Route naar voorzieningen te voet
- Route naar voorzieningen met fiets
- Wandelroute met hond
- Route de buurt uit/in
- Route naar OV
- Positieve plekken
- Negatieve plekken
- Mensen die men kent

INTERVIEW

- Man 30 jaar
- Woonduur: 14 jaar
- Huishouden: 2 volwassenen, moeder en zoon
- Werkt in pannenkoekenrestaurant
- Bijzonderheden: walk-along interview

Deze bewoner is 30 jaar, werkt in een restaurant in het centrum van Amsterdam en woont samen met zijn moeder. Hij is opgegroeid vlak in de buurt aan de Sloterpas. Hij heeft goede herinneringen aan zijn jeugd daar, met veel vriendjes om de hoek en veel buiten spelen. Nu wonen zijn vrienden meer richting Mercatorplein en daardoor is zijn betrokkenheid met de buurt minder. Boodschappen doet hij elke maandag bij de AH op Plein 40-45. Hij gaat niet naar horecagelegenheden in de buurt of aan de Slotermeerlaan. De keuze is daar te eenzijdig. Hij gaat rennen en skaten in het Sloterpark. Een paar jaar terug had hij nog een hond en liep hij regelmatig een rondje door het Gerbrandypark. Ook waardeert hij de sportvoorzieningen in dit park. Minder aan de buurt vindt hij het afval op straat,

de hangjongeren bij de garages achter zijn huis en soms maken de buurkinderen te veel lawaai. Zijn moeder voelt zich soms onveilig op straat door de slechte straatverlichting langs de route naar de tramhalte. Zelf vindt hij dat de onderdoorgang onder de Burg Röellstraat richting Sloterpas verbeterd moet worden. Het is nu geen fijne plek en hij steekt daarom altijd aan de overzijde over waar de onderdoorgang onder de Röellstraat ruimer is. Hij ervaart de buurt als kleinschalig, als een dorpje. Hij vindt de hogere bebouwing aan de oostzijde van de Couperusbuurt er niet bij passen. En als hem gevraagd wordt wat hij van sloop/nieuwbouw vindt in de buurt is zijn reactie dat hij dit prima vindt maar "het moet er wel bijpassen".

Onderdoorgang naar Sloterpas.

De bewoner is tevreden met zijn woonomgeving en door zijn jeugdherinneringen is hij gehecht aan de buurt. Hij geeft een groot gebied aan als zijn buurt. Echter hij kent weinig mensen in de buurt en maakt amper gebruik van voorzieningen in de buurt. Zijn kaart geeft dat duidelijk aan: weinig voorzieningen worden aangegeven en zijn routes zijn beperkt, zeker omdat hij nu geen hond meer heeft en die wandelroute weg valt in zijn dagelijkse routines.

- Locatie woning
- Buurtgevoel
- Dagelijkse voorzieningen
- Horeca-recreatie-geloof-school
- Route naar voorzieningen te voet
- Route naar voorzieningen met fiets
- Wandelroute met hond
- Route de buurt uit/in
- Route naar OV
- Positieve plekken
- Negatieve plekken
- Mensen die men kent

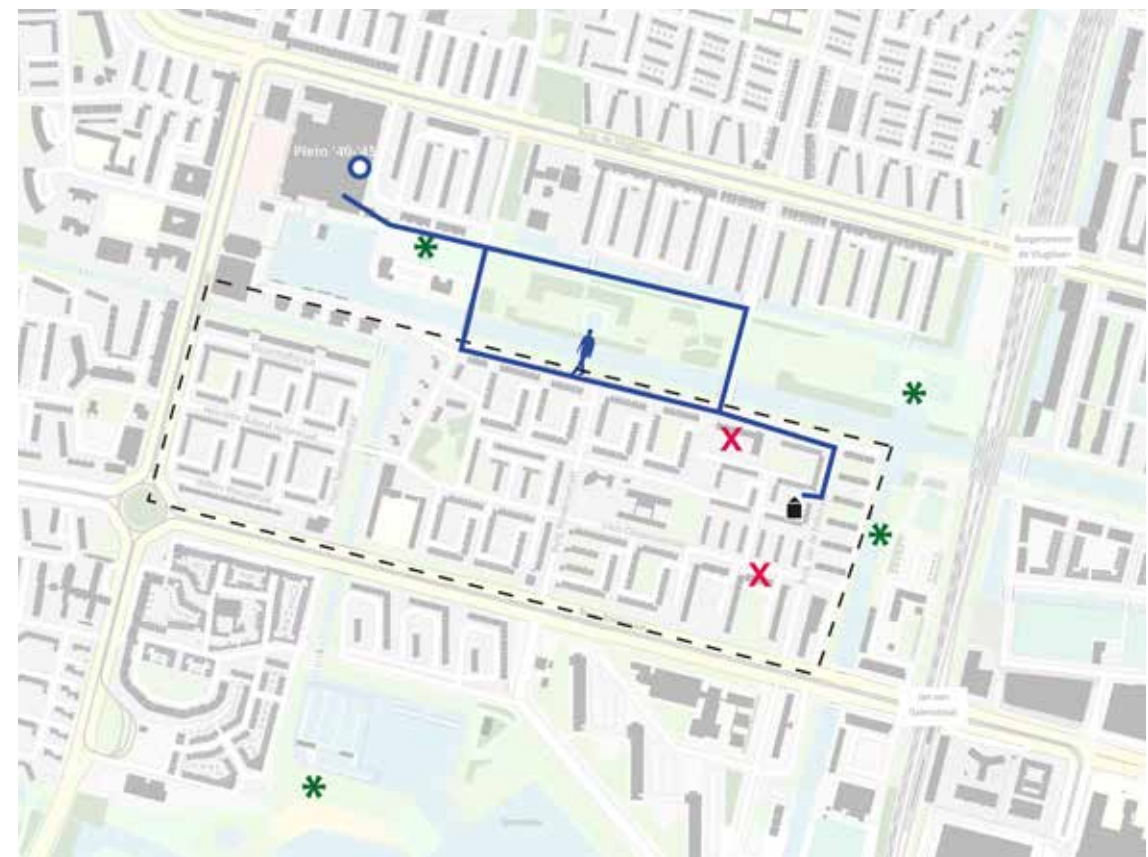
INTERVIEW

- Man 40 jaar
- Woonduur: 9 maanden
- Huishouden: 2 ouders en baby
- Freelancer
- Bijzonderheden: koopwoning

Een nieuwe stedeling (40 jaar) woont sinds 9 maanden in een hofje in de Eduard Vetemanstraat. Hij en zijn vriendin hebben een eengezinswoning (een voormalige sociale huurwoning) gekocht van Stadgenoot. Ze hebben hiervoor in de Baarsjes gewoond. Als nieuwe stedeling is hij een pionier in zijn hofje. Hij is sterk betrokken bij zijn directe woonomgeving. Hij heeft het eerste half jaar elke avond afval geprikt. Ook in de hoop dat hij het goede voorbeeld zou geven en dat anderen zouden volgen. Dat gebeurde echter niet. Hij vindt andere bewoners te weinig betrokken bij hun omgeving. Zijn hofje vindt hij mooi. Hij vindt het niet erg dat er geen speeltoestellen staan. Kinderen spelen op de woonpaden aan de achterzijde van de woningen. Met een andere

koper in het hofje is goed contact. Hijervaart een grote kloof met de huurders in zijn hofje met wie nauwelijks contact is. Oudere bewoners komen weinig meer buiten. En de bewoners van Turkse en Marokkaanse afkomst zijn erg op zich zelf en omdat hun voordeur ook niet grenst aan het hofje ziet hij ze ook niet.

Hij is ongeduldig als het gaat om het tempo van de vernieuwing. Dat gaat veel te langzaam. Het leefbaarheidsoverleg is een doekje voor het bloeden. Gemeente en corporatie moeten zich actiever opstellen met het oog op de middellange termijn. De buurt moet een gemengder karakter krijgen. Er moet meer verkocht worden. Hij is teleurgesteld over de vervuiling en de eenzijdige bevolkingssamenstelling.

menstelling. Er is veel criminaliteit. Hij mist goed contact met zijn burens. Ze voelen zich er niet thuis. Hij heeft er geen vertrouwen in dat het over drie jaar goed komt met de Couperusbuurt.

Op Plein 40-45 komen ze alleen voor de Albert Heijn. Op de markt hebben ze niks te zoeken. Een dagelijkse route loopt door het Gerbrandypark en langs de kade van de Burgemeester van Tienhovengracht. Mooie plekken vindt hij het sluisje en de zitbankjes in het Gerbrandypark die erop uitkijken. Verder doen ze weinig in de buurt. De winkelstrip in de Couperusbuurt is niet uitnodigend en hij heeft er niets te zoeken. Hij zou hier wel een Coffeecompany willen hebben. Hij loopt een paar keer per week hard in het Sloterpark en in de zomer zwemt hij wel eens in de Sloterplas. Verder zijn ze sterk gericht op plekken buiten Amsterdam.

- Locatie woning
- Buurtgevoel
- Dagelijkse voorzieningen
- Horeca-recreatie-geloof-school
- Route naar voorzieningen te voet
- Route naar voorzieningen met fiets
- Wandelroute met hond
- Route de buurt uit/in
- Route naar OV
- Positieve plekken
- Negatieve plekken
- Mensen die men kent

De schuttingen van de burens.

INTERVIEW

- Vrouw 49 jaar
- Woonduur: 20 jaar
- Huishouden: 2 ouders en zoon (19)
- Verkoopmedewerkster drogisterij
- Bijzonderheden: heeft een hond

Een vrouw van 49 woont samen met haar man en zoon al twintig jaar in de Couperusbuurt. Ze is er tevreden en het gesprek is dan ook zeer positief. Ze gebruikt de buurt op verschillende manieren, ze doet haar boodschappen op plein 40-45, ze heeft een 10-badenkaart voor het zwembad, loopt 3x per dag een rondje met haar hond. En voor een kop koffie of broodje komt ze graag in het restaurant van de HEMA, Coffeemia en Westside. Ze is wel eens bij Strand Buiten geweest maar dat vindt ze te alternatief met te veel VEGA en bio. Voor een diner gaan ze buiten de buurt omdat de restaurants aan de Slotemeerlaan te dicht bij zijn en dus niet omdat het aanbod ze niet aanstaat. Ze halen daar eerder af of laten het bezorgen. Wel gaan ze wel eens naar de snackbar Eype Snacks aan de Burg v d Vlughtlaan, waar ze hele

goede friet hebben. Ook komen ze wel in het Steakhuis Beymen aan de Burg Vlughtlaan.

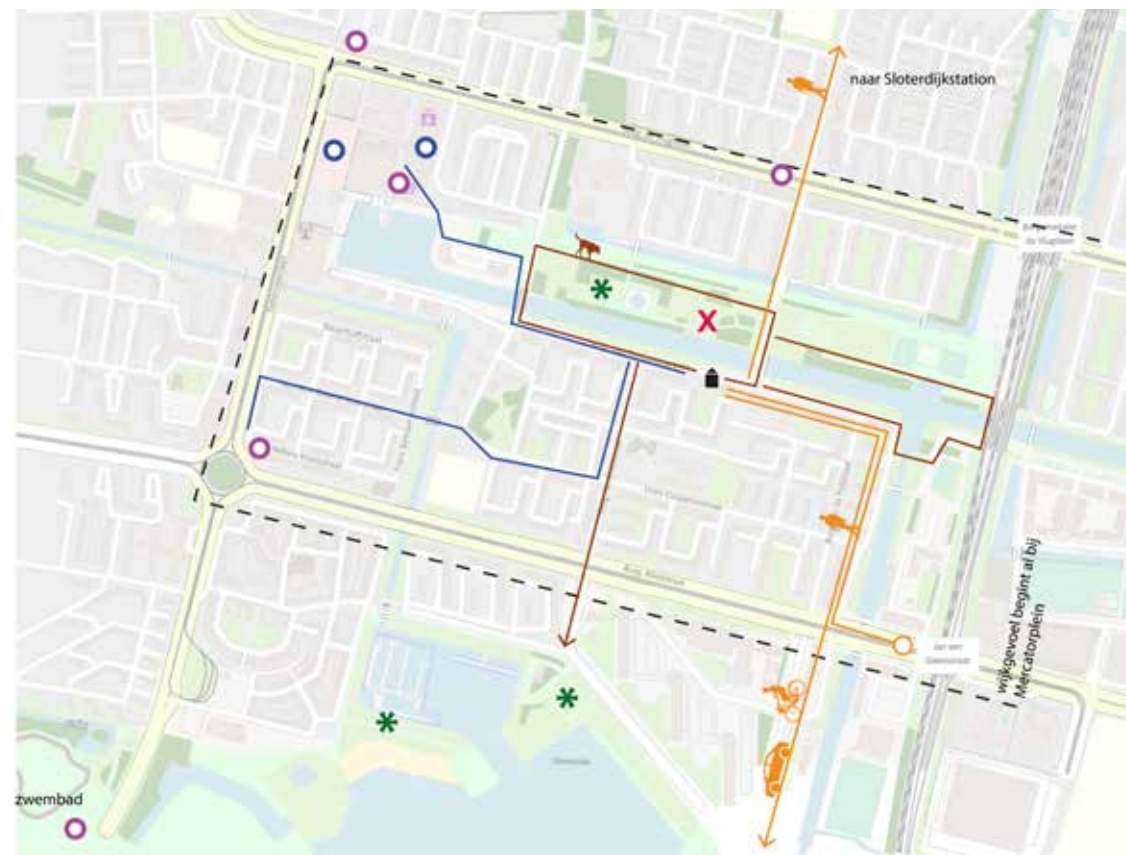
Over de rol van de moskee in de buurt is ze heel stellig. Het moet een centraal punt worden omdat het zo belangrijk is voor veel mensen. Zij zijn zelf niet gelovig, maar ze ziet het als een kans om mensen te bereiken. Ze vindt het geklaag over de geparkeerde auto's tijdens het gebed en ramadan overdreven, het is maar een half uur. Zij en haar man zijn tweemaal naar het iftar (maaltijd tijdens ramadan) in de moskee geweest, wat zij heel bijzonder vonden. Ook zijn zij naar de informatieavond over de uitbreiding van de moskee geweest. Ze waren naast twee anderen de enige witte bewoners. Terwijl het goed geregeld was met hapjes en heel de buurt was uitgenodigd vertelt ze.

Ze is realistisch over het aanbod van de voorzieningen. Het heeft geen zin om te klagen dat er geen Hollandse bakker of slager is. Je kunt naar de supermarkt en Halal vlees is ook gewoon vlees. Een Nederlandse zaak overleeft het niet. Zelf gaat ze graag naar de markt op het Sierplein voor de gezelligheid en het aanbod.

Het openbaar vervoer gebruikt ze om de stad uit te gaan. Ze loopt naar station Sloterdijk en heeft de voorkeur voor metrostation Jan van Galen boven Burg. de Vlucht, omdat die route prettiger is.

Pleintje aan Burg. van Tienhovengracht.

Ze is samen met haar man actief in de wijk. Zo heeft haar man een buurt-app aangemaakt om bewoners te mobiliseren om het budget van 400 euro vanuit de gemeente om de buurt op te knappen te gebruiken. De buurt app betreft niet alleen hun hof maar is over de hele Couperusbuurt verspreid. Ze hebben ooit geprobeerd om op het "pleintje" aan de Marsmanstraat en Burg. van Tienhovengracht een speelplek te maken want ze mist speelplekken voor kleine kinderen.

Zoals op de kaart is te zien is haar buurtgevoel opvallend groot. Volgens haar begint het al bij Mercatorplein en de gehele Sloterplas hoort erbij. Het komt volgens haar ook omdat ze op veel plekken heeft gewerkt in Nieuw-West en in de stad. Als we haar vragen naar de sloop/nieuwbouwplannen, vindt ze dat goed voor de Couperusbuurt, alleen betwijfelt ze of ze een nieuwe huurwoning kunnen betalen.

	Locatie woning
	Buurtgevoel
	Dagelijkse voorzieningen
	Horeca-recreatie-geloof-school
	Route naar voorzieningen te voet
	Route naar voorzieningen met fiets
	Wandelroute met hond
	Route de buurt uit/in
	Route naar OV
	Positieve plekken
	Negatieve plekken
	Mensen die men kent

BEVINDINGEN

UIT DE COUPERUSBUURT

3

3.1 VIER BUURTDragERS

Dit hoofdstuk gaat nader in op vier buurt dragers:

- De hoven
- Voorzieningen
- Netwerk en routes
- Verblijfsplekken in de openbare ruimte

Het belang en het gebruik van elke buurt drager kan per bewoner verschillen. Het gebruik verschilt ook per moment van de dag en de week. Voorzieningen en ontmoetingsplekken kunnen ook net buiten de buurt liggen als ze binnen 10 tot 15 minuten loopafstand zijn te bereiken. Als persoonlijke buurt dragers elkaar overlappen kan er een gemeenschappelijke buurt drager ontstaan. En waar de buurt dragers van diverse groepen elkaar overlappen of kruisen kunnen ontmoetingen tussen een divers publiek plaatsvinden.

In dit hoofdstuk bespreken we naast de 4 buurt dragers de verzamelkaarten met positieve en negatieve plekken in de Couperusbuurt en lichten we drie aanvullende thema's toe:

- het ritme van de dag
- toe-eigening
- buurtkamers

Aan het eind van het hoofdstuk gaan we nog nader in op de buurt dragers specifiek voor oudere bewoners.

3.2 BEVINDINGEN UIT DE KAARTEN

In deze eerste paragraaf van dit hoofdstuk lichten we enkele kaarten toe die samengesteld zijn uit alle kaarten van de geïnterviewde bewoners tezamen.

Kaart 1 Buurtgevoel

Op deze kaart zien we dat de maat van wat men aangeeft als eigen buurtje, erg wisselt. Het is voor sommige bewoners de gehele buurt, voor een ander bestaat het enkel uit een paar hoven. We hebben te weinig personen gesproken om het echt als onderzoeksresultaat te kunnen beschouwen, maar we vermoeden dat het gebruik maken van een fiets het buurtgevoel vergroot en dat leeftijd een rol speelt. Ouderen hebben nu eenmaal een kleinere actieradius dan jongeren.

De helft van de bewoners neemt de Dichtersbuurt mee in hun buurtgevoel. De hoek Slotermeerlaan / Burg. Röellstraat is gevoelsmatig voor deze bewoners meer de grens van de wijk, dan de noord/oost hoek, waar het Gerbrandypark en het water van de Burg. Cramergracht een zachtere en meer open grens van de buurt vormt.

Kaart 2 Positieve plekken

De positieve plekken liggen met name in de groene delen van de wijk. Het Gerbrandypark en de Sloterplas worden gewaardeerd. Binnen de buurt worden het parkje aan de A.M.de Jongstraat en de Burg. van Tienhovengracht aangegeven. Maar dat is niet eenduidig, want op de kaart met de negatieve plekken worden het parkje en het Gerbrandypark ook aangegeven. De ervaring van deze groene plekken is ambivalent. Het groen wordt over het algemeen gewaardeerd om de belevingswaarde maar de overlast in de twee parken in de vorm van afval en geluidsoverlast maakt dat het ook als onprettige plekken worden ervaren.

Kaart 3 Negatieve plekken

Wat in het oog springt op de negatieve plekken-kaart is de clustering van rode kruizen bij de winkelstrip aan de Louis Couperusstraat. Daar is oa. overlast van de scooterwinkel. Echter sommige bewoners wonen er te ver weg vandaan om daarvan overlast te ervaren, maar kruisten het toch aan omdat ze het als een lelijke of onprettige plek ervaren.

Buurtgevoel per
bewoner aangegeven
in een vlak.

Verzamelkaart buurtgevoel.

Positieve plekken aangegeven door de bewoners.

De cirkels geven 10-15min lopen aan.

Negatieve plekken aangegeven door de bewoners

UITGELICHT: HET RITME VAN DE DAG

Tijdens onze rondgangen door de buurt brachten we het ritme van de dag van de Couperusbuurt in kaart. De drie scholen spelen hierin een belangrijke rol. Ten eerste is er het halen en brengen van kinderen bij de basisschool aan de Louis Couperusstraat. Dit wordt voornamelijk op de fiets of te voet gedaan. Bij de H-school in het hart van de Couperusbuurt wordt dit met auto's of busjes gedaan aangezien het hier speciaal onderwijs betreft met leerlingen van buiten de buurt. Er is een zogenaamde "kiss and ride"-plek naast de school op het plein. De derde school, Spring High heeft een ander ritme, daar tekent zich met name het ritme van de pauzes zich af. De scholieren lopen dan naar de bakker in de Louis Couperusstraat en in de pauzes is het daar dan ook druk. Een minpunt van deze route is dat het zich aftekent in het zwerfvuil van gebruikte broodzakjes en blikjes. Bewoners klaagden daarover en

op verzoek van een bewoner is er een grote afvalbak bij de bakker neergezet. Tijdens een wandeling door de wijk zagen we een docent samen met leerlingen afval prikken.

Tot slot is er de drukte rondom de moskee tijdens het begin en einde van bijeenkomsten. Met name bij het vrijdaggebed is er meer drukte en zijn er meer geparkeerde auto's bij het plein dan op andere dagen.

Dit ritme van de buurt kan worden opgepakt om buurtdraggers te versterken. De dagelijkse routes en rituelen van bijvoorbeeld samen wachten op de schoolkinderen kan gekoppeld worden aan de verblijfsplekken in de openbare ruimte.

Drukke bij de moskee.

Scholieren hebben pauze.

Scholieren wachten bij de bakker.

Het halen en brengen van kinderen bij de school.

3.3 HOVEN

Het hof is als collectieve ruimte een kleine buurtdrager, maar ruimtelijk en sociaal een groot vraagstuk in de vernieuwing van de naoorlogse tuinsteden. Werkt het hof sociaal nog steeds verbindend als bewoners zo van elkaar verschillen? Wat is de toekomst van de hoven als het gaat om het realiseren van sociale samenhang? Hoe zijn ze te vernieuwen? Kunnen ze nog als inspiratie dienen voor de nieuwe bouwblokken langs de Roëllstraat? En dienen ze dan een open of een gesloten karakter te hebben? Moet men in de nieuwe hoven inzetten op anonimiteit of collectiviteit?

Er zijn in de Couperusbuurt verschillende typen hoven (er is een grote variatie aan verkavelingen) en dat maakt de opzet anders dan de Dichtersbuurt waar vergelijkbare typen hoven zijn. Er is in de Couperusbuurt een onderscheid te maken tussen hoven met eengezinswoningen en hoven met duplexwoningen. Ze

verschillen ook in maat en inrichting. Een aantal jaren geleden is in overleg met bewoners een aantal hoven opnieuw ingericht, met onder andere picknickbanken en eenvoudige speelvoorzieningen (hier en daar een boomstam). Maar zonder speeltoestellen want die moeten voldoen aan de vereiste van een maandelijks controle. Beleid van Stadgenoot t.a.v. de hoven is dat bewoners de groene hoven mogen gebruiken, maar ze moeten spullen zoals trampolines 's avonds weer weghalen.

Door hekjes in de achtertuinen en de brede hagen kunnen in een aantal hoven bewoners niet rechtstreeks vanuit hun tuin het hof in. Er zitten ook geen poortjes in het hek zoals dat wel het geval is bij andere hoven in Nieuw West. Het gebruik van de hoven wordt daardoor een beetje ontmoedigd en er wordt vooral ingezet op de kwaliteit van het hof als kijktuin. Bewoners die wij spraken kijken daar wisselend tegenaan. Sommige bewoners

vinden het fijn dat het hof rustig is. Wat men vooral waardeert is het groen en de rust en niet de gebruiksmogelijkheden. Anderen zien liever wat meer gebruiksmogelijkheden voor verblijf en spelende kinderen.

Stadgenoot pakt momenteel schuttingen in privétuinen aan. Een privacy scherm tussen burens is toegestaan, maar op de grens van de publieke ruimte en hof mag die maximaal 1 meter hoog zijn (overigens hebben veel bewoners vanwege privacy een voorkeur voor een veel hogere schutting)

Respondenten waarderen de kleinschalige opzet van de Couperusbuurt. Oudere bewoners vertellen dat het vroeger net een dorp was. Ze kenden hun burens. Er was veel gelijkgezindheid onder de toen nog veelal oorspronkelijke stedelingen. Een dorps gevoel ervaart men ook door de laagbouw. Er is een grote waardering voor het groene karakter.

Sinds het jaar 2000 is het samenleven in de hoven veranderd. Het is veel anoniemer geworden. Mensen kennen elkaar nauwelijks meer in het hof. Er zijn wrijvingen en er is overlast. De kleine woningen zijn gehorig en het is alsof men elkaar ook in de collectieve ruimte liever ontloopt. Dat geldt zowel voor de hoven met duplexwoningen als eengezinswoningen. De studenten en starters en ook mensen met een kwetsbare achtergrond wonen voornamelijk in de hoven met duplexwoningen. Een van de geïnterviewde bewoners die zelf in een hof met eengezinswoningen woont benoemde de hoven waar ze nooit kwam als 'pis-hoven'. Het geeft aan dat voor de bewoners niet alle hoven gelijk zijn qua kwaliteit. Volgens respondenten zijn er ook in de duplexwoningen bewoners die veel overlast veroorzaken. Het probleem zit volgens iemand niet zozeer bij de studenten, want die kan men wel aanspreken, maar vooral bij de mensen die begeleid wonen. Als eengezinswoningen worden verkocht gaan de eigenaren heel verschillend met hun tuin en erfafscheidingen om.

Het gebruik van de hoven is beperkt. Er is relatief weinig toe-eigening. Het is redelijk anoniem. De schaal van de hoven met duplexwoningen is ook groot (rond de 70 woningen elk) waardoor het onmogelijk is om elkaar allemaal van gezicht te kennen, zeker als er regelmatig mutaties zijn. Hooguit kan er sprake zijn van publieke familiariteit, dat men elkaar van gezicht kent en elkaar wel eens groet. Maar we krijgen niet de indruk dat bewoners elkaar aanspreken op ongewenst gedrag.

Studenten van VoorUit gaan in tien hofjes met duplexwoningen de leefbaarheid en sociale samenhang bevorderen. In elk hofje/complex gaat een student als gangmaker zich vijf uur per week inzetten om bewoners te activeren en te faciliteren. Het is een interessant experiment. Sociale cohesie is echter een lastig haalbaar ideaal in complexen met een zeer gemengde samenstelling.

We vragen ons op basis van onze observaties en de interviews af wat de betekenis van de hoven is en kan zijn. Het gebruik is beperkt, behalve in de hoven waar gezinnen met kinderen wonen zoals in een zuidelijk hof (Marianne Philipsstraat). Maar hier is weer sprake van conflicterend gebruik met enerzijds rondslingerend speelgoed (glijbaantje en trampoline) versus loslopende honden. Bewoners willen dat het speelgoed opgeruimd wordt, dat is ook het beleid van Stadgenoot. Maar dat gebeurt niet. Gezinnen met kinderen willen niet dat er honden in het hof los rondlopen. Een bewoner in een van de noordelijke hoven gebruikt het hof niet. Ze vertelt dat hier picknick banken en bbq's zijn weggehaald om overlast van hangjongeren te voorkomen (in verband met de school die ernaast ligt?). De kleinschaligheid van de oostelijke hoven is geen garantie dat ze ook worden gebruikt. Want ook de kleinere hoven met eengezinswoningen die worden uitgepand worden nauwelijks of niet gebruikt. 'Ons hofje is heel mooi, maar niemand doet er iets mee' zoals iemand hier vertelde. Dat heeft ook verschillende oorzaken. Er is een beperkt

Hof met speelobjecten en anti-honduitlaat bord.

aantal woningen met de voordeur aan het hof, bij het merendeel grenst de achtertuin aan het hof. Bovendien trekken sommige bewoners hoge schuttingen op wat het aangezicht hard en rommelig maakt. Kinderen spelen hier niet in het hof, maar op de achtergelegen groene woonpaden waar bewoners zich meer betrokken bij voelen.

De keren dat we volwassenen (bv. vrouwen van Marokkaanse afkomst) hebben zien zitten in de openbare ruimte is dat zelden in de hoven, maar vooral in de groenstroken en plantsoenen. Het groen in de hoven functioneert niet of nauwelijks als ontmoetingsruimte. Ze lijken te weinig vrijheid en ruimte te bieden om ongestoord te zitten. Tegelijkertijd zijn ze te anoniem voor een gevoel van eigenaarschap en zijn ze ook zodanig ingericht met hekken en brede bossages tussen achtertuinen en hoven dat het voor een deel van de bewoners lastig gemaakt is om ze te gebruiken.

Er is bij sommigen wel een verlangen om de groenstroken meer te gebruiken. Zo zegt een bewoner dat hij het openbare grasveld (een parkje) voor zijn deur niet

gebruikt maar hij zou er wel een bankje willen hebben. De verblijfsbetekenis van het groen in de Couperusbuurt ligt niet zozeer in de hoven, maar meer in de groenstroken en plantsoenen. Die vereisen een nieuwe benadering.

De vraag is wat de toekomst is van de (vernieuwde) hoven. Hoe realiseer je een (nieuw) hof waar mensen die veel van elkaar verschillen goed kunnen samenleven? Het karakter van de noordelijke hoven met de duplexwoningen zal veranderen als ze deels samengevoegd en uitgepand worden. Er komen dan meer gezinnen wonen. De te slopen hoven aan de zuidzijde vereisen een nieuwe interpretatie van de collectiviteit. Blijvende aandacht is ook vereist voor de kleinere hoven in het oostelijk deel die nu geen deel uitmaken van het vernieuwingsplan, maar die ook van karakter gaan veranderen als meer woningen verkocht worden.

Gesloten erfafscheiding aan straatzijde.

Poorten aan hofzijde met enkele tegels als pad en kinderspeelgoed naast de poort.

Open erfafscheiding zonder poortjes aan hofzijde.

DE MAAT VAN HET HOF ALS KANS VOOR PARTICIPATIE

Aan de noordzijde van de Couperusbuurt worden de hoven na de vernieuwingsplannen gerenoveerd. Wij zien kansen voor deze hoven en om die reden staan we in deze paragraaf stil bij deze hoven.

Het zijn grote hoven met een binnenmaat van ongeveer 40 bij 70 meter. Er liggen zo'n 70 woningen aan een hof. De hoven zijn asymmetrisch georiënteerd wat betekent dat de voordeuren niet tegenover elkaar liggen en dat achterkanten van tuinen aan het hof grenzen. De bebouwing omsluit het hof in twee haken die weinig interactie met elkaar hebben door de asymmetrische organisatie

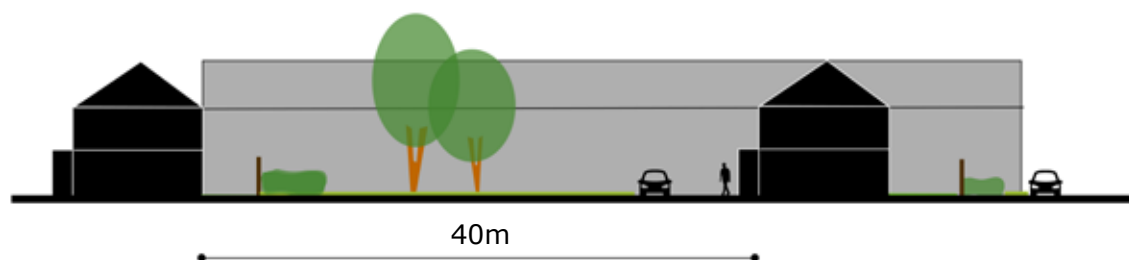
Bij onze rondgangen door de hoven zagen wij zelden doorgangen in de vorm van poortjes of paden vanuit de tuinen naar de hoven. Ook zagen we weinig privé initiatieven in de vorm van het neerzetten van picknickbanken of speelobjecten. Dit in tegenstelling tot andere plekken in Nieuw-West. Ook viel ons op dat de stoepen weinig worden toegeëigend met bloempotten of bankjes. De stoepen zijn wellicht te smal daarvoor. Ook de daken van de bergingen worden niet gebruikt om planten op te zetten.

Echter de ruime maat van de hoven geeft kansen. Bij de vernieuwing zou de stoep verbreed kunnen worden zodat er meer ruimte voor toe-eigening komt en de da-

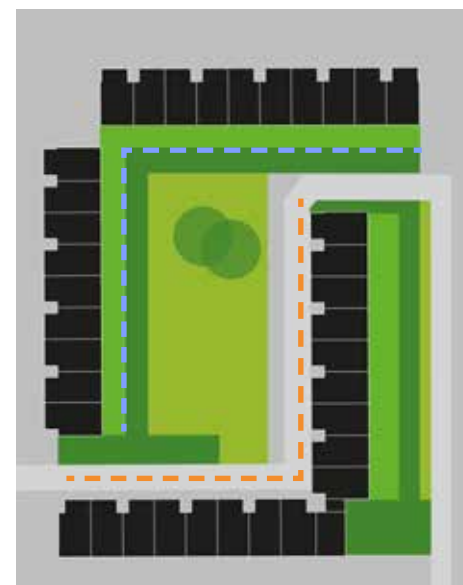

Grote hoven aan de noordzijde.

ken van de bergingen zouden dienst kunnen doen als ruimte voor planten. Als er fietsenrekken geplaatst worden en de geparkeerde auto's niet in de hoven staan, komt er ruimte vrij om het hof aan te passen. (zie voorbeeld pag. 63) De doorgangen vanuit de tuinen naar de hoven zouden standaard bij elke woning gemaakt kunnen worden zodat er meer interactie komt tussen de bewoners van de twee haken. Samen met de bewoners kan de inrichting van de hoven worden bepaald. Daarbij is het duidelijk definiëren van plekken cruciaal. We leerden uit de gesprekken met bewoners en uit onze eigen observaties dat helderheid waar een plek in de openbare ruimte voor is bedoeld, vaak ontbreekt in de Couperusbuurt. Deze hoven zijn ruim genoeg om duidelijke plekken te maken, waar verschillende bewoners op hun eigen manier gebruik van kunnen maken en om daarbij elkaar te ontmoeten.

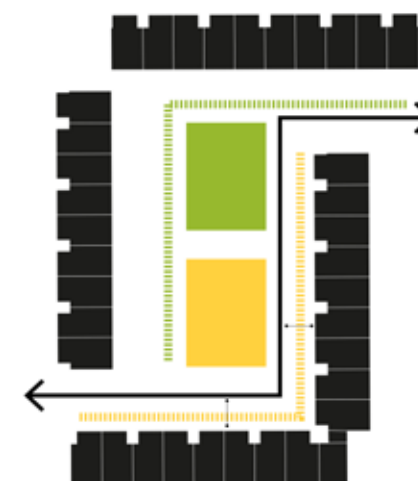

Doorsnede bestaande situatie.

Hof bestaande situatie.

- Gevels met voordeuren
- Tuinzijde met schuttingen en heggen.

Hof bestaande situatie.

Voorbeeld aangepast hof.

- Meer openheid naar het hof.
- Stoep verbreden voor toe-eigening.
- Doorgang behouden
- Definiëren van plekken, bijvoorbeeld siertuin, moestuin en speelplek.

Schematische weergave van mogelijke aanpassingen.

UITGELICHT: TOE-EIGENING ALS BUURTDRAGER

In 2018 hebben wij onderzoek verricht naar de toe-eigening van de woonstraat in Nieuw-West. (Treffers, Nio, Suurenbroek 2018) Onze vooronderstelling was dat wanneer bewoners kansen krijgen voor het gedeeltelijk toe-eigenen van de openbare ruimte er kansen ontstaan voor korte informele ontmoetingen tussen buurtgenoten. Tekenen van toe-eigening, zoals bloempotten op de stoep, speelgoed in de hoven of een bankje voor het huis, wijzen op een betrokkenheid van de bewoners bij hun woonomgeving. Toe-eigening heeft echter ook een verband met de leefwijze van de bewoners. Nieuwkomers in Nieuw-West met kleine kinderen eigenen zich de hoven makkelijker toe met picknickbanken en speelgoed als een glijbaantje of trampoline, dan bewoners met een meer introverte leefwijze, zoals ouderen.

In de Couperusbuurt zagen we, in vergelijking met andere delen van Nieuw-West, weinig toe-eigening. In de hoven waren sporadisch speelgoed of banken aanwezig. Wellicht omdat op de grens van tuin en hof vaak hekken zonder toegang of brede hagen staan waardoor het gebruik van het hof verhinderd wordt. En doordat in de Couperusbuurt veel kleine huishoudens zonder kinderen wonen waardoor de toe-eigening minder sterk is dan in andere, meer kinderrijke hoven in Nieuw-West. Uit de gesprekken met bewoners en professionals kwam bovendien naar voren dat er vaak spanningen tussen de verschillende bewoners aan het hof ontstaan over het gebruik van het hof. De ene bewoner wil er de kinderen laten spelen en een ander wil zijn hond er los laten lopen.

De stoep wordt ook weinig toegeëigend. Een reden kan zijn dat de bergingen aan de gevel te veel afstand tot de straat geven. Maar ook de lage daken van de ber-

gingen worden zelden gebruikt om potten met planten op te zetten. De stoepen in de hoven zijn daarnaast erg smal en staan vol met fietsen.

De Couperusbuurt heeft enkele woonpaden. Deze woonpaden geven de buurt een eigen karakter door hun kleinschaligheid en we zagen in deze paden meer toe-eigening van de openbare ruimte dan in de hoven.

Bovenstaande tekst betreft uiteraard positieve toe-eigening: het toevoegen van elementen aan de openbare ruimte om deze mooier te maken of je eigen identiteit te tonen of om de openbare ruimte plezierig te kunnen gebruiken. In de Couperusbuurt is echter wel veel negatieve toe-eigening te vinden, kapotte auto's die maanden op dezelfde plek fout geparkeerd staan of het blokkeren van de stoep met scooters en fietsen. De opgave is om in de vernieuwingsplannen de openbare ruimte zo in te richten dat de positieve toe-eigening een kans krijgt, om daarmee de betrokkenheid van de bewoners met hun hof of straat te versterken.

* Het boek MIJN STRAAT is te downloaden op de website van de HVA Lectoraat Bouwtransformatie.

Bloempotten aan lantaarnpaal.

Toe-eigening met planten aan een woonpad.

Speelgoed in een woonpad.

Moestuin in de strook tussen heg en berging.

Rij tegels als doorsteek naar geparkeerde auto's.

De stoep als verblijfsplek.

Stoelen staan klaar om gebruikt te worden.

3.4 VOORZIENINGEN

In de Couperusbuurt zijn er weinig dagelijkse voorzieningen. In de Couperusstraat is een kleine winkelstrip met een Marokkaanse bakker, een scooterwinkel, buurtkamer de Cactus, een sisha-bar en een Turkse vereniging. Met uitzondering van de Marokkaanse bakker waar tussen de middag ook scholieren komen hebben de voorzieningen en winkels vooral een betekenis voor specifieke doelgroepen of gebruikers. Deze voorzieningen hebben dan ook geen vanzelfsprekende betekenis als buurtdragers, iets wat de winkelstrip in de Couperusstraat vroeger wel had. Voor de meeste bewoners die wij hebben gesproken hebben deze voorzieningen in de Couperusbuurt geen betekenis in hun buurtbinding. De Pro Rege basisschool (sinds voorjaar 2020 gehuisvest in een nieuw schoolgebouw) is uiteraard een belangrijke plek in de buurt voor kinderen en hun ouders.

In de Couperusbuurt is het aanbod aan dagelijkse voorzieningen zeer beperkt, maar de buurt (met name het westelijke deel) ligt redelijk gunstig ten opzichte van de winkels en andere commerciële en maatschappelijke voorzieningen langs de Slotermeerlaan, de Burgemeester de Vlugtlaan en op en rond het Plein 40-45. Twee parken zijn op loopafstand en een zwembad ligt iets verderop.

Wat betreft voorzieningen is er een onderscheid te maken tussen:

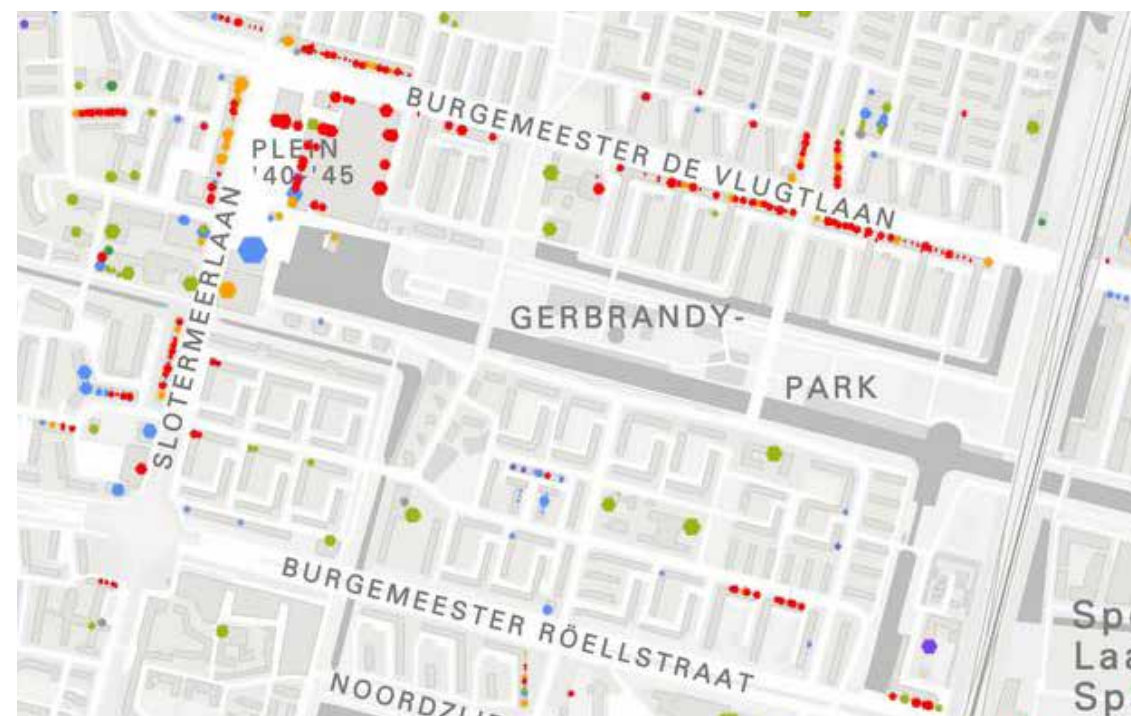
- voorzieningen in de Couperusbuurt zelf en net buiten de buurt maar wel op loopafstand.
- tussen maatschappelijke en commerciële voorzieningen.
- tussen inclusieve en parochiale (particularistische) voorzieningen.

Oorspronkelijk had de Couperusbuurt naast de winkelstrip nog twee plek-

Winkelstrip jaren '60

Bron: Beeldbank Stadsarchief

Functiekaart niet woonfuncties

bron: Amsterdam maps

Legenda

● Detailhandel	● Cultuur	● Kantoren
● Horeca	● Sport en recreatie	● Bedrijven
● Logies	● Onderwijs	● Atelier / werkruimte
	● Religie	● Agrarisch bedrijf
	● Zorg	● Opslag en distributie
	● Wijk / buurtcentrum	● Nuts
		● Onduidelijke functie

ken met maatschappelijke en religieuze voorzieningen: kerkgebouw de Hoeksteen (een gemeentelijk monument) met ernaast een school en sociale voorzieningen en bij het centrale plein met kerk de Olijftak en de H-school. De twee gebieden zijn van karakter veranderd en hebben deels een bovenlokale betekenis gekregen. De H-school is nu een school voor speciaal onderwijs (Kentals Signis) voor kinderen met een communicatief meervoudige beperking (CMB) die leerlingen uit de hele regio trekt. De moskee El-Hijra trekt bezoekers uit heel Geuzenveld-Slotermeer aan. De moskee trekt ook op vrijdag en met Ramadan veel bezoekers aan waarvan een deel met de auto komt. De Hoeksteen is nu Baptistenkerk De Verbinding. De

gemeenteleden komen uit heel Amsterdam. Ook leerlingen van de middelbare school Springhigh komen uit een ruimer gebied. Er zijn wel voorzieningen in de Couperusbuurt, maar ze hebben een betekenis voor een veel groter gebied dan alleen de Couperusbuurt. Daardoor voelen deze plekken niet helemaal als het centrum van de buurt.

Binnen tien tot vijftien minuten loopafstand zijn er wel allerlei winkels en voorzieningen te vinden. De betekenis van deze voorzieningen kan functioneel zijn (zoals supermarkten) maar ook sociaal en emotioneel (van een café tot een buurtkamer). Functioneel is de directe omgeving van de Couperusbuurt goed voorzien. In sociaal en emotioneel op-

zicht is het beeld wisselend voor de verschillende groepen bewoners. Oorspronkelijke stedelingen (de groep autochtone ouderen) hebben hun wereld met vertrouwde winkels en voorzieningen in de afgelopen twintig jaar veel kleiner zien worden (Nio et al., 2016). Er zijn in Slotermeer nog maar een paar plekken overgebleven (zie kader ouderen). Bewoners met een Turkse en Marokkaanse migratieachtergrond hebben hun winkels en ontmoetingsplekken juist zien toenemen. Plein 40-45 heeft zich zelfs ontwikkeld tot een stedelijke winkel- en uitgaansplek voor bewoners met een Turkse en Marokkaanse migratie-achtergrond. De restaurants en cafés rond Plein 40-45 zijn in aantallen aanzienlijk toegenomen, maar worden door de autochtone senioren weinig of niet gebruikt. Voor studenten en nieuwe stedelingen is er in de Couperusbuurt zelf niets te doen. Tijdens de gesprekken werd aangegeven dat er behoefte is aan een Starbucksachtige koffievoorziening. Aan de andere zijde van de Röellstraat zijn er

nieuwe voorzieningen gekomen voor deze groep, zoals Hotel Buiten en de koffiebar Looiedet Coffee & Toast. Coffee-mania is gelegen aan de Slotermeerlaan.

10 tot 15 min cirkel in combinatie met de door de bewoners aangegeven voorzieningen.

HEMA aan Plein 40-45.

Drukke bij de basisschool tijdens het ophalen van de kinderen.

BUURTDAGERS-KAART EN HET VERTEKENDE BEELD

Om voorzieningen als buurtdaggers te traceren moet een nadere analyse worden gemaakt. Dit met de focus op de ouderen als specifieke doelgroep. We doen dit aan de hand van 4 kaarten.

Op **kaart 1** zijn alle niet-woonfuncties aangegeven. Er is geen onderscheid gemaakt in type functies. Deze kaart kan de indruk wekken dat er verspreid over de wijk voldoende plekken met gezellige drukte liggen. Plekken waar men mensen aan het werk ziet, waar de deur open staat en men gemakkelijk even een kort praatje maakt. Het naaiatelier aan de Couperusstraat heeft wel die uitstraling. Het kenmerk van een voorziening als buurtdrager. Deze functies zijn weinig aanwezig in de Couperusbuurt. Veel voorzieningen hebben gesloten gevels.

Geen woonfunctie
(garages zijn buiten beschouwing gelaten)

Op **kaart 2** zijn alle voorzieningen weggelaten die geen potentiële buurtdaggers zijn. Dit zijn met name voorzieningen die geen betrekking hebben op dagelijkse voorzieningen. Aan het Adriaan van Oordthof bevinden zich bijvoorbeeld een meubelstofeerder en een administratiekantoor. Meer oostelijk in de buurt aan de Burg van der Pollstraat bevinden zich een bruidstaartenwinkel en een garagebedrijf. Al deze bedrijven zijn belangrijk voor de buurt omdat zij bedrijvigheid

Religie en
maatschappelijke
voorzieningen

Onderwijs
Horeca

Winkel (bakker en naaiatelier)
Buurtkamer de Cactus

Naaiatelier en stomerij in de Louis Couperusstraat.

Scooterhandel aan de Louis Couperusstraat

Bruidstaartenwinkel, rijschool en garagebedrijf aan de Burg. Pollstraat.

Bakker in de Louis Couperusstraat.

Meubelstofeerder aan Adriaan van Oordthof.

genereren, maar spelen geen rol in de dagelijkse routes en routines van bewoners. Met als kanttekening dat sommige bedrijven te veel reuring veroorzaken zoals de scooterhandel aan de Louis Couperusstraat. Veel bewoners gaven deze plek als negatief aan op de kaart en klaagden over de overlast van scooters op de stoep.

Op **kaart 3** zijn de buurtdragers getekend die specifiek voor ouderen van belang zijn. Naast de voorzieningen zijn ook de plekken in de openbare ruimte waar bankjes staan getekend. De scholen zijn weggelaten. Het kijken naar spelende kinderen kan echter wel een activiteit zijn waar ouderen van genieten. Voorwaarden daarvoor zijn speelplekken met banken met rugleuningen erom heen. We hebben deze niet gevonden in de Couperusbuurt. Wel staan veel banken verloren in de ruimte.

Op **kaart 4** zijn de voorzieningen weggelaten die specifiek bedoeld zijn voor doelgroepen met gelijke culturele achtergrond. Zoals restaurant Monte Cristo dat een shishacafé is en de twee koffiehuisen Medina en Elwafa die zich richten op mannen met een Marokkaanse en Turkse culturele achtergrond. Ook de moskee valt daarmee weg op de kaart.

Daarnaast hebben wij alle plekken in de openbare ruimte waar geen banken met rugleuning staan weggelaten.

Wat overblijft is een kaart met de buurtdragers specifiek voor **de autochtone ouderen**. Aan voorzieningen blijven over het kerkgebouw aan de Louis Couperusstraat, de bakker en de buurtkamer de Cactus. Deze laatste wordt door de autochtone ouderen echter amper gebruikt, bleek uit onze interviews, omdat men zich er niet thuis voelt.

De kaart toont de schraalheid van het aantal buurtdragers voor deze groep aan.

Buurtdragers alle ouderen.

Buurtdragers autochtone ouderen.

Verloren bank in de Couperusbuurt.

BUURTKAMERS:

INCLUSIEF OF PARTICULARISTISCH?

Er zijn diverse laagdrempelige voorzieningen voor specifieke doelgroepen in Geuzenveld Slotermeer. Er is een sociale basis in de vorm van Huizen van de Wijk en buurtkamers. Er is door de HvA (lectoraat social work, Welschen, 2019) onderzoek gedaan naar het gebruik van het Huis van de Wijk Het Pluspunt in Geuzenveld door verschillende groepen (migrantenouderen, mensen met een zorgachtergrond, statushouders). De onderzoekers constateerden een spanning tussen de inclusieve doelstellingen van de professionals en de behoefte van de gebruikers aan parochiale of particularistische voorzieningen en activiteiten, gericht op de 'eigen groep'. Het samenkomen met de eigen groep werkt drempelverlagend. Aan de andere kant werpt het ook drempels op voor andere groepen. Op basis van ons onderzoek denken wij ook dat de groep oudere Nederlanders het liefst 'onder elkaar' verkeert, zoals onder andere is bevestigd in gesprekken met de beheerder van buurtkamer de Dichter en een vrijwilligster van ESAN. De buurtkamers hebben door hun intieme, huiskamer achtige karakter nog meer dan de Huizen van de Wijk een particularistisch karakter.

Buurtkamer De Cactus in de Louis Couperusstraat is zes jaar geleden geopend en is beschikbaar voor alle groepen in de Couperusbuurt. Toch constateren we dat er nauwelijks ouderen uit de buurt zelf gebruik van maken. Van deze buurtkamer maken diverse groepen gebruik, waaronder een Somalische vrouwen-groep (twee keer per week), een kaartclub en een dansgroep. De gebruikers van de laatste twee groepen komen uit een groter gebied dan alleen de Couperusbuurt. Er is bij de bewonerscommissie Couperusbuurt (die bestaat uit autoch-

tone bewoners) enige aversie tegen de Cactus. Ook ouderen laten de buurtkamer links liggen. Dat heeft diverse oorzaken. Het zou de slechtste hoek van de Couperusbuurt zijn waar ouderen niet willen komen. Men voelt zich niet veilig op deze plek in de Louis Couperusstraat waar overdag en 's avonds jongeren en mannen rondhangen (door de aanwezigheid van een scooterwinkel, een Shisha Lounge en een broodjeszaak). Senioren voelt zich ook niet thuis in deze buurtkamer waar een aantal groepen van niet-westerse afkomst gebruik van maken, met een inrichting die niet huiselijk overkomt en met een beheerder waar men zich onvoldoende vertrouwt mee voelt. De bewonerscommissie en senioren kijken daarom uit naar de buurtkamer de Dichter in de Dichtersbuurt en andere plekken in Slotermeer.

Eigenwijks heeft als nieuw beleid om in de buurtkamer de Cactus alleen buurtgebonden activiteiten toe te laten. Het is de vraag hoe zich dat verhoudt met de realiteit van het gebruik van buurtkamers. Waar liggen de grenzen van de buurt en wie zijn er wel of niet welkom? Moet er aan buurtkamers een inclusief ideaal ten grondslag liggen of kunnen ze zich richten op specifieke doelgroepen zoals bij de Dichter.

Bij de plekken die ouderen in Slotermeer bezoeken ligt het accent op particularistisch, terwijl in het beleid de nadruk ligt op universalisme. Volgens sociologe Welschen (2019) is er bij de sociale basis een belangrijke rol voor een bepaalde mate van particularisme, om vertrouwen te winnen en om drempels te verlagen. Dat is ook een opgave voor het nieuwe beleid t.a.v. buurtkamer de Cactus, bijvoorbeeld door één of twee dagen enkel te reserveren voor oudere bewoners uit de buurt, maar dan wel met ondersteuning van vrijwilligers waar ze zich vertrouwd mee voelen.

Kaartclub in de Cactus.

Interieur van de Dichter.

1. De Dichter 2. De Cactus

SPEELPLEKKEN

Het dagelijks leven van kinderen, met name van kleine kinderen, is overzichtelijk met een kleine actieradius. Er is de dagelijkse wandeling (binnen de buurt) eventueel begeleid door een volwassene naar school of kinderdagverblijf. Na schooltijd zijn er wellicht activiteiten buiten de buurt waar de kinderen naar toe worden gebracht.

Zonder toezicht kunnen kinderen vanaf een jaar of 6 buitenspelen met buurtkinderen. Met als voorwaarde dat het dicht bij huis is met een veilige route naar de speelplek toe, wat inhoudt dat er geen drukke weg overgestoken hoeft te worden.

In de Couperusbuurt zijn de speelplekken speciaal voor jonge kinderen, gefaciliteerd door de gemeente, schaars. We telden er één: gelegen aan het Willem Paaphof.

Daarnaast kunnen kinderen na schooltijd spelen op de twee schoolpleinen en in het parkje aan de A.M. de Jongstraat. Met als kanttekening dat daar geen afscheiding is tussen de weg en het park. Een bal rolt makkelijk de weg op. Er zijn geen speelobjecten in dit parkje. Wel zagen we een door de bewoners zelf geplaatste trampoline. Tot slot komt er een voetbalkooi op het plein tegenover de Moskee (in aanbouw tijdens ons onderzoek).

HOF ALS SPEELPLEK

Op de kaart hebben wij de Couperusbuurt verdeeld in 12 segmenten waar binnen geen drukke wegen liggen. Idealiter zou dus elk segment een speelplek voor jonge kinderen moeten hebben.

De diverse hoven in de segmenten zijn kansrijke speelplekken voor jonge kinderen. Het is er veilig omdat er weinig verkeer is en het is kleinschalig en daarmee overzichtelijk. We zagen in enkele hoven privé speelobjecten en er zijn in enkele hoven speelbomen neergelegd door de gemeente. (zie pag. 80) Deze bomen hebben als voordeel dat het geen officiële speelobjecten zijn, en daarmee niet aan de veiligheidseisen en onderhoudseisen hoeven te voldoen waar een klimrek of

glijbaan wel aan moeten voldoen.

Uit gesprekken met bewoners kwam naar voren dat banken in sommige hoven zijn weggehaald om overlast van hangjongeren te voorkomen. Het lijkt in de Couperusbuurt te ontbreken aan één visie over hoe de hoven gebruikt mogen worden. Maar wellicht is dat ook niet nodig en kan het een kans zijn bij de vernieuwingsplannen om elk hof een eigen inrichting te geven, bepaald in samenspraak met de bewoners.

SPEELPLEK ALS BUURTDRAGER

De speelplekken voor jonge kinderen zijn meer dan alleen buurtdrager voor de kinderen, het zijn informele ontmoetingsplekken voor ouders waar even een praatje gemaakt kan worden zonder enige verdere verplichtingen. En het zijn plekken waar ouderen graag zijn. Ze kijken naar de spelende kinderen en als de speelplek op hun route naar dagelijkse voorzieningen ligt, dient het als een prettige rustplek. Het kruisen van verschillende routes van verschillende groepen op speelplekken in de Couperusbuurt is nu niet aanwezig. De speelplek aan het Willem Paaphof ligt niet aan een doorgaande wandelroute of aan een hoofdnetwerk. Het is een speelplek voor het segment waar het in ligt maar niet voor de gehele buurt. Het is daarom belangrijk om op buurtniveau enkele speelplekken aan routes te leggen, verdeeld over de 12 segmenten.

Buiten de Couperusbuurt liggen verschillende speelplekken voor jonge kinderen bijvoorbeeld het pierenbadje en speeltuintje in het Gerbrandypark naast de voetbalkooi en het speeltuintje oostelijk van Plein 40-45. Deze laatste ligt op een wandelroute naar voorzieningen. Het basketbalveld ten oosten van het sluisje verdwijnt op deze locatie i.v.m. de nieuwbouw die daar is gepland.

■ Speelplek

■ Speelplek gericht op sport

■ Speelplein school

--- Segment waar binnen geen drukke wegen liggen.

1. Speelplek aan Willem Paaphof

2. Geplande voetbalkooi

3. Parkje A. M. de Jongstraat

4. Pierenbadje

5. Basketbalveld verdwijnt

Speelplek aan het Willem Paaphof (1).

Speelboom in een hof.

3.5 ROUTES EN GEBRUIK NETWERK

Als buurtdrager hebben wij ook de routes en het gebruik van het netwerk in de Couperusbuurt onderzocht. Op de kaart met entrees van de buurt hebben we de kleinschalige doorsteekjes vanaf de randen van de buurt naar binnen toe getekend. Zowel aan de Burg van Tienhovengracht als aan de Burg. Röellstraat is er een hoogteverschil te overbruggen. Door deze hoogteverschillen zo gemakkelijk mogelijk mogelijk voor fietsers en voetgangers te maken zal de doorwaadbaarheid van de buurt worden vergroot. Uit de gesprekken met de oudere bewoners bleek dat deze hoogteverschillen als barrières worden ervaren als men een boodschappen tas op wielijes gebruikt.

Op de kaart met het interne netwerk hebben we de Couperusstraat als centrale drager van het netwerk en als koppeling van de Couperusbuurt met de Dichtersbuurt aangegeven. De Couperusstraat is een belangrijke buurtstraat waar de verschillende dagelijkse routes vanuit de woonhoven op uit komen. De Burg. Röellstraat is van een andere orde en functioneert vooral als route op stadsniveau.

Als de Burg. Röellstraat als nieuwe stads- laan wordt ingericht bestaat de kans dat deze straat zich afkeert van de Couperusbuurt en de Dichtersbuurt. Dit wordt versterkt door de gunstige oriëntatie op het zuiden. Het vraagt zorgvuldigheid om de noordgevels van de bouwblokken aan de Burg. Röellstraat zo te ontwerpen dat deze niet als achterkanten worden ervaren. De nieuw ontstane straat moet als woonstraat worden gezien en niet als achterstraat. (zie doorsnede) Door de wand van blokken langs de Burg. Röellstraat op verschillende punten te onderbreken kan er een visuele verbinding met de Couperusbuurt en Dichtersbuurt blijven. En er kunnen loop- en fietsrou-

Entrees naar de Couperusbuurt

Trappen aan de Burg van Tienhovengracht.

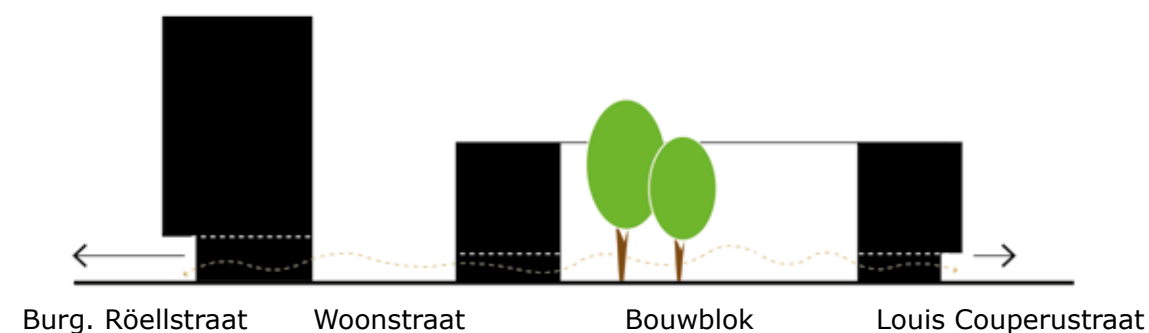
Doorzicht vanaf de Burg. Röellstraat.

..... Burg. Röellstraat.

De nieuwbouwlocaties

— Doorgaande hoofdroutes

Schematische weergave van de nieuwe situatie aan de Burg. Röellstraat

tes tussen de nieuwe bouwblokken komen die de verbinding vormen tussen de Couperusstraat als buurtstraat en Burg. Röellstraat als stadslaan.

Daarnaast hebben wij op de kaart het netwerk van fiets- en wandelpaden aangegeven die door de bewoners als prettig worden ervaren en daarom vaak gebruikt worden. Het zijn de routes naar de dagelijkse voorzieningen op Plein 40-45 en de Slotermeerlaan en de routes van de ommetjes naar o.a. het Gerbrandypark en het Sloterpark. Het zijn routes die voornamelijk langs groen en water lopen. De groene route aan de Burg. Röellstraat (zie foto pag. 86) die wat smal en onbeduidend lijkt, werd door bewoners aangegeven als belangrijke wandelroute. Met name bewoners met een hond gebruiken deze route vaak. Die route kan nu helaas niet helemaal worden doorgetrokken tot aan de Burg. Cramergracht, waardoor er geen rondje kan worden gelopen.

Wellicht bij de herprofilering van de Burg. Röellstraat zijn er wel kansen hiervoor. De wandelroute kan echter wel doorgetrokken worden met een nieuwe brug

over het water richting het Gerbrandypark. Op de kaart hebben wij de twee nieuwe bruggen voor langzaam verkeer getekend. Deze kunnen het netwerk van informele routes compleet maken.

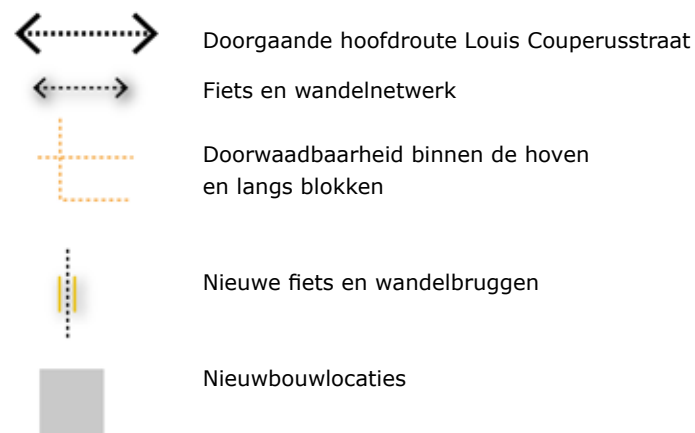
De oranje lijnen op de kaart geven de wandelroutes door hoven en langs woonpaden aan. Samen zorgen zij voor een grote doorwaadbaarheid van de buurt. Op de velden van de nieuwbouw doen wij een suggestie om deze ook doorwaadbaar te maken.

Fiets-olifantenpaadje en voetpad aan de Burg. van Tienhovengracht.

Interne netwerk voetgangers en fietsers.

Wandelpad langs Burg. Röellstraat.

3.6 VERBLIJFSPLEKKEN IN DE OPENBARE RUIMTE

VIJF PLEKKEN

In de Couperusbuurt ontbreekt het aan een duidelijk centrum met voorzieningen. Zoals in het voorgaande hoofdstuk beschreven is het aantal voorzieningen klein en de dagelijkse voorzieningen zijn geclusterd in de winkelstrip aan de Louis Couperusstraat. Waar ontmoeten bewoners elkaar in de openbare ruimte? Ruimtelijk-programmatisch zijn er vijf plekken die vanwege hun ligging in de buurt de potentie hebben om als buurt-drager te functioneren. Deze plekken zijn het plein aan de Burg. Rendorpstraat (1), het parkje aan de A.M. de Jongstraat (2), het kleine plein naast de school Spring High(3), het Adriaan van Oordthof (4) en het sluisje (5). Vanuit de interviews en vanuit onze observaties kwamen we tot de volgende bevindingen.

1.PLEIN AAN BURG. RENDORPSTRAAT

Het centraal gelegen plein met kerk, waar nu de moskee in is gevestigd, was op het plan uit 1939 niet aanwezig. In het plan uit 1952 is op de hoek van de Burg. Rendorpstraat en de Louis Couperusstraat een plein met kerk toegevoegd. Het ligt daarmee in het hart van de Couperusbuurt. Het plein wordt op de kaart uit 1952 aan de noord- en oost zijde omkaderd door bebouwing met de kerk als object op het plein. Echter op de foto uit 1968 is te zien hoe de kerk als een solitair object op het plein is komen te staan, omringd door de open ruimte van het plein. De randen van het plein worden gevormd door de twee-laagse woningbouw. Door de tijd heen is het gebouw vergroot en vormt het meer de afbakening van de hoek van het plein i.p.v. dat het als alzijdig object op het plein staat.

De vijf plekken in relatie tot de doorgaande routes in de buurt.

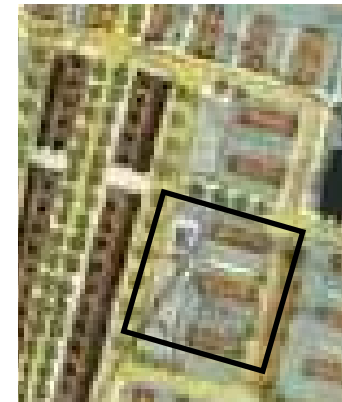
Hierdoor zijn de woningen aan de noordzijde nu veel meer georiënteerd op de achterzijde van het gebouw, i.p.v. dat zij gevoelsmatig aan het rand van het plein liggen. Anno 2021 wordt het plein wederom aangepast: de moskee krijgt een nieuwe uitbreiding met een voornamelijk gesloten gevel zoals op de tekening is te zien en het plein wordt heringericht o.a. met een voetbalkooi.

POTENTIE ALS BUURTDRAGER

Door alle bewoners die we hebben gesproken wordt het plein als te ruim, te open en als ongezellig ervaren. Tijdens ons onderzoek vonden op het plein bouwwerkzaamheden plaats, dus echt een goed beeld hoe het plein functioneert als verblijfsplek hebben we niet kunnen vastleggen. Wel kunnen we concluderen dat een paar ruimtelijke elementen zeker bijdragen aan het niet goed functioneren van het plein als verblijfsplek. Ten eerste de maat van het plein. Door de grote maat en het ontbreken van duidelijke

straatgevels als randen van het plein, loopt de ruimte als het ware weg en ontbreekt een menselijke maat en daarmee geborgenheid. Men voelt zich verloren op het plein. Ten tweede staan de zitbanken in strak gelid op een rij, (zie foto pag.90) wat niet uitnodigt om als groep bij elkaar te zitten en een gesprek te voeren. Ook valt op dat deze banken geen rugleuning hebben. Dit is voor ouderen onwenselijk. En tot slot ontbreken naast de moskee andere functies aan het plein. Na de herinrichting van het plein is er een voetbalkooi aanwezig op het plein, maar of het plein als verblijfsplek voor de buurt gaat functioneren blijft de vraag, daar is meer voor nodig; zoals schaalverkleining, goede zitmogelijkheden voor alle doelgroepen en voorzieningen.

Daarnaast ligt het plein zo centraal in de buurt dat het een schakel kan worden tussen het oostelijke en westelijke deel. Welke nu gescheiden worden door de brede Burg. Rendorpstraat.

Plan 1939

Plan 1952

Luchtfoto 2006

Kerk 1968

bron: Stadsarchief Amsterdam

Uitbreiding moskee 2021

Bron: www.amsterdam.nl

Plein aan de Burg. Rendorpstraat, met rechts de moskee.

2. PARK AAN A.M. DE JONGSTRAAT

In het parkje aan de A.M. de Jongstraat staan er banken aan de rand. Deze staan verscholen in het groen en daarmee zijn deze aan het zicht onttrokken. Uit gesprekken met bewoners leerden we dat zij deze plek niet gebruiken omdat het onveilig voelt, het er vies is en er 'onduidelijke, vage' types rond hangen. Vergelijken we de foto uit 1977 met de huidige situatie dan is duidelijk waarneembaar dat het zicht over het park door de jaren is verminderd door hoge bosschages en struiken. Stonden de banken eerst aan het pad met zicht op het grasveld, nu staan ze verscholen in het groen, met alle bovengenoemde problemen tot gevolg.

Tijdens onze rondgangen door de buurt merkten we op dat er losse stoelen in een kring in het park stonden. (zie foto pag. 94) Het zijn stoelen die bij de containers zijn weggehaald. Of dit in verband kan worden gebracht met de Corona-beperkingen van 1,5 meter afstand houden weten we niet. Ook is er een trampoline bijgeplaatst, een privé initiatief waarvan wij niet weten van wie. De plek wordt door verschillende doelgroepen gebruikt. Kinderen van de tegenoverliggen-

de school gebruikten het na schooltijd. Vrouwen met een niet westerse achtergrond komen er samen. En bij mooi weer wordt het als barbecue-plek gebruikt. Dit laatste geeft echter wel overlast in de vorm van achtergelaten afval, zeiden bewoners die aan het park wonen. Eén bewoonster vertelde ons dat zij na het uitlaten van de hond er graag even alleen uitrust. Opmerkelijk aan deze situatie is dat tijdens het leefbaarheidsoverleg, werd geklaagd over de losse stoelen. Het werd door een bewoner ervaren als rommel. Rommel waar hij zo nu en dan langs

fietst en waar hij dus niet vanuit zijn huis op uit kijkt. Wat voor de een gezellige plek is, kan voor een andere buurtbewoner een rommelige plek zijn.

Het park kan niet los gezien worden van het tegenoverliggende plein voor de basisschool en de kerk. Er is een functionele relatie. Ouders wachten in het park, kinderen spelen na schooltijd in het park. In de vernieuwingsplannen kan dit worden opgepakt om deze plek een volwaardige groene verblijfsplek van de buurt te zijn. De bewoners waarderen de plek om allerlei verschillende redenen en het is daarmee een buurtdrager voor veel groepen.

De verscholen bankjes.

Park in 1977 met openheid en doorzicht.

bron: Beeldbank Stadsarchief

Kinderen zitten op losse stoelen om de trampoline.

3. PLEIN NAAST SPRING HIGH

In de Couperusbuurt troffen we plekken in de openbare ruimte aan die niet gelijk in het oog springen, maar die wel door de bewoners worden gewaardeerd. Eén van die plekken is het pleintje naast de school Spring High. Er staan enkele banken met rugleuning in een halve cirkel bij elkaar. Op een avond rond 7 uur troffen we daar een groep moslima's aan. Vriendinnen uit de buurt bleek, die daar elke avond bij mooi weer afspraken om bij te kletsen. De kinderen speelden ondertussen op de speelplaats van Spring High. Eén van de vrouwen had een eigen klapstoeltje meegenomen, zodat ze niet alleen gezelliger konden zitten maar ook de verplichte 1,5 m afstand konden bewaren. Op de vraag wat zij misten in de buurt gaven ze direct allemaal hetzelfde antwoord: speelplekken voor kinderen. Buurtkamer de Cactus kenden zij niet, maar waren wel gelijk geïnteresseerd. Tijdens het korte gesprekje met deze vrouwen kwam een autochtone man van 69 voorbij met zijn hond. Hij kende de vrouwen en maakte grapjes met hen. De dagelijkse routine van de vrouwen om

elkaar op deze plek te ontmoeten, kruiste met zijn dagelijkse routine van het uitlaten van zijn hond. Dit is een voorbeeld hoe verschillende leefwerelden elkaar in de openbare ruimte kunnen ontmoeten. Dit kan de kracht zijn van een goed functionerende verblijfsplek in de openbare ruimte.

POTENTIE ALS BUURTDRAGER.

Specifiek voor deze plek geldt dat het een dubbelgebruik heeft. Overdag tijdens de schoolpauzes en vlak na schooltijd is het een plek voor de scholieren van Spring High. Het kwam echter niet uit de interviews naar voren dat deze plek als hangplek met veel overlast wordt ervaren. In het weekend en na schooltijd zagen we buurtkinderen gebruik maken van het schoolplein van Spring High. Het is daarmee reeds een bescheiden buurtdrager maar heeft meer potentie.

Die potentie ligt in de aansluiting met de groenstrook zuidelijk van het pleintje. Het is onduidelijk waar deze openbare ruimte toe dient. Er lopen een fietspad en voetpad door heen, er staan berken en er staan verloren banken. (zie foto pag.98) In de stedelijke vernieuwing kan deze strook (groen aangegeven op het kaartje) worden opgewaardeerd tot een wandellaantje en groene verblijfsplek met bijvoorbeeld enkele speelobjecten voor kleine kinderen en comfortabele zitbanken voor ouderen. Dit als tegenhan-

ger van het stenige plein bij de moskee, dat straks met de voetbalkooi meer gericht zal zijn op oudere kinderen. Mede omdat deze plek aan een belangrijke doorgaande route voor fietsers en voetgangers ligt, zien wij kansen als buurtdrager.

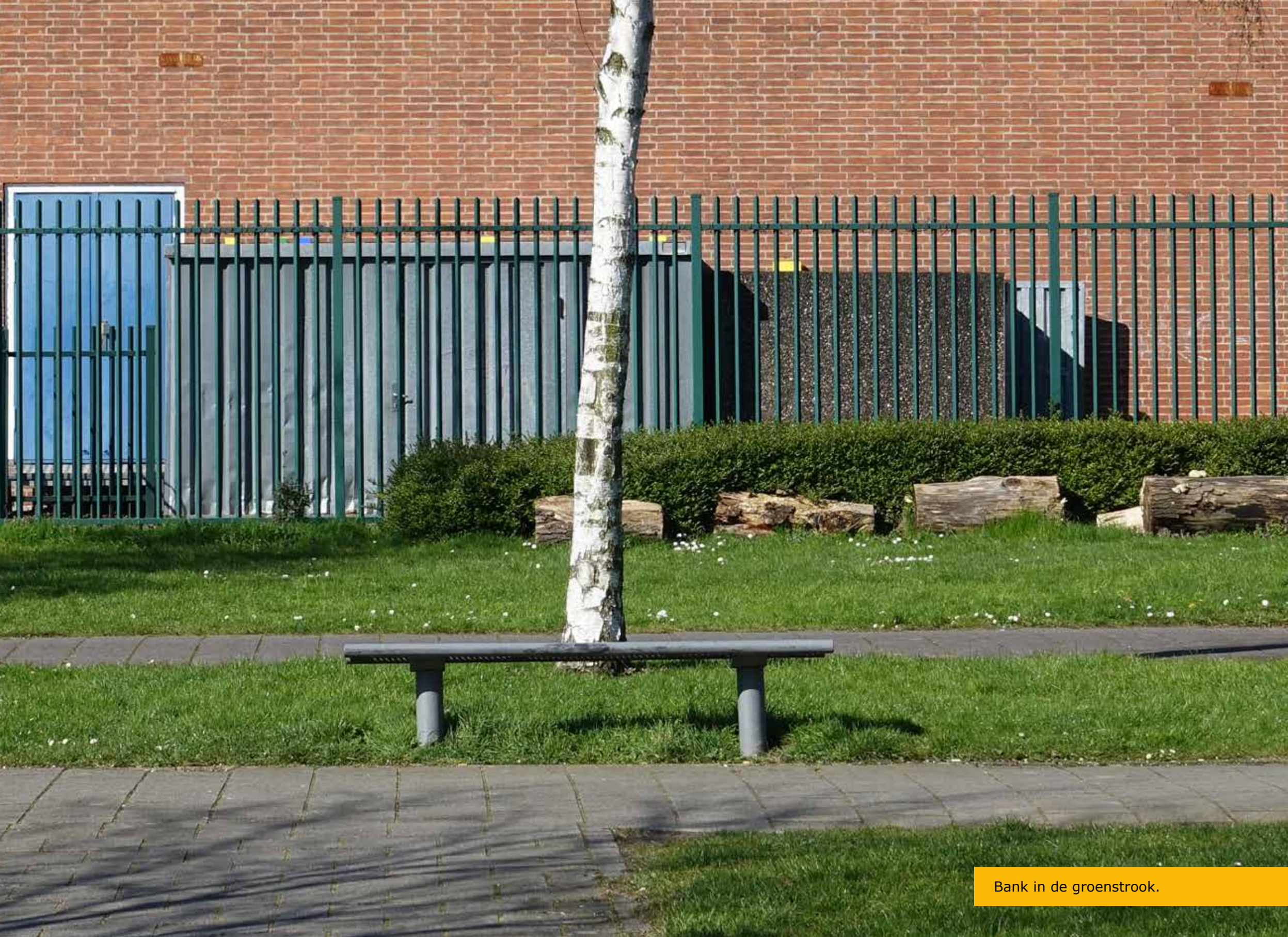
Plein naast de school Spring High.

Vrouwen ontmoeten elkaar.

Ongedefinieerde openbare ruimte.

Bank in de groenstrook.

4. ADRIAAN VAN OORDTHOF

Op het plan uit 1952 (pag.21) is te zien hoe het Adriaan van Oordthof een T-vormig hof is dat aansluit op de Louis Couperusstraat. De T-vorm is een uitzondering op de meest voorkomende hovenverkeveling van de buurt namelijk die van twee L-vormige stroken die samen een hof vormen. Niet alleen qua vorm maar ook omdat in de plinten zich functies bevinden is dit hof een uitzondering. Het hof wordt op de kaart uit 1952 extra geaccentueerd met twee rijen bomen.

Op de waarderingskaart van gebouwen scoort het hof de hoogste waarde. (zie pag. 25) Een plek met potentie om een buurtdrager te zijn: kleinschalig met bedrijvigheid en functies voor de buurt in de plint.

Ruimtelijk is er weinig veranderd blijkt uit de foto uit 1977, maar de gewenste bedrijvigheid en reuring van functies in de plint is uitgebleven. De functies zijn anno nu geen winkels. Het zijn garages, opslagruimten of bedrijven met veelal gesloten gevels met parkeren voor

de deur. Dit alles draagt niet bij aan de levendigheid van het hof. Op de analyse tekening op pag.101 is te zien welke plinten geheel gesloten (witte lijnen) of gedeeltelijk gesloten (witte stippellijnen) zijn.

Een paar jaar geleden was er nog een Buurt-entree van Stadgenoot aan dit hof. Deze is in de vorm van de buurtkamer

de Cactus verplaatst naar de winkelstrip aan de oostzijde van de Couperusstraat. Het lijkt een kleine verhuizing, 400m om precies te zijn, maar voor de bewoners een wezenlijk verschil. Dit komt omdat zoals eerder vermeld de Couperusbuurt gevoelsmatig uiteen valt in 2 delen: het westelijke deel van de Burg. Rendorpstraat en het oostelijke deel.

POTENTIE ALS BUURTDRAGER

Het Adriaan van Oordthof biedt mogelijkheden als buurtdrager aan de doorgaande route van de Louis Couperusstraat. Daar zijn wel enkele aanpassingen voor nodig: actieve plinten en een openbare ruimte (de oranje ovaal op de luchtfoto) die wordt ervaren als een groen plein en niet als kale parkeerplek.

Adriaan van Oordthof

Adriaan van Oordthof in 1977.

bron: Beeldbank Stadsarchief

Adriaan van Oordthof in 2020.

5. HET SLUISJE

Het kan gezien worden als een verborgen pareltje van de Couperusbuurt: het sluisje. Er loopt een veel gebruikte fiets- en wandelroute naar het oosten overheen en er staan bankjes langs het water. Een bewoner wees er ook op dat de plekken op de hoeken in combinatie met de ronde waterkant aan het park ook mooie plekken zijn. Bij de nieuwbouwplannen is tegenover het sluisje een bouwlocatie gepland. Dit kan ten eerste een kans geven om deze plek op te waarderen en het als oost-entree van de Couperusbuurt voor fietsers en wandelaars te maken. Ten tweede kan het een sterkere buurtdrager worden als verblijfsplek, in combinatie met de hoeken.

Het sluisje als verblijfsplek.

3.7 BUURTRDRAGERS VAN OUDEREN

Op verschillende manieren organiseren senioren hun dagelijks leven en onderhouden ze hun sociale netwerken. Het gaat om naast hun eigen woning om buurtvoorzieningen (voor dagelijkse boodschappen, ontmoetingsplekken en zorg waaronder huisarts, fysiotherapie en kapper en de routes daarnaar toe. Hier gaan we in op deze voorzieningen en routes. Uit de literatuur en onze interviews blijkt dat het bij het gebruik van voorzieningen buitenshuis vooral draait om veiligheid, d.w.z. om veilige dagelijkse routes en om ontmoetingsplekken waar men zich vertrouwd bij voelt. Een ontmoetingsplek voor vergelijkbare ouderen (met een beheerder en vrijwilligers die men vertrouwt en waar men zich veilig bij voelt) heeft duidelijk de voorkeur. In de Honingraat mist men bv. de intimiteit die men wel vindt in de huis-kamerachtige sfeer van het Honk en de Dichter.

Belangrijk is om een onderscheid te maken tussen verschillende groepen ouderen. Er zijn de actieve en zelfredzame senioren die zelfstandig (eventueel met aanvullend OV of met een scootmobiel) naar plekken kunnen toegaan en activiteiten ondernemen, zoals in het Honk. Enige afstand afleggen naar een plek buiten hun directe woonomgeving is voor hen geen probleem. Sfeer en aanbod is voor hen belangrijker dan nabijheid. Dan is er een groep (vaak wat laagopgeleid) die minder mobiel is en die tegemoet kan worden gekomen met o.a. samenzijn, koffie-inloop, lunchen en samen koken. Een groep die apart vermeld moet worden zijn 80-plussers die er behoefte aan kunnen hebben om met elkaar in een rustige setting in gesprek te gaan. Tot slot zijn er de zorgbehoevende ouderen die afhankelijk zijn maatschappelijk werk.

In ons onderzoek hebben we gekeken hoe ouderenvriendelijk de Couperusbuurt is. In de Louis Couperusstraat zaten vroeger buurtwinkels die voor alle bewoners buurtdragers vormden. Die oorspronkelijke winkels hebben plaatsgemaakt voor vooral groepsspecifieke voorzieningen. Ouderen komen niet meer in dit deel van de Couperusbuurt. De bewoners zijn nu aangewezen op andere plekken voor hun dagelijkse boodschappen. Het is ongeveer 10 minuten lopen naar plein 40-45 met de markt, grote supermarkten, de Hema en iets verderop de Burg. De Vlughtlaan met de Primera en een huisartsenpraktijk. Iets dichterbij gelegen is de Sloterveerlaan met de Deka Markt. Sommigen gaan ook naar de weekmarkt op het Sierplein. Voor slecht ter been zijnde ouderen is het een hele tocht om met een rollator op Plein 40-45 of de Dekamarkt te komen, met name voor degenen die in het oostelijk deel van de Couperusbuurt wonen.

Qua maatschappelijke initiatieven en ontmoetingsplekken is Sloterveer niet slecht bedeed, maar alles bevindt zich wel buiten de Couperusbuurt. Het sluiten in 2013 van het A.H. Gerhardt huis had ingrijpende gevolgen voor het sociale netwerk van oudere bewoners in dit deel van Sloterveer. Er zijn nu diverse plekken waar activiteiten voor ouderen georganiseerd worden. De Dichtersbuurt heeft buurtkamer de Dichter waar veel ouderen komen. Hier worden voor ouderen activiteiten georganiseerd door Rob Spithorst die zelf tot de groep senioren behoort. In de Dichter komen ook ouderen uit de Couperusbuurt. Het is een parochiale ruimte voor ouderen. De beheerder is een verbinder. Belangrijk is het vertrouwen dat ouderen in hem hebben. Het is een plek voor 'bonding', een veilige haven van onderlinge ontmoeting. Er zijn daarnaast andere plekken die zich richten op ouderen, zoals het Huis van de

Wijk in de Honingraat (met onder andere 1-euro lunches). Activiteiten van Voor-Uit in de buurtkamers de Buurtslager in de Bernard Loderstraat, de Dobbekamer en de Social Garden in de Lodewijk van Deijsselsstraat richten zich in mindere mate op ouderen. Een belangrijke plek voor actieve senioren in Sloterveer zijn de twee locaties van ESAN (Energieke Senioren Amsterdam Nieuw-West) die een breed programma organiseert gericht op ontmoeting, educatie en beweging in Het Honk (Jan de Louterpad) en De Schakel (Paul Scholtenstraat). Er zijn 70 vrijwilligers actief en er maken zo'n 300 ouderen gebruik van. Het merendeel van deze ouderen woont in Sloterveer-Geuzenveld, maar op de activiteiten in het Honk komen ook ouderen af die in Slotervaart en De Aker wonen. In een etnisch gemengde stadsdeel als Geuzenveld-Sloterveer hebben ouderen een voorkeur voor plekken waar men onder elkaar is. Overigens weten sommige oudere bewoners van de Couperusbuurt ook de Social Garden (bv voor een gratis knipbeurt) en de Buurtkeuken in de Lodewijk van Deijsselsstraat (voor een beker soep) te vinden. Oudere bewoners laten buurtkamer de Cactus

links liggen.

Het wegtrekken van de oorspronkelijke stedelingen is gepaard gegaan met het verdwijnen van hun buurtwinkels. Van krimp is vooral sprake op het vlak van de commerciële voorzieningen. In de afgelopen jaren zijn allerlei vertrouwde plekken verdwenen, zoals het Hollandse Café Sloterveer in de Burg. Rendorpsstraat (waar nu Pakhuis de Zwijger zit), de aardappelkraam en de frietkraam op Plein 40-45. Voor ouderen is dit het sluitstuk in de geleidelijke verandering van de kramen op Plein 40-45, want met het verdwijnen van de frietkraam in 2018 verdween de laatste plek op deze markt waar autochtone ouderen nog wel eens kwamen (Parool, 9 juli 2018).

Van de commerciële voorzieningen en ontmoetingsplekken voor ouderen resteren nog een beperkt aantal plekken, waaronder Café Content (met Nederlandse vlaggen aan de gevel) waar iedere donderdagmiddag oudere volkszangers bij elkaar komen (Artisten Reunie Club). Het is het laatste autochtone café in Sloterveer.

Een belangrijke ontmoetingsplek voor

Bar Content aan de Sloterveerlaan augustus 2018

bron: Google Maps

ouderen is ook het café van de HEMA op Plein 40-45. Het commerciële aanbod voor ouderen is delicaat, want er is niet zo heel veel meer over. In de Couperusbuurt is men aangewezen op plekken buiten de buurt. Het is de vraag of de Couperusbuurt een eigen ontmoetingsplek voor ouderen kan krijgen. Met name voor de minder mobiele groep senioren.

Onderlinge hulp is belangrijk. Behalve hulp van familie kan er hulp van buurtgenoten zijn of een ander sociaal netwerk. Burenhulp kan wegvallen als een hulpvaardige buurman of buurvrouw gaat verhuizen of komt te overlijden. Ook ten aanzien van onderlinge hulp is de situatie delicaat omdat 'sociale dragers' in de buurt kunnen wegvallen. In de Dichtersbuurt gaat de beheerder van de Dichter regelmatig bij ouderen langs en vraagt hoe het met ze gaat en hij doet af en toe boodschappen voor ze. De vrijwilligers van de ESAN bellen ook ouderen. Het gevoel van thuiszijn voor ouderen

is tweeledig. Enerzijds betekent dit het faciliteren van een zelfstandige manier van leven door aandacht te besteden aan voorzieningen, ontmoetingsplekken en veilige en comfortabele routes ernaar toe, anderzijds door senioren te benaderen met een luisterend oor en ze te helpen met boodschappen doen en klusjes (de studenten van VoorUit kunnen hier een rol in gaan spelen).

Ouderen van niet-westerse afkomst behoren tot verschillende groepen en hebben hun eigen plekken en organisaties waar ze elkaar ontmoeten en activiteiten organiseren (vrouwen en mannen gescheiden), zoals moskeeën en zelforganisaties. Er zijn ook buurthuizen waar men elkaar ontmoet, zoals het Pluspunt in Geuzenveld en de Honingraat in Slottermeer. We hebben naar deze groepen geen onderzoek gedaan.

Artikel Parool 9 juli 2018 over het verdwijnen van de frietkraam op Plein '40-'45.
108

CONCLUSIES & AANBEVELINGEN

4

4.1 TUSSENTIJD VAN DE VERNIEUWING

In dit hoofdstuk beantwoorden we de twee hoofdvragen van het onderzoek:

1. Wat zijn in de Couperusbuurt de buurtdragers, d.w.z. de ruimtelijke structuren, plekken en programma's die de binding van (oudere) bewoners met hun buurt duurzaam kunnen versterken?
2. In welk opzicht functioneert de oorspronkelijke opzet en bebouwing van de Couperusbuurt in de huidige tijd nog als buurtdragers en welke kleine en grotere kansrijke aanpassingen vraagt dit op de middellange en langere termijn?

We lichten in dit hoofdstuk onze conclusies en aanbevelingen toe. Voorstellen voor interventies zijn op een kanskaart samengebracht.

4.2 CONCLUSIES

ADAPTIVITEIT

In ons onderzoek hebben we allereerst gekeken naar de huidige situatie van de ruimtelijke structuren, plekken en programma's als buurtdraggers. De geplande en gebouwde Couperusbuurt weerspiegelt bepaalde ideeën over de naoorlogse samenleving, gebaseerd op collectiviteit. De Couperusbuurt is nog vrijwel gelijk aan de oorspronkelijke opzet en wordt vanuit erfgoed perspectief stedenbouwkundig hoog gewaardeerd. De buurt maakt ook deel uit van een van de dertig door het Rijk geselecteerde wederopbouwgebieden met een bijzondere cultuurhistorische betekenis. Ook de bewoners waarderen de kleinschalige en groene opzet van de buurt. Toch zijn er naast de kleine en gehorige woningen ook tekortkomingen op stedenbouwkundig niveau: wegen vormen een barrière, woningen grenzen met hun achtertuinen met schuttingen aan straten, het centrale plein is te open, plantsoenen en hoven hebben een onbestemd karakter. De dragers van de Couperusbuurt hebben ook een andere invulling gekregen zoals de beide kerken, de winkelstrip en de H-school. Ook de hoven en de groenstructuur hebben een andere betekenis gekregen. De buurt heeft een veel diversere bevolking gekregen. De geplande en gebouwde stad enerzijds en de geleefde stad anderzijds schuren op een aantal vlakken. Dat ligt aan de opzet van de buurt die in bepaalde opzichten onvoldoende adaptief is voor een veranderde samenleving die minder collectief is en meer sociaal divers en stedelijker. Bewoners kijken voor voorzieningen ook uit naar andere delen van Slotermeer. En bezoekers komen naar de Couperusbuurt voor voorzieningen. Zo werkt de stedelijke samenleving nu eenmaal.

De vernieuwing biedt kansen om de ruimtelijke en programmatische buurtdraggers

te vernieuwen. De planvorming is gericht op verdichting, sloop-nieuwbouw en renovatie van woningen en op de Röellstraat als stadslaan. Enerzijds bieden deze vernieuwingen kansen om de structuur te versterken, anderzijds kan de bestaande structuur geherinterpreteerd en heringericht worden en een nieuwe betekenis krijgen als buurtdraggers. Want de vier onderscheiden buurtdraggers (voorzieningen, hoven, verblijfsplekken in de openbare ruimten en netwerk) behoeven verbetering. Belangrijke opgave in de Couperusbuurt, naast de vernieuwing van de woningvoorraad, is het realiseren van een openbare ruimte en van voorzieningen die tegemoetkomen aan diverse groepen bewoners en hun betrokkenheid bij de buurt versterken. Afhankelijk van de persoonlijke levenswijze zal de ene buurtdrager belangrijker zijn dan een ander en ook op een andere manier. We beschrijven hier onze conclusies over hun betekenis en bouwen daar vervolgens op voort in de aanbevelingen voor de versterking van de buurtdraggers.

TWEE TYPE ONGEDULD

De Couperusbuurt verkeert al tien jaar in een wachtstand. Tegelijk is de buurt in de afgelopen tien jaar veranderd. Oudere bewoners zijn verhuisd of overleden. Er zijn nieuwe bewoners komen wonen, waaronder veel studenten en starters met een tijdelijk contract.

Er zijn twee typen ongeduld bij de bewoners. Er is onvrede bij zowel oude als nieuwe bewoners over het onderhoud aan de woningen, de vervuiling van de openbare ruimte en de leefbaarheid. Er is ook ongeduld bij bewoners omdat de stedelijke vernieuwing zo lang op zich laat wachten. Zowel oude als nieuwe bewoners willen dat de stedelijke vernieuwing snel op gang komt. Het viel ons in de gesprekken op dat bij oudere bewoners dit ongeduld soms is omgeslagen in

een gevoel van gelatenheid doordat er al zo lang niets is gebeurd. Een vernieuwingstraject van tien jaar is voor hen ook heel lang. Het zicht op verbetering lijken ze bijna of zelfs geheel te hebben opgegeven.

Uit onze gesprekken blijkt ook dat de groene en relatief kleinschalige opzet van de Couperusbuurt en de gunstige ligging nabij winkels en openbaar vervoer en twee stadsparken nog steeds hoog worden gewaardeerd. Men apprecieert het dorpse karakter. De openheid en kleinschaligheid staan bij hen hoog in het vaandel. De vraag is hoe de vernieuwing zich daartoe kan verhouden.

VOORZIENINGEN

De buurt is voor de meeste bewoners in emotionele zin doorgaans een klein gebied. Bewoners kunnen er verschillende identificaties op na houden. Men identificeert zich in eerste instantie met het eigen hof en vervolgens met het westelijk of oostelijk deel van de Couperusbuurt (maar vrijwel nooit met de Couperusbuurt als geheel). Men kan zich vervolgens ook thuis voelen op een (besloten) plek buiten de Couperusbuurt, zoals een buurtkamer of een horeca-gelegenheid. In praktische zin omvat de buurt een groter gebied dan alleen de Couperusbuurt. Iedere bewoner stelt zijn of haar eigen buurt samen, met de commerciële en maatschappelijke voorzieningen op Plein 40-45, langs de Slotermeerlaan en Burgemeester de Vlugtlaan en met twee parken op loopafstand. Voor met name de oudere bewoners is 'hun' buurt wel kleiner geworden. Vertrouwde winkels zijn voor hen verdwenen en de actieradius van de oudere bewoners die niet meer fietsen is beperkter.

De Couperusbuurt heeft een aantal bovenlokale functies (school, moskee, kerk), maar heeft weinig voorzieningen voor de bewoners zelf. De groep oudere bewoners voelt zich thuis op plekken specifiek voor ouderen. En dat is vooral buiten de buurt, in bijvoorbeeld buurtkamer de Dichter en het Honk, het Huis van de Wijk en de laatste overgebleven

horecaontmoetingsplekken in de buurt zoals café Content. De vraag die dit oproept is of en wanneer het nadelig is als commerciële en maatschappelijke voorzieningen even buiten de buurt op 10 tot 15 minuten loopafstand liggen. Niet alles hoeft en kan in de Couperusbuurt, zoals ook blijkt uit de gesprekken met bewoners. Welke voorzieningen men graag in de nabijheid wil is afhankelijk van de levenswijze van de bewoner.

HET PUBLIEKE DOMEIN

Ten aanzien van de hoven en verblijfsplekken in de openbare ruimte schort het aan kwaliteit. Het vele groen in de Couperusbuurt wordt gewaardeerd, maar wordt wel extensief gebruikt. Dat geldt voor de meeste hoven en ook voor de groenstrook bij de Herman de Manstraat. Wij observeerden dat het parkje tussen de Burgemeester Eliasstraat en de A.M. de Jongstraat daarentegen regelmatig wordt gebruikt en ook op informele wijze wordt toegeëigend. Een conclusie is dat het buurtgroen – en dan met name de parkjes – meer gebruiksmogelijkheden hebben (zitplekken en speelplekken). Er is een actievriendelijke leef- en woonomgeving van te maken. Omgevings- en recreatiegroen is belangrijk voor alle (toekomstige) groepen bewoners. Daarbij gaat het niet alleen om de hoeveelheid groen, maar vooral om de kwaliteit ervan, groen dat meer uitnodigt tot gebruik.

NETWERK EN ROUTES

Er is in de planvorming veel aandacht voor de Röellstraat als toekomstige stadslaan. Een uitkomst van ons onderzoek is juist de belangrijke rol van de Louis Couperusstraat als buurtdrager. Het is een buurtstraat die verschillende (potentiële) verblijfsplekken en voorzieningen aan elkaar koppelt: het Van Oordthof, het plein met de moskee, het plantsoen bij de Herman de Manstraat, de winkelstrip en het sluisje. Het netwerk van dagelijkse routes is belangrijk, van de dagelijkse wandeling naar de Slotermeerlaan, de Vlugtlaan en Plein 40-45 en de dagelijkse ommetjes door en naar het groen. Dit netwerk van dagelijkse routes omvat een

groter gebied dan alleen de Couperusbuurt, maar ook het Gerbrandypark, het gebied bij het sluisje, de Dichtersbuurt en de routes naar het Sloterpark. Maar dat netwerk van routes vertoont hier en daar wel barrières en hiaten.

EEN ONGEDEELDE BUURT

Vraag voor de toekomstige vernieuwing is hoe een buurt te realiseren waar mensen met grote tegenstellingen prettig kunnen samenleven? Met de stedelijke vernieuwing zal de diversiteit nog groter worden naar inkomen, opleiding en huishouden. Voorkomen moet worden dat er straks een scheidslijn ontstaat tussen delen met koop- en sociale huurwoningen. Hoe is een mix te realiseren van programma die voor verschillende groepen bewoners prettig is? En hoe gaan de toekomstige bewoners samenleven in de buurt. Is dat anoniem of zijn er mogelijkheden om iets te delen op blokniveau? Naast de doelstelling van sociale samenhang is het belangrijk rekening te houden met sociale diversiteit en daar ook ruimte voor te creëren.

VERNIEUWING IN DE TIJD

Er is een onderscheid te maken tussen verbeteringen voor de korte termijn (1 tot 2 jaar), de middellange termijn (van 2 tot 10 jaar) en de langere termijn van het vernieuwingsplan. Het leefbaarheids-overleg is gericht op verbeteringen op de korte termijn en het vernieuwingsplan richt zich op de langere termijn. Op de korte termijn gaat het onder andere om tegengaan van vervuiling en overlast en betere handhaving. Onze aanbevelingen zijn gericht op de middellange termijn, maar dienen ook als input voor het vernieuwingsplan. Verbeteringen op de middellange termijn kunnen ook effect hebben voor de langere termijn.

Er is ook goed aan te haken bij ontwikkelingen en initiatieven die al gaande zijn zoals de herinrichting van het Gerbrandypark en de komst van studenten van VoorUit in tien hofjes die de komende jaren steun kunnen bieden aan de oudere en zwakkere bewoners van deze complexen.

Fragment gevel kerkgebouw aan de Louis Couperusstraat.

4.3 AANBEVELINGEN

'TUSSENTIJD VAN DE VERNIEUWING'

Er is een aantal thema's te benoemen waarmee de buurt dragers zijn te versterken: het verbinden van de werelden van stad(sdeel) en buurt, de herinterpretatie van de collectiviteit, het maken van verblijfsplekken, het verknopen van het netwerk en routes, het accommoderen van diversiteit. Hieronder doen wij een voorstel voor interventies voor de middellange termijn, verbeeld in de kansenkaart van paragraaf 4.4.

1. STAD(SDEEL) EN BUURT

In de Couperusbuurt is op een aantal plekken sprake van een vermenging van stad(sdeel) en buurt. Voorzieningen als de moskee, de kerk en de scholen hebben een betekenis voor het stadsdeel of zelfs de hele stad. Met de stedelijke vernieuwing zal de buurt nog meer onderdeel gaan uitmaken van stadsdeel en stad. Wij denken dat hier op drie vlakken rekening mee gehouden moet worden.

Ten eerste loopt nu in de verbeteraankpak de plangrens van de Couperusbuurt tot aan de Burgemeester van de Pollstraat. Wij adviseren om in de stedelijke vernieuwing ook het gebied ten oosten van deze straat mee te nemen. Er komt nieuwbouw bij het sluisje (op het terrein van het basketbalveld). Het gebied ter weerszijden van het sluisje is een groene 'parel' in Slotermeer en een belangrijk schakelstuk tussen de Laan van Spartaan en de Couperusbuurt. Het is onderdeel van een looproute naar het Gerbrandypark, zeker als hier een brug naar de overkant van het water komt. Deze oostkant van de Couperusbuurt is beter aan te hechten aan het groene en blauwe netwerk maar als schakelstuk kan hier ook een nieuwe verblijfsplek ontstaan die van betekenis kan zijn voor zowel bewoners uit de Couperusbuurt als van de Laan van Spartaan.

Ten tweede dient de vernieuwing van de Couperusbuurt te profiteren van de goede ligging en goed samenhangen met de twee andere Röellbuurten en dan met name de Dichtersbuurt. Hoe kunnen Couperus- en Dichtersbuurt elkaar aanvullen en verrijken? In plaats van overal hetzelfde te doen (voorzieningen, woningbouwprogramma) zouden de beide buurten zich ook sterker kunnen profileren ten opzichte van elkaar zodat ze elkaar wederzijds aanvullen.

Ten derde gaat het om het maken van bewuste keuzes in de verhouding en aansluiting tussen de nieuwe Röellstraat en de daarachter gelegen Couperusbuurt en dan met name de Couperusstraat. Wordt de Couperusbuurt de nieuwe grens van de buurt? Het is wenselijker en mogelijk om juist de wisselwerking tussen stad en buurt op te zoeken zodat de Röellstraat ook een betekenis kan krijgen voor de Couperusbuurt.

2. HERINTERPRETATIE VAN DE HOVEN

De toekomst van de Couperusbuurt draait ook om de toekomstige vormgeving, inrichting en betekenis van de hoven. De oorspronkelijke opzet van collectiviteit kan opnieuw betekenis worden gegeven, waarbij er een variatie kan ontstaan aan uiteenlopende typologieën, van een nieuwe afgesloten collectiviteit tot een vernieuwde open collectiviteit. De betekenis van de collectieve ruimten is afhankelijk van de woningbouwprogrammering maar ook van tegengestelde opvattingen over hoe om te gaan met de open verkavelingen van de naoorlogse stedenbouw. Bij de vernieuwing van de hoven in het zuidelijk deel kan zowel een relatie worden gezocht met het groene netwerk (behoud groen en open verkavelingen) of juist met de nieuwe stadsaan (meer gesloten bouwblokken).

Als de nieuwe groene hoven van de

nieuwbouwcomplexen aan de zuidkant niet toegankelijk zijn voor passanten – wat op deze locatie voor de hand ligt – hoeft dat niet persé ten koste te gaan van de beleving van het groen. Er is veel groen in de omgeving. Deze zouden aan betekenis en kracht winnen als daar verblijfsplekken voor verschillende groepen gebruikers van gemaakt worden. In de verbinding tussen de Röellstraat en Couperusstraat is met name de fijnmazigheid van belang. Zijn er voldoende mogelijkheden voor bewoners om tussen de bouwblokken door te kunnen lopen? Hoe relateert de korrelgrootte van de nieuwbouw aan die van het huidige stedelijk weefsel van de hovenstructuur? De opgave ligt daarbij minder in de hoogte van bebouwing, maar betreft de footprint van blokken. In de nieuwbouw kunnen meer homogeen samengestelde blokken (met bijvoorbeeld senioren) komen waarbij een afgesloten binnentuin gedeeld wordt met elkaar. Dit is een nieuwe vorm van collectiviteit. Eerdere vernieuwingsprojecten in Nieuw-West tonen aan dat menging op blokniveau problematisch is als sterk uiteenlopende groepen bewoners collectieve ruimten als binnentuin en liften met elkaar delen. Gemeenschappelijke ruimten werken alleen als omwonenden iets met elkaar delen. Wij denken dat menging (40-40-20) wel op buurtniveau, maar niet op blokniveau moet worden nagestreefd, tenzij een bouwblok is gecompartmenteerd.

In de te renoveren hoven aan de noordkant kan meer sociale samenhang worden nagestreefd, ook door de hoven opnieuw in te richten. Een aandachtspunt zijn de overgangen tussen het privédomein van de tuinen en het groene hof in de vorm van erfafscheidingen. Net als elders in de tuinsteden plaatsen bewoners hoge schuttingen om privacy en veiligheid te garanderen. Voor zowel de te renoveren als de verder uit te ponden hoven in het oostelijk deel zou een gezamenlijk ontwerp kunnen komen die een groene uitstraling heeft en die toch voldoende privacy biedt.

Voorbeelden elders in Nieuw-West tonen

aan dat het openbare groen in de hoven opnieuw intensief gebruikt wordt als er weer jonge gezinnen met kinderen komen wonen. Afhankelijk van de transformatie van de duplexwoningen (wel of niet samenvoegen en uitponden) kan aan de hoven een bepaalde sfeer worden gegeven (een speelhof of rustig wonen). Deze differentiatie van collectiviteit zal vervolgens wel voldoende aanpasbaar moeten zijn om zich in de tijd aan te passen aan nieuwe bewoners. Als het duplexwoningen blijven moet er rekening mee worden gehouden dat er een uiteenlopend publiek komt te wonen. Sturing op leefstijlen per hof om sociale samenhang te bewerkstelligen is in de sociale voorraad lastig. Houdt in de nieuwe hoven dan ook rekening met sociale diversiteit naast sociale samenhang.

Op de middellange termijn kunnen studenten van VoorUit aandacht geven en ondersteuning bieden aan oudere en kwetsbare bewoners in de tien hoven.

3. HET MAKEN VAN VERBLIJFSPLEKKEN IN DE OPENBARE RUIMTE

De openbare ruimte in de Couperusbuurt heeft meer potentie als verblijfsplekken. Met name de groenstrook van de Herman de Manstraat en het parkje tussen Burg. Eliasstraat en A.M. de Jongstraat zouden veel meer verblijfskwaliteit kunnen krijgen en tevens het netwerk van de buurt kunnen versterken. Ze zijn beter in te richten als gebruiks- en recreatiegroen voor een divers publiek waaronder oudere bewoners. Een actiever en diverser gebruik van het groen komt de gezondheid en het sociale leven van senioren en de leefbaarheid van de Couperusbuurt ten goede. Het kunnen ontmoetingsplekken in de buurt worden. Maak van dit buurtgroen echte verblijfsplekken (of van het oostelijk gelegen deel een wandellaantje) met goede zitplekken. Plaats bankjes met een rugleuning en realiseer een speelplek. Maak een (tijdelijk) herinrichtingsplan met bewoners.

Onder de te vernieuwen openbare ruimtes horen ook het plein bij de moskee en het pleintje bij de basisschool Pro Rege

en de Baptistenkerk. Daarnaast kan het Adriaan van Oordthof autovrij worden gemaakt en worden vergroend. Het heeft de potentie om een groen pleintje te worden met voorzieningen in de plint en een nieuwe dorpse sfeer van de Couperusbuurt.

Tot slot is het gebied ter weerszijden van de sluisjes een belangrijke schakel tussen Laan van Spartaan en Couperusbuurt. Diverse plekken aan het water kunnen nog beter als verblijfsplek functioneren. Dat vraagt wel een specifieke inrichting – en wel zodanig dat het de betekenis van deze wandelroute als ommetje door en om de buurt versterkt.

4. HET VERKNOPEN VAN HET NETWERK EN ROUTES

De Couperusstraat is een belangrijke buurtstraat. Enerzijds verdienen de verbindingen tussen de toekomstige Röellstraat en de Couperusstraat zorgvuldige aandacht. Anderzijds zal de Couperusstraat versterkt moeten worden als belangrijkste drager van het netwerk van de verschillende (potentiële) verblijfsplekken.

Het Gerbrandypark maakt daarbij deel uit van de dagelijkse routes, van de wandeling naar Plein 40-45 en van het dagelijkse ommetje met de hond. Het Gerbrandypark wordt op termijn opnieuw ingericht. Verbeter de routes in het park en van plekken (zoals bij de bankjes met uitzicht op het sluisje). Door twee nieuwe fiets- en loopbruggen kan het park meer onderdeel worden van een dagelijks ommetje en kan vooral het gebied bij het sluisje onderdeel worden van het netwerk van looproutes.

Goede routes zijn van belang om naar voorzieningen en openbaar vervoer te lopen en voor een gezonde leef- en woonomgeving. Het gaat om routes waar ouderen met een rollator kunnen lopen zoals naar buurtkamer de Dichter, het winkelcentrum Plein 40-45 en het Gerbrandypark en de halte van de tram. Maar ook voor een blokje om. Belangrijk voor ouderen is om hindernissen zoveel mogelijk weg te nemen. Plaats voldoende bankjes langs deze routes. Maak vol-

doende rollatorvriendelijke routes naar de dichtstbijzijnde winkels en ook een rollatorvriendelijke groene route. Zorg dat ze een ommetje kunnen lopen. En zorg ervoor dat men bij elkaar kan zitten op plekken waar routes elkaar kruisen en niet enkel op strak uitgelijnde ver uit elkaar staande banken.

De tunnel onder het viaduct Burg. Röellstraat richting de Sloterplas verdient een opknappbeurt, dat is namelijk een korte route van de Couperusbuurt naar de Sloterplas.

Ander aandachtspunt is de oversteekbaarheid van de brede en soms drukke wegen, zoals de Couperusstraat, de Burg. Rendorpstraat, de Burg. Van de Pollstraat en de Röellstraat. Deze verkeerswegen vormen nu vooral scheidslijnen in de buurt en rondom de Couperusbuurt.

Het behoud en verbeteren van de wandelroutes richting winkels, voorzieningen, openbaar vervoer en voor het dagelijks ommetje is een belangrijk aandachtspunt voor de middellange termijn gedurende de periode van de stedelijke vernieuwing, met name voor oudere bewoners.

5. VOORZIENINGEN: HET ACCOMMODEREN VAN DIVERSITEIT

Er zijn veel voorzieningen op loopafstand even buiten de buurt. Niet alle voorzieningen hoeven ook in de Couperusbuurt te zitten. Groepen met een kleine actieradius (waaronder ouderen), vinden het wel prettig als er een plek in de buurt is waar men elkaar in de eigen groep kan ontmoeten. Ook nieuwe stedelingen geven aan een voorziening te missen waar ze zich in herkennen, maar zij zijn veel mobieler en kunnen ook net buiten de buurt terecht.

Bewoners maken gebruik van voorzieningen buiten hun eigen buurt. Senioren uit de Couperusbuurt gaan bv. ook naar de Dichter en het Honk. Tegelijkertijd gaan bewoners uit andere buurten naar de Cactus. Aangezien verschillende groepen bewoners zich het meest thuis voelen onder elkaar en in een intieme sfeer hoeft

niet elke buurtkamer een inclusief karakter te hebben. Een oplossing voor ouderen in de Couperusbuurt is dat ze een of twee dagen in de week terecht kunnen in buurtkamer de Cactus. Een nog betere oplossing is om voor ouderen in het Adriaan van Oordthof een tweede buurtkamer annex eetcafé (eten verbindt ook) te realiseren en waar tussen de middag lunches worden geserveerd i.s.m. andere partijen zoals het Nova College, waar eerder al een dergelijk project mee is opgezet. Voor het in stand houden van de sociale netwerken van ouderen (maar ook van de andere groepen) zijn dit soort (parochiale) plekken waar men zich thuis voelt van groot belang.

Er is een wens van de gemeente om twintig procent van de plint in de nieuwe bebouwing langs de Röellstraat te bestemmen voor niet-woonfuncties. Als dit uiteindelijk niet haalbaar blijkt, is het zaak om in de Couperusstraat zelf voldoende ruimte te reserveren voor verzorgende diensten, ontmoetingsplekken en andere bedrijvigheid. Vooral het Van Oordthof leent zich voor voorzieningen waar ook bewoners uit omliggende buurten gebruik van kunnen maken. De winkelstrip in de Couperusstraat verdient blijvende aandacht. Wellicht vestigt zich hier op termijn een voorziening die aantrekkelijker is voor meerdere groepen bewoners waar de sociaal diverse buurt elkaar ook tegenkomt. Een aandachtspunt is de weinig uitnodigende uitstraling van deze winkelplint met gesloten tralies voor de ramen. Daardoor valt buurtkamer de Cactus ook niet op.

TENSLLOTTE: DE SPELERS IN DE STEDELIJKE VERNIEUWING

In de vernieuwing van de Couperusbuurt zijn corporatie Stadgenoot en de gemeente de belangrijkste spelers. Wij denken dat bij de vernieuwing van de buurt meer partijen betrokken kunnen worden omdat het ook hun buurt is en deze spelers en bewoners er ook belang bij hebben. Voorbeelden zijn de Pro Rege basisschool, Spring High school, moskee El Hijra, kerk de Verbinding en winkeliers

in de Couperusstraat. Verder denken wij dat het belangrijk is dat het participatietraject met bewoners verder reikt dan alleen een gesprek over hun woning. Wij zien kansen voor participatie bij de herinrichting van de hoven die behouden blijven. De vernieuwing vraagt om een combinatie van professioneel perspectief en co-creatie met bewoners door ook (potentiële) buurtdraggers samen met verschillende groepen bewoners verder uit te werken. Daarmee kan ook een verbinding worden gelegd tussen leefbaarheidsoverleg en stedelijk vernieuwingsplan.

4.4 KANSENKAART

KANSENKAART

Onze aanbevelingen voor de Couperusbuurt zoals besproken in paragraaf 4.3 hebben wij als afsluiting van deze rapportage vertaald naar een kansenskaart, waarop ook de geplande nieuwbouwlocaties zijn aangegeven.

LEGENDA

- Bestaande openbare gebouwen
- Geplande nieuwbouw locaties
- Verblijfsplek
- Speelplek
- Voorzieningen in de plint bestaand
- Nieuwbouw met enkele buurtvoorzieningen in de plint
- Nieuwe voet-fietsbrug
- Louis Coupersstraat als drager van de buurt en verbinding met Dichtersbuurt
- Netwerk van wandel en fietspaden doorwaadbaarheid van de buurt.

Voorjaar in de Couperusbuurt.

COLOFON

AUTEURS

DR. IVAN NIO
Sociaal geograaf, senior onderzoeker
Lectoraat: Coördinatie Grootstedelijke Vraagstukken

ANNEKE TREFFERS M.ARCH
Docent-onderzoeker Stedenbouw
Lectoraat: Bouwtransformatie

DR. FRANK SUURENBROEK
Lector Bouwtransformatie
Urban Technology
Urban Governance & Social Innovation

ONDERDEEL VAN HET PROJECT STRATEGISCHE ONTWIKKELBUURTEN
HVA Centre of Expertise Urban Governance & Social Innovation

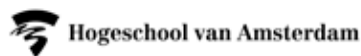
GEMEENTE AMSTERDAM
Ambtelijk opdrachtgever: Max van Engen, directeur Wonen
Projectleider: Henriette Rombouts.
Stedelijk procesmanager Ontwikkelbuurten en Adjunct directeur
Projectmanagementbureau

LAY-OUT & TEKENWERK
Anneke Treffers

FOTO'S
Ivan Nio, Anneke Treffers

CONTACT
i.h.l.nio@hva.nl
j.a.treffers@hva.nl
f.suurenbroek@hva.nl

Amsterdam, Maart 2021

BRONNEN

GEÏNTERVIEWDE PROFESSIONALS EN SLEUTELFIGUREN

Jeroen van Ammers, senior gebiedsbeheerder Stadgenoot

Olga Appelman, senior ontwerper openbare ruimte Gerbrandypark, gemeente Amsterdam

Xander van Beers, procesmanager Stadgenoot

Cecile Boer, projectmanager sociaal domein Nieuw-West, gemeente Amsterdam

Jeroen Bouman, gebiedsmakelaar, gemeente Amsterdam

Mahdy Emara, beheerder buurtkamer de Cactus

Maurits de Hoog, stedenbouwkundige en voorzitter Van Eesterenmuseum

Rosita Linssen, projectleider VoorUit

Rob Spithorst, beheerder buurtkamer de Dichter

Joke Veldkamp, Energieke Ouderen Amsterdam Nieuw-West (ESAN)

Kees Visser, projectleider stedelijke vernieuwing Couperusbuurt, gemeente Amsterdam

Jouke van der Werf, Bureau Monumentenzorg & Archeologie, gemeente Amsterdam

OVERLEGGEN

Deelname aan het leefbaarheidsoverleg Couperusbuurt op 24 juni, 26 augustus, 28 september 2020

LITERATUURLIJST

Amsterdamse Federatie van Woningcorporaties (juni 2019), Slotermeer. Vernieuwing in de herkansing. NUL20 Katern.

Brandeis, S. & C. Vrooland (2014), I love Slotermeer. Verhalen uit de buurt. Gemeente Amsterdam, stadsdeel Nieuw-West.

Cullen, C. (1961), The Concise Townscape. Oxford: Architectural Press.

Feddes, Y. (2011), De groene kracht. De transformatie van de Westelijke Tuinsteden Amsterdam. Amsterdam SUNTrancity.

Gemeente Amsterdam (2019), Principenota Geuzenveld-Slotermeer.

Gemeente Amsterdam (december 2020), Gebiedsplan 2020 Geuzenveld, Slotermeer.

Gemeente Amsterdam, Eigen Haard, Rochdale & Stadgenoot (december 2020), Verbeteraanpak Roellbuurten. Analyse en afspraken.

Gemeente Amsterdam (december 2020), Uitvoeringsagenda sociaal Roellbuurten.

Graaf, P. van der & J.W. Duyvendak (2009), Thuis voelen in de buurt: een opgave voor stedelijke vernieuwing. Een vergelijkend onderzoek naar de buurthechting van bewoners in Nederland en Engeland. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Hajer, M., P. Pelzer, M. van den Hurk, C. ten Dam

& E. Buitelaar (2020), Neighbourhoods for the Future. A Plea for a Social and Ecological Urbanism. Amsterdam: Trancity/Valiz.

Jacobs, J. (1961/2009), Dood en leven van grote Amerikaanse steden. Amsterdam: SUN Trancity.

Leidelmeijer, K., J. Frissen & J. van Iersel, (2020), Veerkracht in het corporatiebezit. De update: een jaar later, twee jaar verder. Amsterdam: In Fact/RIGO. In opdracht van Aedes.

Lupi, T. (2005), Buurtbinding. Van veenkolonie tot Vinex-wijk. Amsterdam: Aksant.

Majoor, S. & V. Smit (2019), De wijk als plek van verandering. In: G. Helleman, S. Majoor, V. Smit & G. Walraven (red), Plekken van hoop en verandering. Samenwerkingsverbanden die lokaal verschil maken, p. 31-37. Utrecht/Den Haag: Eburon/Platform Stad en Wijk.

Mepschen, P. (2012), 'Gewone mensen: Populisme en het discours van verdringing in Amsterdam Nieuw West', in: J. Uitermark, M. Oudenampsen, B. van Heerikhuizen & R. van Reekum (red), Power to the people!: een anatomie van het populisme. Den Haag: Boom Lemma, p.78-95.

Mepschen, P. (2013), De politiek van sloop: stedelijke vernieuwing en de sociale constructie van 'gewone mensen' in Slotermeer', in: E. Tonkens & M. de Wilde (red), Als meedoen pijn doet: affectief burgerschap in de wijk. Amsterdam: Van Gennep, p.209-228.

Nio, I., A. Reijndorp & W. Veldhuis (2008), Atlas Westelijke Tuinsteden Amsterdam. De geplande en de geleefde stad. Amsterdam/Haarlem: SUN/Trancity.

Nio, I., A. Reijndorp, W. Veldhuis, A. Blom & H. Coumou (2016), Nieuw-West: Parkstad of stads-wijk. Haarlem: Trancity/Valiz.

Oude Ophuis, R. (2020), Pilot BuurtBalans. Slotermeer-Zuid & Lodewijk van Deyssel. Bijeenkomst 16 september 2020. Kerncijfers. Gemeente Amsterdam.

Pinkster, F. (2008), De sociale betekenis van de buurt. Een onderzoek naar de relatie tussen het wonen in een arme wijk en sociale mobiliteit. Am-

sterdam: Amsterdam University Press.

Reijndorp, A. (2004), Stadswijk. Stedenbouw en dagelijks leven. Rotterdam: NAI Uitgevers.

Steenhuis, M. (red). (2017), De nieuwe grachtengordel. De realisatie van het Algemeen Uitbreidingsplan van Amsterdam. Bussum: Thoth.

Suurenbroek, F. (2015), Catalyzing Change. Hoe het ruimtelijk ontwerp kan bijdragen aan de doorontwikkeling naar een sterke, duurzame en veerkrachtige stad. Lectorale rede Bouwtransformatie, Hogeschool van Amsterdam.

Suurenbroek, F. & S. van Ginneken (2016), Zorg voor je buurt! Ruimtelijke agenda voor een ouderenvriendelijk Amsterdam. Hogeschool van Amsterdam.

Treffers, A., I. Nio & F. Suurenbroek (2018), Mijn Straat. Een onderzoek naar de toe-eigening van de woonstraat in Amsterdam Nieuw-West. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam.

Treffers, A., I. Nio & F. Suurenbroek (2020), Buurt-dragers. Een ruimtelijk-programmatische verkenning van ontwikkelburten. Hogeschool van Amsterdam.

Welschen, S. & L. Veldboer (2019), Sociaal werk in stadswijken waar problemen zich opstapelen. In: Beleid & Maatschappij 46 (3), p. 348-365.

Welschen, S., M. Hoijtink, L. van Meyenfeldt, P. Lucas, J. Rijnders & L. Veldboer (2019), Toegankelijkheid in divers perspectief. Bewoners, verbinders en professionals over de sociale basis in een ontwikkelbuurt. Hogeschool van Amsterdam.

Werf, J. van der (2019), Drie buurten in Slotermeer. De cultuurhistorische betekenis van de Dichtersbuurt, de Couperusbuurt en de Lodewijk van Deijsselbuurt. Gemeente Amsterdam, Bureau Monumenten en Archeologie.

